

Ungdomstid i Fredrikstad

Om skole, fritid, rus, samfunnsengasjement
og verdiorienteringer

Guro Ødegård

Ungdomstid i Fredrikstad

*Om skole, fritid, rus, samfunnsengasjement
og verdiorienteringer*

GURO ØDEGÅRD

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Rapport 6/01

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) 2001

ISBN 82-7894-113-0

ISSN 0808-5013

Forsidefoto: *Henrik Sørensen / BAM / Samfoto*
Desktop: *Torhild Sager*
Trykk: *GCS*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefaks: 22 54 12 01

Nettadresse: <http://www.isaf.no/nova>

Forord

Bakgrunn for ungdomsundersøkelsen i Fredrikstad var et ønske fra kommunen om å se på ungdommenes hverdagsliv. Hensikten var å i større grad legge til rette for tiltak og fritidstilbud for denne aldersgruppen. En lignende ungdomsundersøkelse ble gjennomført i 1992. Etter den tid har Fredrikstad kommune vært gjennom en omfattende sammenslåing. Den nye storkommunens idegrunnlag er tuftet på fire verdipar:

- Nærhet og medvirkning
- Effektivitet og trivsel
- Åpenhet og tillit
- Likeverd og trygghet

Hovedtemaene i rapporten er ungdoms verdiorienteringer, skolehverdag, fritidsmønstre, rusvaner og samfunnsdeltagelse. Verdibegreper som medvirkning, trivsel og trygghet vil således stå sentralt.

Medhjelperne i arbeidet fram mot den endelige rapporten har vært mange. Kristinn Hegna har i sluttspurten vært faglig veileder for prosjektet og Christin Knudsen har lest manus og kommentert. Videre har Mira Aaboen Sletten produsert rapportens ukommenterte tabellhefte. Anders Bakken og Tormod Øia har vært viktige inspirasjonskilder og samtalepartnere. Takk til dere alle.

Sist men ikke minst: takk til Referansegruppen i Fredrikstad for konstruktivt samarbeid. Takken går spesielt til prosjektleder Nita Ørmen. Hun har fulgt arbeidet med stor interesse, iver og faglig dyktighet.

Oslo, april 2001

Guro Ødegård

Innhold

SAMMENDRAG	7
1 INNLEDNING	11
1.1 Undersøkelsen	12
1.2 Utvalg og deltakelse	13
1.3 Presentasjon av resultatene	14
1.4 Bakgrunnsvariabler	15
1.5 Rapportens tema	17
2 VERDIORIENTERINGER BLANT UNGDOM	19
2.1 «Vi» og «de andre»	19
2.2 Populære og upopulære ungdomsgrupper	21
2.3 Verdiprofilene gatevanker, radikal, trendy og ekstremist	23
2.4 Verdiprofilenes posisjon blant ungdom	26
3 SKOLEHVERDAGEN	30
3.1 Skoleprestasjoner	30
3.1.1 Skoleprestasjoner på de ulike klassetrinn	31
3.1.2 Skoleprestasjoner blant gutter og jenter	32
3.1.3 Skoleprestasjoner og sosial bakgrunn	33
3.2 Leksearbeidets betydning for prestasjonsnivået	35
3.3 Holdninger til skolen	38
3.4 Framtidige utdanningsplaner	40
3.5 Verdiprofil og prestasjonsnivå	43
3.6 Noen hovedpunkter	44
4 FRITIDSMØNSTER	46
4.1 Den daglige fritiden	46
4.1.1 Det sosiale uteliv	48
4.1.2 Samværsform og vennskapsmønster	52
4.2 Den organiserte fritiden	55
4.2.1 Medlemsskap i organisasjoner/foreninger	55
4.2.2 Bruk av fritidsklubbene	57
4.3 Verdiprofil og uteorientert fritidsmønster	61
4.4 Noen hovedpunkter	62
5 BRUK AV RUSMIDLER OG TOBAKK	64
5.1 Alkohol	64
5.1.1 Alkoholens kulturelle og symbolske mening	65
5.1.2 Drikkemønster	66
5.1.3 Endringer i drikkemønster 1992–2000	72

5.1.4	Debutalder for beruselse.....	74
5.1.5	Hvor ruser ungdom seg?	76
5.1.6	Hvor får ungdom tak i alkohol?	77
5.1.7	Hva påvirker ungdoms drikkemønster?	79
5.2	Tobakk.....	82
5.2.1	Røykevaner.....	82
5.2.2	Endringer i røykevaner 1992–2000	83
5.3	Illegale rusmidler	84
5.3.1	Hasj og marihuana.....	85
5.3.2	Hasjbrukens utvikling gjennom 90-tallet	89
5.3.3	Andre narkotiske stoffer	89
5.4	Kombinasjonsbruk	91
5.4.1	De tre rusmiddelkategorier.....	93
5.5	Verdiprofil og rusmønster.....	94
5.6	Noen hovedpunkter.....	95
6	UNGDOMS INTERESSE OG DELTAGELSE I SAMFUNNSPOLITIKKEN	97
6.1	Den samfunnspolitiske interessen	98
6.1.1	Samfunnspolitiske spørsmål i ungdoms hverdagsliv.....	98
6.1.2	Arena for samfunnspolitiske samtaler	101
6.2	Opplevelse av innflytelse	104
6.2.1	... i hjemmet.....	104
6.2.2	... på skolen.....	106
6.2.3	... i den organiserte fritiden.....	108
6.3	Den samfunnspolitiske deltagelsen	110
6.3.1	Tre politiske aktivitetstyper.....	110
6.3.2	De politiske aktivitetsgrupper	114
6.3.3	Det politiske holdningsmønsteret.....	116
6.4	Verdiprofil og samfunnsdeltagelse.....	118
6.5	Noen hovedpunkter.....	121
	SUMMARY	123
	LITTERATURLISTE	125
	VEDLEGG I: VEDLEGGSTABELLER TIL HVERT KAPITTEL	129
	VEDLEGG II: UKOMMENTERT TABELLHEFTE	139
	VEDLEGG III: SPØRRESKJEMA	157

Sammendrag

Ungdomsundersøkelsen i Fredrikstad er gjennomført på oppdrag fra Fredrikstad kommune i regi av NOVAs UNGdata prosjekt. Utvalget omfatter samtlige 9. klassinger og grunnkurselever i kommunen. 1127 elever var med på undersøkelsen som ble gjennomført tidlig i april 2000. Dette ga en deltagelse på 86 prosent.

Undersøkelsen retter fokus på fire sentrale områder i ungdommenes hverdagsliv: skolehverdagen, fritiden, rusmønsteret og den samfunnspolitiske deltagelsen. De mest sentrale bakgrunnsvariabler som blir benyttet er kjønn og alder. I enkelte av kapitlene vil også funnene ses i lys av ungdommenes sosiale bakgrunn og hvilken bydel de bor i.

Verdiprofiler: Som et bakteppe for rapporten er ungdommenes holdnings- og verdimønstre studert. Hvilke verdimønstre ungdom orienterer seg mot vil kunne bidra til en dypere forståelse av deres hverdagsliv. Det er avdekket fire slike verdiprofiler ungdom orienterer seg mer eller mindre mot:

Ungdom som tiltrekkes av *gatevanker*-profilen er positive til taggere, hip-hoppere, byvankere og skatere. 22 prosent oppgir å være positiv til verdier og egenskaper ved disse gruppene.

Ungdom som orienterer seg mot den *radikale* profilen er positiv til homofile ungdommer, innvandrerungdom, freakere og naturvernungdom. 33 prosent er positiv til en slik profil.

Ungdom som tiltrekkes av den *trendy* profilen er positive til merkeklærungdom, idrettsungdom og ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser. 42 prosent av ungdommene oppgir positive holdninger til denne profilen.

Ekstremist-profilen er satt sammen av de som er positive til marginale grupper som satanister, nynazister og våpeninteressert ungdom. Fem prosent oppgir å være positive til en slik verdiprofil.

Skolehverdagen: Generelt sett gjør elevene det rimelig godt på skolen. Mens 24 prosent oppgir svake skoleprestasjoner får 38 prosent gode skolekarakterer. En like stor gruppe oppnår middels prestasjonsnivå. De skoleflinke elevene orienterer seg mot den radikale verdiprofilen. Ellers fordeler verdiprofilene seg relativt jevnt etter skoleprestasjoner. Lekselesing har stor betydning for prestasjonsnivået. Totalt sett er det om lag 15 prosent som aldri/nesten aldri gjør lekser. Det er en større andel grunnkurselever enn 9. klassinger som havner i denne kategorien, og gruppen inneholder en større andel gutter enn jenter. Generelt sett har elevene positive holdninger til egen

skolehverdag. 86 prosent oppgir at de trives på skolen, og det er grunn til å tro at skolen som sosial møteplass spiller en vesentlig rolle. Fire av ti skoleelever har ikke bestemt seg for den framtidige utdanningskarrieren. Elever med gode skolekarakterer samt elever fra høyere sosiale lag er de som i størst grad har lagt slike planer.

Fritidsmønster: Sosiale aktiviteter fyller store deler av ungdommenes fritid. Mye av fritida tilbringes med jevnaldrende i stadig større radius fra hjemmet og nabolaget. Graden av orientering mot det sosiale utelivet tiltar med økende alder. De ungdommene som orienterer seg mot verdiprofilen gatevanker og ekstremist, viser seg også å ha en høy grad av uteorientert fritidsmønster. 66 av ungdommen er organisert i én eller flere frivillige organisasjoner. Det er ikke grunn til å tro at dette avviker nevneverdig fra landet for øvrig. Idretten er den fritidsaktiviteten som organiserer flest ungdommer. 30 prosent oppgir å ha vært innom en fritidsklubb i løpet av den siste uken.

Rusmønster: Bare 7 prosent av ungdommene har aldri drukket alkohol, mens 38 prosent har så vidt smakt alkohol. Mens 62 prosent av 9. klassingene aldri/nesten aldri drikker alkohol, er andelen hos grunnkurs-elever redusert til 26 prosent. Den største gruppen med alkoholkonsumenter er på 44 prosent og disse drikker månedlig. En betydelig minoritet på 12 prosent oppgir å drikke ukentlig. Drikkekulturen blant 9. klassingene har generelt sett blitt noe fuktigere gjennom 90-tallet.

De fleste i utvalget er ikke gamle nok til selv å kunne kjøpe alkohol. Likevel oppgir 40 prosent at de gjør det. Venner er imidlertid den viktigste kilden til alkohol. Også hjemmet er et sted ungdom skaffer seg alkohol – ved at de tar eller får av sine foreldre. De ungdommene som oppgir at de får alkohol hjemme, er også de som har det høyeste alkoholkonsumet.

29 prosent av ungdommene oppgir å aldri røyke tobakk. Halvparten røyker av og til, mens 22 prosent oppgir å være dagligrøykere. 34 prosent av 9. klassingene og 24 prosent av grunnkurselevne røyker aldri. Kjønnforskjellene er små. Røykemønsteret gjennom 90-tallet har endret seg lite. Røykevanene til ungdom i Fredrikstad avviker ikke i nevneverdig grad fra landet for øvrig.

12 prosent av ungdommene har prøvd hasj én eller flere ganger i løpet av det siste året. Det er en større andel grunnkurselever som har prøvd hasj enn 9. klassinger. Likevel har det skjedd store endringer i den yngste gruppens forbruksmønster gjennom 90-tallet. I 1992 oppga 1,3 prosent av 14–15-åringene å ha prøvd hasj. I 2000 var andelen for denne aldersgruppen oppe i 7 prosent. Likevel er det verdt å bemerke at hasjforbruket blant

Fredrikstad-ungdommen ikke avviker fra det forbruket ungdommer i sammenlignbare kommuner har.

Videre oppgir 3,8 prosent å ha brukt ecstasy én eller flere ganger siste året. Det er en nær sammenheng mellom høyt forbruk av alkohol og bruk av illegale narkotiske stoffer.

Det er en større andel ungdommer med et høyt rusforbruk som sympatiserer med verdiprofilene gatevanker og ekstremist, enn ungdommer med et lavt rusforbruk.

Samfunnsdeltagelse: Det er med venner ungdom oftest diskuterer temaområder som har med samfunnet å gjøre. Jobb- og utdanningsmuligheter for ungdom samt kriminaliteten i samfunnet er temaområder som oftest blir diskutert. Verken skolen eller frivillige organisasjoner framstår som sentrale arenaer for slike diskusjoner. Videre opplever majoriteten av ungdommen å ha liten innflytelse på skolearenaen. Ønske om mer medbestemmelse er stor.

27 prosent oppgir at de har utført én eller flere former for tradisjonell politisk aktivitet. 22 prosent har utført én eller flere aksjonsorienterte aktiviteter, mens 7 prosent oppgir å ha utført sivil ulydighet for å uttrykke sin mening i det offentlige rom. Jo mer politisk aktiv ungdommene er, jo større sannsynlighet er det for å sympatisere med verdiprofilene radikal, ekstremist og gateorientert. De politisk aktive ungdommene som har deltatt i sivil ulydighet er imidlertid de som sympatiserer i størst grad med verdiprofilene gatevanker og ekstremist.

1 Innledning

I boken om Fredrikstads historie beskrive Ivo de Figueiredo byens utvikling fra 1960 og fram til i dag. Her fortelles om dyptgripende endringer både innenfor industri, handel og kulturliv. Verftsindustriens glansår har gått over til dataalderen, torvhandelen er gått over til Torvbyen og Madsens Orkester har blitt erstattet av CC Cowboys. Fra å være en tung industribastion i Østlandsområdet, framstår Fredrikstad i dag som en moderne småby med et mangeartet nærings- og arbeidsliv der arbeidsledigheten ligger rundt landsgjennomsnittet.

Blant Østfoldbyene er Fredrikstad å regne som regionhovedstad. Etter den store kommunesammenslåingen i 1994 der Fredrikstad, Borge, Kråkerøy, Onsøy og Rolvsøy ble til en storkommune, er byen størst med hensyn til innbyggertall. «Fredrikstadungdommen» som det ofte refereres til i rapporten, omfatter dermed ungdommer bosatt i samtlige av kommunens bydeler.

Ungdomskulturen i Fredrikstad framstår med både bredde og dybde med tanke på type fritidsaktiviteter. Det har alltid vært et betydelig innslag av organisert aktivitet i byen. Bakgrunnen i den tradisjonelle arbeiderkulturen førte til at lagidretten og korpsmusikken stod sterkt. Aktiviteter som mer uformelle rocke-grupper har delvis erstattet – delvis supplert – den tradisjonelle korpsaktiviteten. De mer frie teatergruppene har inspirasjoner fra tidligere tiders revytradisjoner. Andre subkulturelle og moderne ungdomsgrupperinger har også funnet veien til byen. Hiphop-kulturen, blant annet, har funnet sin base i byens allaktivitetshus St.Croix. Halvannen time med tog – og du er i Oslo. Er du på jakt etter den mangfoldige ungdomskulturen trenger du ikke ta turen dit. Den har funnet veien til Fredrikstad!

Målet med rapporten er å få et bredt innblikk i ungdoms liv og leven i Fredrikstad kommune. I slike surveystudier er det vanskelig å få et godt bilde på dybden i ungdomskulturen. Slik informasjon fremskaffes best ved bruk av personlig intervjuing samt å være tilstede der ungdom ferdes. Det er mange som ikke selv er en del av ungdomskulturen som likevel besitter slik kompetanse i Fredrikstad. Både klubbarbeidere, lærere, utekontakten og ledere i organisasjonslivet er tett på ungdoms liv på ulike arenaer. Ved utvikling av gode ungdomspolitiske handlingsplaner, vil slik kvalitativ informasjon tjene som nyttig supplement til denne spørreundersøkelsen.

1.1 Undersøkelsen

I 1998 rettet Barne- og familiedepartementet en henstilling til Fredrikstad kommune om å gjennomføre en ungdomsundersøkelse som ledd i departementets storbysatsing. Forskningsinstituttet NOVA ble kontaktet og våren 2000 ble undersøkelsen gjennomført blant samtlige 9. klassinger og grunnkurselever i Fredrikstad.

I 1992 gjennomførte de daværende seks kommunene Fredrikstad, Borge, Rolvsøy, Hvaler, Kråkerøy og Onsøy en ungdomsundersøkelse blant elevene i 14- og 15-årsalderen. Aldersmessig tilsvarer dette dagens 9. klassinger som er inkludert i denne undersøkelsen. En viktig bit av planleggingen av 2000-undersøkelsen var å kunne se utviklingen i ungdoms fritids- og rusvaner gjennom 90-tallet¹.

I begge undersøkelsene har spørreskjemaer knyttet til prosjektet UNGdata blitt benyttet. UNGdata er betegnelsen på et standardisert sett av spørreskjemaer hvor spørsmålene er samlet tematisk i enkeltstående moduler, og er brukt i en mengde kommunale ungdomsundersøkelser. Grunnmodulen utgjør basisen i konseptet. I denne finnes sentrale bakgrunnsspørsmål som alder, kjønn, bosted, etnisitet og sosial bakgrunn samt noen spørsmål om fritids- og rusvaner. Videre er det utviklet ni tema-moduler som tar opp ulike aspekter ved ungdoms hverdagsliv: «Organisert fritid», «Skole, utdanning, framtidsplaner», «Ungdomsmiljøer-aktiviteter i lokalmiljøet» «Rus og kriminalitet», «Selvbilde, kropp og seksualitet», «Politikk, verdisyn og religion», «Media», «Ungdomsmiljøer og vennegrupper – holdninger og meninger» og «Vold i bildemediene». Ettersom samtlige UNGdata-kommuner inkluderer grunnmodulen, er det mulig å foreta sammenligninger mellom ulike kommuner. Hver enkelt kommune står fritt til å velge hvilke tema-moduler de ønsker å ha med i sin undersøkelse. I Fredrikstad omfattet undersøkelsen grunnmodulen og to tilleggsmoduler. Den ene var en lokalt tilpasset modul på åtte sider. Denne inneholdt ulike spørsmål fra et utvalg temamoduler, da med spesielt fokus på rus, skole og fritidsvaner. I tillegg ble noen spørsmål fra 1992-undersøkelsen gjentatt. Dette gjaldt særlig spørsmål knyttet til rusmidler. Videre ble det utarbeidet nye spørsmål av lokal art, som eksempelvis fritidsklubbtilbudet i kommune. Den andre tilleggsmodulen var den nyutviklede temamodulen «Samfunn og deltagelse». Fredrikstad ble brukt som pilot-kommune for utprøving av denne. Totalt utgjorde undersøkelsen 20 spørreskjemasider. (Se vedlegg III).

---

¹ Hvaler er tatt ut av analysene da den ikke er en del av Fredrikstad kommune.

I utarbeidelsen av lokalmodulen var det et tett samarbeid mellom forsker og kommunens prosjektleder Nita Ørmen. Det var i tillegg nedsatt en referansegruppe fra ulike etater/instanser i kommunen som var med i forarbeidet til undersøkelsen². Forsker og referansegruppen møttes to ganger før undersøkelsen ble gjennomført.

1.2 Utvalg og deltakelse

Ungdomsundersøkelsen ble gjennomført 4. og 5. april 2000. Spørreskjemaet ble delt ut til samtlige elever på 9. klasstrinn på ungdomsskolene Seiersten, Haugåsen, Cicignon, Kråkerøy, Gudeberg, Begby, Borge, Steinerskolen Gaustad, Gressvik og samtlige grunnkurselever på Glemmen- og Fredrik videregående skole. I løpet av en skoletime ble spørreskjemaene fylt ut av elevene. Hver enkelt elev puttet selv skjemaene i en anonym konvolutt, klistret igjen og leverte konvolutten til læreren. Ambisjonen var å få med samtlige av elevene i 9. klasse og grunnkurs på videregående. Det samla antall elever i de to klasstrinn er 1318. Av disse deltok 1127 i undersøkelsen. Dette er en svarprosent på 86 prosent. I tabellen nedenfor viser svarfordelingen på de to klasstrinn.

Tabell 1.1 Populasjon og utvalg for hvert klasstrinn. Antall og prosent.

Klasstrinn	Antall elever	Antall deltatt	Svarprosent
9. klasse	726	592	82
Grunnkurs	592	530	91
Annet/ubesvart		5	
Totalt	1318	1127	86

At ikke samtlige elever deltok er delvis begrunnet med sykefravær eller annet lovlig fravær den aktuelle dag/time undersøkelsen ble gjennomført. Undersøkelsen var frivillig, og enkelte av elevene ønsket ikke å delta. Dette gjaldt spesielt en av 9. klassene ved Gressvik ungdomsskole. Noen grunnkurselever er under kommunens oppfølgingstjeneste og har av den grunn arbeidsplass utenfor skolen. Disse ble forsøkt nådd ved postal utsending av spørreskjemaene. Svarfristen for disse var 5. mai. Det ble sendt ut til 80 elever, men bare et fåtall av disse besvarte (rundt 10 prosent). På tross av

² Referansegruppen for ungdomsundersøkelsen ble ledet av Nita Ørmen (Koordinator for Rus- og kriminalitetsforebyggende råd og spesialkonsulent i kommunedelens fellesstab), Sissel Evensen (Borge ungdomsskole), Turid Kjølstad (St.Croix aktivitetshus), Willy Brusdal (Barneverntjenesten i kommunedel Onsøy), Liv Strøm (Fritidsklubbene i Sentrum), Per Arne Skjeggstad (Utekontakten), Terje Alvheim (Oppvekstkonsulent i kommunedel Rolvsøy) og John Lunder (Lensmannskontoret i Onsøy).

dette er svarprosenten for grunnkurselever høyere enn for ungdomsskoletrinnet. Det er grunn til å tro at det er langt lettere å koordinere innsamling av data på to videregående skoler enn på ti ungdomsskoler. Grunnkurselevne hadde også jevnt over bedre oppmøte enn 9. klassingene.

1.3 Presentasjon av resultatene

I hovedsak presenteres resultatene fra undersøkelsen gjennom enkle frekvensfordelinger, krysstabeller og annen sammenlikning av prosentfordelinger. Krysstabeller kan brukes til å sammenligne prosentandelen i ulike grupper. Eksempelvis kan vi sammenligne prosentandelen blant jenter og gutter i Fredrikstad som har prøvd hasj. Utgangspunktet for prosentberegningen i tabellene er antallet gutter og jenter som har svart på spørsmålet om hasjbruk. I tabellene betegnes antall personer som har svart på et gitt spørsmål som N . Fordi noen av ungdommene som er med i undersøkelsen ikke har svart på alle spørsmålene, vil totaltallet (N) variere noe fra tabell til tabell.

Både kjønn og hasjbruk kan betegnes som variabler, og krysstabellen viser sammenhengen mellom de to variablene. Betegnelsene avhengig og uavhengig variabel brukes for å indikerer retningen på den sammenhengen vi undersøker. Når vi for eksempel undersøker forskjeller mellom gutter og jenters hasjbruk, vil hasjbruk være den avhengige variabelen og kjønn den uavhengig. En vanlig måte å si dette på er at vi undersøker andelen som har prøvd hasj etter kjønn. Liknende formuleringer vil gjenfinnes i teksten og i overskriftene til tabeller og figurer i rapporten.

Enkelte steder sammenlignes også gjennomsnittsmål for å vise forskjellene mellom ulike grupper. Bruk av gjennomsnittsmål kan innebære en systematisering og en forenkling av ungdommenes svar på enkeltspørsmål. Videre kan gjennomsnittsmål brukes for å beskrive fenomener som vanskelig lar seg gripe med ett spørsmål alene.

For å undersøke sammenhenger mellom enkeltspørsmål som måler samme fenomen, brukes en analyseteknikk kalt faktoranalyse. Metoden anvendes ofte i forbindelse med målinger av holdninger til ulike fenomen. Dette er variabler som vanskelig kan måles direkte, men som isteden kan fanges opp ved hjelp av et sett spørsmål. I denne rapporten har vi brukt faktoranalyse som en støttefunksjon for å måle ungdommenes svar på flere enkeltspørsmål om holdninger til ulike ungdomsgrupper. Faktoranalysen angir da sammenhengen mellom de underliggende variablene (ulike ungdomsgrupper) som ungdom svarer på. Resultatene fra faktoranalysen brukes

som regel i kombinasjon med en substansiell vurdering av de indeksene som konstrueres. Dette er tilfelle også i denne rapportens kapittel 2.

I de fleste tabeller eller figurer presenteres også signifikansnivå. Signifikansnivået er et uttrykk for hvor stor sannsynlighet det er for at de forskjellene vi finner mellom en eller flere grupper i datamaterialet er et resultat av tilfeldigheter. Sannsynligheten for at forskjellene skyldes tilfeldigheter øker når antallet personer som har besvart et spørsmål på en gitt måte er lite. I samfunnsforskning godtas vanligvis opptil fem prosents sannsynlighet for at sammenhengene mellom variablene skyldes tilfeldigheter. Vi sier da at resultatet er signifikant på et fem prosentnivå. Denne teststatistikken angir hvorvidt de forskjellene eller sammenhengen mellom ulike grupper som beskrives bygger på små eller store tall. Når vi har få ungdommer i hver enkelt gruppe, må forskjellen mellom gruppene være større for at sammenhengen skal være statistisk signifikant. I denne rapporten er noen bydels-variasjoner ikke signifikante fordi enkelte av gruppene i utvalget er små. Dette betyr imidlertid ikke at forskjellen er uinteressant. I enkelte tilfeller vil det i rapporten derfor bli lagt vekt på sammenhenger som ikke er statistisk signifikante. Disse forskjellene må imidlertid bli tolket med forsiktighet.

1.4 Bakgrunnsvariabler

Det er noen bakgrunnsvariabler som vil gå igjen i rapporten. Dette er for det første kjønn, alder og sosial bakgrunn. I tillegg ønsker vi å se på bydels-variasjoner og variasjoner i verdimønster. Blant de 1127 som deltok i undersøkelsen var det 557 gutter og 565 jenter. Tabellen nedenfor viser antallet jenter og gutter på hvert klassetrinn som besvarte spørreskjemaet.

Tabell 1.2 Kjønnfordeling etter klassetrinn. Antall og prosent.

Klassetrinn	Antall gutter	Antall jenter	Antall totalt	Andel jenter %
9. klasse	294	298	592	50
Grunnkurs	263	267	530	51
Annet			5	
Totalt	557	565	1127	50,6

Det er om lag like mange gutter som jenter som er med i undersøkelsen på de ulike klassetrinn. Det er fem personer vi mangler opplysninger om klassetrinn fra.

Fra kommunene side ble det uttrykt ønske om å se på forskjeller mellom ungdommer bosatt i de ulike bydelene. Et kart over bydelen ble lagt ved spørreskjemaet for å hjelpe ungdommene å plassere hvor de selv bodde.

Tabell 1.3 Andelen som er bosatt i ulike deler av Fredrikstad på hvert klassetrinn. Prosent*

	Sentrum	Kråkerøy	Borge	Rolvsøy	Onsøy	Totalt
9. klasse	54	54	57	76	47	55
Grunnkurs	46	46	43	23	53	45
Totalt	100	100	100	100	100	100
N	371	109	225	94	248	1047

* Bydelsforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

76 personer har ikke oppgitt hvor de bor og fem personer hvilken klasse de går i. Tabellen viser imidlertid at Sentrum er den bydelen med høyest andel 9. klassinger og grunnkurselever (371 personer). Deretter kommer Onsøy med Borge rett bak. Kråkerøy og dernest Rolvsøy er de bydelene med lavest andel ungdommer i den aktuelle aldersgruppen. Jevnt over er det flere 9. klassinger enn grunnkurselever innenfor hver kommunedel.

Som et mål på ungdommenes sosiale bakgrunn er foreldres yrkesstatus lagt til grunn. Ideelt sett burde ungdommenes egen sosiale posisjon benyttes da mange av dem med stor sannsynlighet vil klatre forbi sine foreldre i den sosiale rangstige. De ungdommene som er med i undersøkelsen er imidlertid tidlig i sin utdanningskarriere og er ikke etablerte i yrkeslivet. Dermed kan heller ikke lønns- eller utdanningsnivå benyttes. I spørreskjemaet ble derfor ungdommene bedt om å oppgi sine foreldrenes yrke. Det er tenkelig at ungdommene ikke kjenner stillingsbetegnelsen på sine foreldres yrker. Det ble derfor gitt rom for å gi en beskrivelse av hva foreldrene gjør på jobben. Utfra disse opplysninger ble de ulike yrkene delt inn i tre yrkesgrupper: mellomlagsyrker, lavere funksjonæryrker og manuelle yrker. I det øverste sjiktet (mellomlagsyrkene), omfattes ledende stillinger i offentlig eller privat sektor. Også stillinger som vanligvis krever minst tre års utdanning på universitets- eller høyskolenivå omfattes. På neste trinn finner vi lavere funksjonærer. Her inngår foreldre ansatt i tjenesteytende virksomhet både i offentlig og i privat sektor. Dernest kommer gruppen av manuelt arbeidende. Dette omfatter både faglærte og ufaglærte i manuelle yrker. Her sorterer også foreldre som har sitt virke i primærnæringene.

Det er fars yrkesplassering som i utgangspunktet her blir benyttet som mål på ungdommenes sosiale bakgrunn. Der disse opplysningene mangler, er mors plassering brukt.

Tabell 1.4: Sosial bakgrunn etter boområde. Prosent*

	Sentrum	Kråkerøy	Borge	Rolvsøy	Onsøy	Totalt
Mellomlag	41	41	32	17	38	36
Lavere funksjonærer	27	18	26	32	22	25
Manuelle yrker	32	42	42	51	40	39
Totalt	100	101	100	100	100	100
N	351	101	214	84	235	985

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Det er flest ungdommer som har foreldre med bakgrunn fra arbeiderklassen. Hele 39 prosent oppgir at foreldre arbeider innenfor manuelle yrker. Ser vi dette i lys av Oslo-undersøkelsen i 1996 (Bakken 1998) der 23 prosent av ungdommene oppga at far jobbet innenfor manuelle yrker, framstår Fredrikstad som en by der industrien fortsatt spiller en vesentlig rolle.

Andelen ungdommer med bakgrunn i arbeiderklassen er størst i Rolvsøy. Her spiller industrien en vesentlig rolle. Det er også i denne bydelen andelen foreldre i det øvre mellomlag er lavest. Sentrum er den bydelen med lavest andel manuelle arbeidere. Sammen med Kråkerøy har de også den høyeste andelen foreldre fra høyere mellomlaget

Variabelen *sosial bakgrunn* blir benyttet utelukkende i rapportens kapittel 3 der vi spør hvilke forskjeller det er mellom ungdommer fra ulike sosiale lag og skoleprestasjoner.

1.5 Rapportens tema

De fleste av rapportens tema er tradisjonelle i den forstand at det er områder kommuner generelt ønsker å få økt kunnskap om. Spesielt gjelder dette ungdoms fritidsmønster og rusvaner. I denne rapportens kapittel 2 er imidlertid ikke prosjektet å avdekke ungdoms *handlingsmønster*, men *verdimønster*. Kapitlet er plassert som det første analysekapitlet og vil således danne et bakgrunnstappe for resten av rapporten. Bakgrunnen for denne strategiske plasseringen er en antagelse om at de verdier ungdom orienterer seg mot i stor grad bidrar til valg av livsstil. Dette vil påvirke deres handlingsmønster både i forhold til skole, rus, fritid og politisk orientering. I forkant av data-innsamlingen snakket forsker med ungdommer som representerer ulike typer ungdomsmiljøer i Fredrikstad. Hensikten med samtalene var i større grad å begripe de ungdomskulturelle skillelinjer ungdom selv opplever i byen. Er det mulig ved hjelp av begrenset bruk av kvalitativ metode kombinert med survey-data å avdekke noen tydelige verdiprofiler blant ungdommene? I kapittel 2 gjøres et slikt forsøkt.

I kapittel 3 er det ungdoms skolehverdag som blir analysert. Hvilke konsekvenser har sosial bakgrunn og kjønn for skoleprestasjonene? Trives elevene på skolen? Hvor viktig er karakterer? Har elevene bestemt seg for hva de vil bli når de blir store? Dette er noen av spørsmålene som skal diskuteres.

I kapittel 4 ser vi nærmere på ungdommenes fritidsmønster. Her blir det kastet et blikk på den ordinære hverdagsfritida, både den uorganiserte og den organiserte. En rød tråd i kapitlet vil være det mer uformelle sosiale utelivet. Innunder dette kommer ungdoms bruk av lokale møtesteder som Torvbyen, Bussholdeplassen osv. De kommunale fritidsklubbene vil også bli viet en betydelig plass. Hvor mange bruker dette tilbudet og er de fornøyde?

I kapittel 5 blir ungdommenes rusvaner analysert. Hovedvekten blir lagt på alkohol, men også bruk av tobakk og narkotiske stoffer blir diskutert. Det er i dette kapitlet vi i størst grad vil se på endringer fra 1992 og fram til i dag, samt foreta sammenligninger med ungdommer i andre kommuner.

I rapportens siste kapittel er det ungdoms samfunnsengasjement som står i fokus. Denne type spørsmål er ikke tidligere benyttet i UNGdata-undersøkelser. Ungdoms interesse, deltagelse og innflytelse i samfunnet er imidlertid etterspurt informasjon fra myndighetenes side. Dataene fra Fredrikstad kan således kunne gi ny kunnskap som kan bidra til at ungdom i større grad involveres i beslutninger vedrørende deres liv. Men er det slik at ungdom ønsker mer makt og innflytelse? Spørsmålet blir diskutert i kapittel 6.

2 Verdiorienteringer blant ungdom

Jakten på den *typiske ungdommen* er av stor interesse for mange som arbeider med denne aldersgruppen. Slik sett er jo også denne rapportens målsetting å avdekke felles aktivitetstrekk ved flertallet av ungdom i Fredrikstad. Men ungdomstiden kjennetegnes ikke bare av typiske og spesifikke handlingsmønster knyttet til valg av utdanningsløp, fritidsvaner og rusbruk. Det handler kanskje vel så mye om mer vanskelig håndterbare størrelser som «identitet» og gruppetilhørighet. Identitet dannes utfra en samhandling mellom individer, og baserer seg på de andres forestilling av individet og individets forestilling om de andre (Frønes 1995). I dette vekselspillet dannes identiteten. Avhengig av hvilken kontekst man er i, framføres den delen av selvbildet individet ønsker å få bekreftet av de andre (ibid.). Mange unge opplever et krav om å skape sitt eget liv. Man skal finne ut av hvem man er, hvor man hører til og hvilken livsstil man ønsker å assosiere seg med. Denne livsstilen er bygd opp av et sett med verdier som signaliserer hvilke holdninger personen mener er viktig. Slike holdnings- og verdimønstre er med å danne grunnlaget for de unges handlingsvalg. Er hun eksempelvis kritisk til økt innvandring til Norge, vil hun sannsynligvis heller ikke delta i anti-rasistiske demonstrasjoner. Verdimønstre som mer eller mindre fester seg i tidlige ungdomsår, er en ballast de unge bærer med seg videre i livet. Derfor vil det å forstå unges handlinger i lys av deres verdiorienteringer kunne bidra til en dypere forståelse av deres hverdagsliv. Når vi senere i rapporten skal belyse ungdoms handlingsmønster i forhold til skole, fritid, rus og samfunnsdeltagelse vil dette bli sett i lys av ungdoms verdiorienteringer. Kapitlet vil således tjene som bakgrunnsteppe for resten av rapporten og blir derfor presentert som det første analysekapitlet.

2.1 «Vi» og «de andre»

Ungdom definerer seg ofte utfra gruppetilhørighet. Å skille mellom «vi» og «de andre» blir et hjelpemiddel i arbeidet med konstruksjon av egen identitet. Det klargjør skillene. Betegnelser som miljøungdom, skatere, freakere er eksempler på grupper en kan føle tilhørighet – eller avstand til. Slike grupper vil for noen være tiltrekkende fordi de tilbyr et *felleskap*, mens andre vil oppleve gruppens *innhold* som besnærende (se også Vestel m.fl. 1997). Ofte blir innholdet assosiert ved bruk av markører som musikkform, politisk budskap, klesstil, ganglag osv. (ibid.). Er det slik også for ungdom i Fredrikstad? I forkant av undersøkelsen ble fem ungdommer i alderen 14–24

år intervjuet for å kvalitetssikre spørreskjemaet. To av disse var Lars og Trine³. Intervjuet foregikk på allaktivitetshuset St. Croix, et sted de to aldri tidligere hadde vært. Da stilte intervjuer følgende spørsmål:

Intervjuer: Hvilke ungdommer går her da?

Lars og Trine: Det er litt sånn frika, annerledes ungdommer. De er mer sluskete kledd, stikk motsatt av det å være opptatt av merker. (...) De bruker ikke tid på materielle ting. (...). I holdninger er de litt sånn kunstneriske, utenfor virkeligheten på en måte..... helt klart sånne SV-holdninger. (...) Av aktiviteter spiller de i band. De er i hvert fall ikke opptatt av idrett. Det virker som om de hasjer/doper seg og sånn – er ikke sikkert de gjør det, men det virker sånn.

Samtalen gir et godt bilde på skillet mellom «vi» og «de» grupper. Utfra sin posisjon er Lars og Trine negative til de holdninger og egenskaper de antar St.Croix-ungdommen er bærere av. De markerer avstand ved å vise til identitetsmarkører som klær, politisk orientering, fritidsaktiviteter og rusvaner.

Men selv om man er *positiv* til en gruppe ungdommer trenger ikke det bety at man identifiserer seg med gruppen eller gjør de aktivitetene som er betegnende for den. Hanne og Lise var to andre som ble intervjuet i forkant av undersøkelsen. Jentene ble bedt om å fortelle hvilke type ungdommer de selv var. Dette viste seg vanskelig. Først når de fikk spørsmål om en annen gruppe ble spørsmålet håndterbart.

Intervjuer: Hvordan er speiderungdommen da?

Lise og Hanne: De er helt normale, ikke noe spesielt....Ja, de er akkurat som vi – normale.

Hanne og Lise er ikke speiderungdommer, men de kan likevel identifisere seg med gruppen ved å se hvem som er speiderungdom. Igjen beskrives gruppen utfra den posisjonen de selv befinner seg i. Speiderungdommen er som oss – normale.

Ungdom tillegger med andre ord ulike grupper av ungdom visse egenskaper og verdier. I forlengelse av dette er det grunn til å anta at dersom man er positiv til en gruppe, forteller det også noe om personens egen verdiorientering. Det er med bakgrunn i denne tankegangen vi skal se om vi kan finne fram til fire ulikt sammensatte verdiprofiler. Men først skal vi se hvilke ungdomsgrupper som er populære og upopulære i Fredrikstad.

---

³ Navnene som er brukt på informantene er fiktive.

2.2 Populære og upopulære ungdomsgrupper

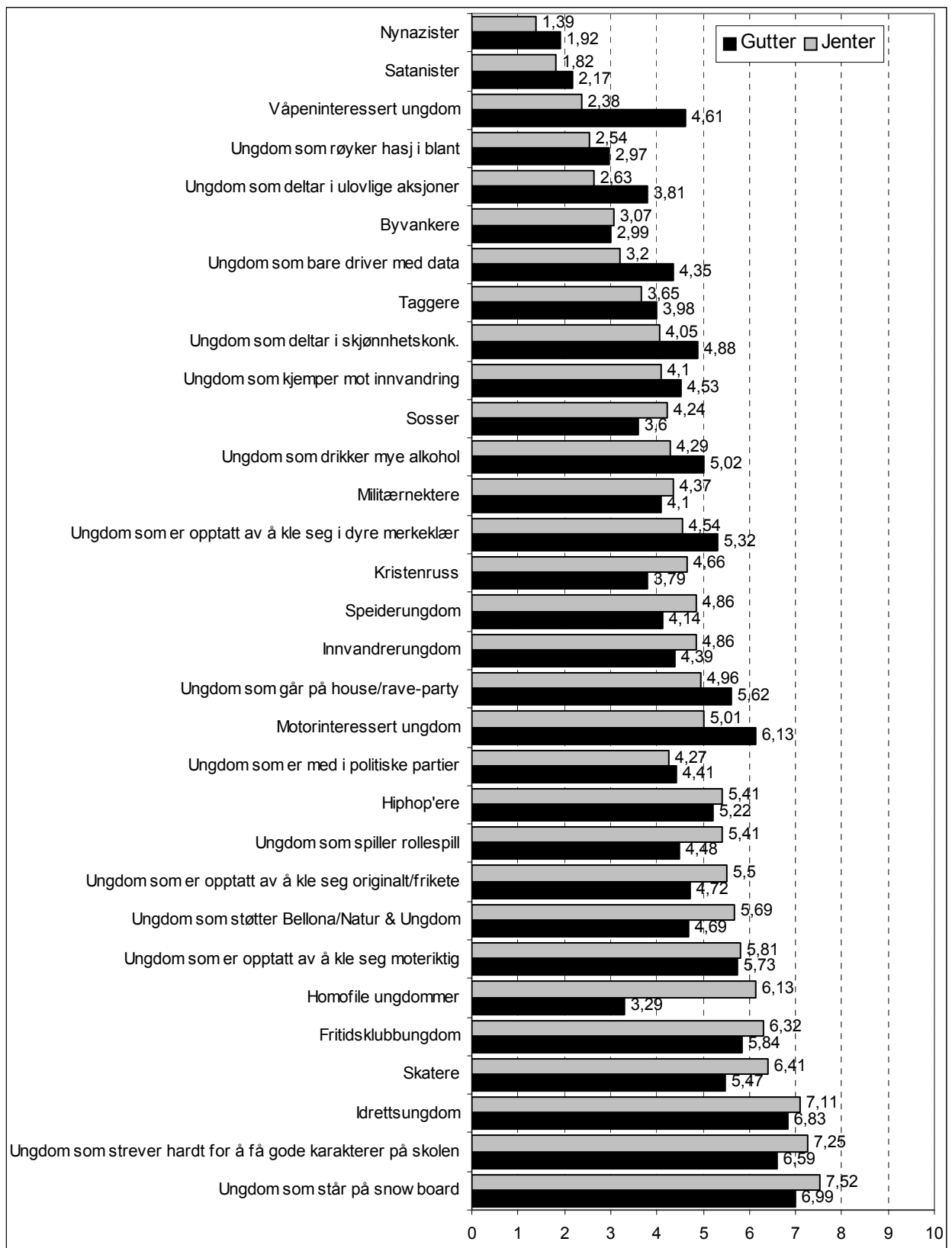
Er det mulig gjennom et spørreskjema å avdekke ungdoms verdimønstre? I undersøkelsen er dette forsøkt ved at elevene ble bedt om å gi poeng til 31 ulike grupper av ungdom. Noen av gruppene er konstruert av forskere som tidligere har gjennomført lignende studier (Se Øia 1994 og Bakken 1998). Andre er konstruert utfra antagelsen om nye trender innenfor ungdomsmiljøet, og noen ble lagt til etter samtaler med ungdommene i forkant av undersøkelsen. Gruppene er bredt sammensatt. Noen refererer til *egenskaper* eller *aktiviteter* ved en gruppe. Eksempel på dette er «idrettsungdom». Andre grupper er orientert mot *verdimønstre*, som for eksempel «kristenruss». Ungdommene fikk muligheten til å gi hver enkelt gruppe en poengsum fra 1 til 10 poeng. 1 indikerer at man liker gruppen svært dårlig. Gir man en gruppe 10 poeng, liker en gruppen svært godt. Figuren på neste side viser gjennomsnittlig poengsum gutter og jenter har gitt de ulike ungdomsgruppene.

Som vi ser gir figuren en oversikt over hvilke grupper ungdom er mer eller mindre positive til. Bildet som vises er at ungdom har relativt klare positive eller negative holdninger til de ulike gruppene og dets innhold. Generelt sett er Fredrikstad-ungdommen positive til ungdomsgrupper som driver med sunne uteaktiviteter og har et samvittighetsfullt forhold til skolearbeidet. Den klart mest populære gruppen både hos gutter og jenter er *Snowboardungdommen*. Gruppen får en gjennomsnittskåre på 7,3 poeng. Tett på snowboardungdom følger gruppen *Idrettsungdom* og *Ungdom som strever hard for å få gode karakterer på skolen*.

Ungdom som ofte opererer på kanten av loven og knyttes til mer eller mindre ekstreme ideologiske retninger, er *minst* populære. Dette er marginalisert ungdom som orienterer seg mot subkulturer representert gjennom nynazister og satanister. Den tredje minst populære gruppen er ungdom som røyker hasj iblant. Denne gruppens lave popularitet kan indikere ungdoms restriktive holdning til bruk av narkotiske stoffer. Dette vil bli belyst i rapportens kapittel 5.

Gutter og jenter har *stort sett* like oppfatninger av hvilke ungdomsgrupper som er populære eller ikke. Likevel er det noen grupper som skiller seg ut. Jentene er klart mer positive til grupper som homofile ungdommer, innvandrere og freakere. Gutter derimot er i større grad enn jentene positivt innstilt til ungdommer som er våpen-, data- og motorinteressert. Guttene er også mer positive enn jentene til ungdom som ruser seg, det være seg på alkohol eller hasj, samt ungdom som deltar i ulovlige aksjoner. Kjønnforskjellen synes å gå mellom tradisjonelle maskuline vs. feminine verdimønstre.

Figur 2.1: Gjennomsnittskår på en skala fra 1 til 10 på ulike ungdomsgrupper etter kjønn.

Er det mulig å se endringstrekk i forhold til unges holdnings- og verdimønster fra 1992 til 2000? I 1992 ble den landsrepresentative Ung i Norge-studien gjennomført. Med utgangspunkt i disse data foretok Øia en studie av ungdoms holdninger til ulike grupper av ungdom (Øia 1994). UNG i Norge-studien og Fredrikstad-undersøkelsen kan ikke direkte sammenlignes. For det første var utvalget i '92 på om lag 12 000 respondenter fordelt over hele landet. I tillegg var samtlige klassetrinn på ungdomsskolen og videregående skole representert. Videre er det i spørreskjemaet for Fredrikstad tatt med langt flere ungdomsgrupper. Respondentene har med andre ord hatt flere valgalternativer. Vi skal derfor være forsiktige med å overtolke resultatene.

Dataene tyder imidlertid på at holdningene til de ulike ungdomsgrupper har holdt seg relativt stabile gjennom 90-tallet. Sportsinteressert og skoleflinke ungdommer var også populære for ti år siden. Det er imidlertid to endringstrekk som synes å tydeliggjøre seg.

For det første synes holdningene til *homofile* å ha endret seg gjennom 90-tallet. Mye tyder på at ungdom i dag er langt mer positive til homofile ungdommer enn hva de var tidlig på 90-tallet. Holdningsendringene er gjeldende for begge kjønn, men tydeligst hos jentene.

Et annet endringstrekk er den dalende populariteten til ungdom knyttet til tradisjonelle frivillige organisasjoner. Det er færre som er positive til både miljøungdom og speiderungdom i dag enn i 1992.

Vi skal ikke dvele lenge ved disse mulige endringstrekk da de ikke har konsekvenser for den videre analysen. Likevel er det verdt å bemerke at ungdom ofte ligger i forkant av den utviklingen samfunnet for øvrig går inn i. Ungdom blir sett på som spydspisser i samfunnets endringsprosesser, og dermed viktige speilbilder av framtiden (Fornäs i Hovland 1999).

2.3 Verdiprofilene gatevanker, radikal, trendy og ekstremist

Ser vi på ungdomsgruppene som er presentert i figur 2.1 kan det antas at det er en indre konsistens mellom flere av gruppene. Som Lars og Trine poengterte: St.Croix-ungdommen var freakete kledd, politisk radikal, ikke særlig skoleflinke og røyka hasj. Samtlige av disse gruppene er hver for seg representert i figuren, men det er i sum de representerer det verdimønster og egenskaper som for Lars og Trine konstruerer St.Croix-ungdommen. Vi har alle noen antagelser om hvilke egenskaper og verdier som henger sammen. Er man eksempelvis positive til satanister, vil man med stor sannsynlighet være negativ til kristenruss. I tidligere studier er det avdekket hvilke ung-

domsgrupper som henger sammen i knipper med en slik indre konsistens (se Øia 1994 og 1998). Utfra dette er det konstruert ulike verddivariabler. Er dette mulig også for datamaterialet fra Fredrikstad?

Med utgangspunkt i samtalene med de fem ungdommene i forkant av undersøkelsen samt erfaringer fra tidligere studier, kan vi tenke oss fire avgrensede verdiprofiler basert på et utvalg av gruppene fra figur 2.1. Disse har vi gitt betegnelsene *gatevanker*, *radikal*, *trendy* og *ekstremist*.

Den første verdiprofilen har vi altså valgt å kalle *gatevanker*. Denne er satt sammen av holdninger til følgende grupper:

Taggere

Skatere

Ungdom som går på house/rave-party

Byvankere

Her er det en antagelse om at de som er positive til taggere også er positive til skatere, house/rave-ungdom og ungdom som oppholder seg mye i sentrumsområdet (byvankere). En av informantene skilte klart mellom byvankere og house/tagger ungdom. Vegard – en av ungdommene forskeren snakket med i forkant av undersøkelsen – beskrev disse to miljøene som forskjellige:

Vegard: Hiphop-ungdommen er kunstneriske og holder til for det meste på St.Croix-huset (...) Det er helt klart et positivt miljø.. høflighet, en gjensidig respekt på sida av taggere.

Vegard knytter positive assosiasjoner både generelt til hiphop-, house-, skatekulturen og taggermiljøet. Dette også fordi han selv identifiserer seg med disse miljøer. Han beskriver også deler av dette miljøet som uteorientert med hensyn til fritidsmønster. Når han får spørsmål om hvem byvankerne er, svarer han:

Vegard: Det er unge mennesker – tenåringer. De har en målløshet i livet sitt, og vanker rundt MacDonaldis. De har en SLAGS motebevissthet, men ikke høystatus. De er ganske lavmåls på skolen.(...) Det er flest gutter i miljøet, men med tilhørende jenter. De fleste kommer fra sentrumsområdet (.....).

Byvankerne har ikke Vegard noe til overs for og definerer de som målløse. Hvordan kan det da forsvares at byvankere plasseres innenfor samme verdiprofil som taggere, skatere og house-ungdom? Fellesstrekket er et antatt fokus på det uteorienterte fritidsmønsteret disse grupper har felles, noe som også har gitt profilen betegnelsen *gatevanker*.

Den andre verdiprofilen er gitt betegnelsen *radikal*, og er satt sammen av holdninger til følgende grupper:

Homofile ungdommer

Ungdom som støtte Bellona eller Natur og Ungdom

Innvandrerungdom

Ungdom som kler seg orginalt/freakete

Her antas det at de ungdommer som er positive til homofile ungdommer også er positive til miljøungdom, innvandrerungdom og ungdom som kler seg freakete. Profilene indikerer en slags kollektiv solidaritetsprofil knyttet til minoritetsungdom og miljøvern. I tillegg knyttes profilen til en radikal klesstil. Dette totalbildet førte til betegnelsen *radikal*.

Den tredje verdiprofilen har fått betegnelsen *trendy*, og er satt sammen av holdninger til følgende grupper:

Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurransen

Ungdom som er opptatt av å kle seg i dyre merkelær

Idrettsungdom

Det antas at de som er positive til ungdom som deltar i skjønnhetskonkurransen også er positive til merkeklær-ungdom og idrettsungdom. Også denne profilen blir framhevet av informantene, som hos Lise og Hanne:

Intervjuer: Hva mener dere med sossemiljøet da?

Hanne og Lise: Altså – det er mest gutter der, og de er bare opptatt av merker. De er sånn som vil ha Porsche, vil bli advokater (...). Familien deres har penger og ting – alt er gjennomført. Til og med framtidsutsiktene er klare (...) De er veldig kvalitetsbevisste.....

Sitatet styrker antagelsen om at det finnes en verdiprofil som klart er orientert mot kropp og utseende. Et stikkord for profilen er derfor selvpresentasjon, og er årsaken til at den får betegnelsen *trendy*.

Den fjerde profilen har fått betegnelsen *ekstremist*, noe som er forståelig ettersom den er satt sammen av holdninger til følgende grupper.

Satanister

Nynazister

Våpeninteressert ungdom

Det antas at de ungdommer som er positive til satanister også er positive til nynazister og våpeninteressert ungdom. Ingen av informantene nevnte denne

profilen. Dette kan henge sammen med at profilen representerer et relativt marginalt verdimønster, noe som også har gitt den betegnelsen ekstremist. På bakgrunn av tidligere studier (Øia 1994 og 1998) antas det at denne profilen også er å finne i Fredrikstad.

Verdiprofilene er sammensatt utfra en antagelse om at de substansielt henger sammen i verdiknipper. Det er imidlertid mulig å teste i hvilken grad dette er tilfelle. Dette gjøres ved hjelp av statistikkmetoden faktoranalyse (se beskrivelse i innledningskapittelet). Her kan vi undersøke hvor sterkt verdiene og egenskapene ved gruppene korrelerer med hverandre. Det er kjørt en faktoranalyse på de utvalgte ungdomsgruppene. Faktoranalysen støtter våre substansielle antagelser, og viser en korrelasjon mellom de gruppene som er satt sammen i hver profil (se vedleggstabell 1). På denne bakgrunn opererer vi videre med verdiprofilene *gatevanker*, *radikal*, *trendy* og *ekstremist*.

2.4 Verdiprofilenes posisjon blant ungdom

Hvor utbredt er så de ulike verdiprofilene blant ungdommene? For å belyse dette ønsker vi å se hvor mange som er positive eller negative til hver profil. Den midtre verdien på skalen fra 1–10 er 5,5. Vi har imidlertid valgt å si at de som gir en profil 6 poeng eller mer er positive til de egenskaper og verdier profilen representerer. De som havner under denne grensen er negative. Det er imidlertid viktig å poengtere at selv om man er positiv til eksempelvis den trendy verdiprofilen, betyr ikke det nødvendigvis at man går med merkeklær, driver med idrett eller deltar på skjønnhetskonkurranse. Den forteller bare hvor mange som er positive til disse egenskapene og verdiene. Verdiprofilene er heller ikke utelukkende kategorier. Selv om man er positiv til en profil, kan man også være positiv til andre profiler. Vi kan med andre ord ikke si hvor mange i utvalget som er typiske representanter og bærere for hver enkelt av verdiprofilene.

Verdiprofilene blir her framstilt som stiliserte mønster. Virkeligheten er mer nyansert enn dette. I en mangfoldig ungdomskultur vil det derfor finnes langt flere mønstre av verdier og egenskaper som ungdom vil bruke i sin identitetskonstruksjon.

Tabellen nedenfor viser hvor stor andel gutter og jenter som er positive til de ulike verdiprofilene.

Tabell. 2.1: Andel positive til ulike verdiprofiler etter kjønn. Prosent

Verdiprofil	Gutter	Jenter	Totalt	N
Gatevanker	27	24	25	1090
Radikal*	19	45	32	1085
Trendy*	49	35	42	1098
Ekstremist*	9	1	5	1083

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Trendy er den verdiprofilen som har størst oppslutning blant ungdom i Fredrikstad. Fire av ti ungdommer er positive til de verdier og egenskaper som profilen inneholder. Det synes som om verdiprofilen i størst grad appellerer til guttene. Mens nesten halvparten av guttene er positive til profilen, er andelen positive jenter 35 prosent.

Den radikale verdiprofilen er noe mindre utbredt enn den trendy. Dette er ikke overraskende da profilen er sammensatt av mer politisk kontroversielle verdier enn den trendy. Det kan synes som om vi har med en klart definert «jente-profil» å gjøre da det er en langt høyere andel jenter enn gutter som er positive til profilen.

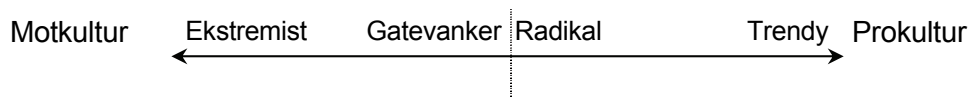
Ser vi på verdiprofilen gatevanker, oppgir hver fjerde ungdom å være positiv til de verdier og egenskaper profilen representerer. Man skulle kanskje anta at en verdiprofil knyttet til et klart gateorientert handlingsmønster ville være en gutte-profil. Så er ikke tilfelle. Kjønnforskjellene er bortimot fraværende.

Den minst populære verdiprofilen er ekstremist-profilen. Totalt sett er det bare en liten andel ungdommer på fem prosent som uttrykker en positiv holdning til dette verdimønster. Det er da heller ikke overraskende at nesten ingen jenter føler en tilhørighet til profilen, som inneholder et relativt maskulint holdnings- og verdimønster.

Er det slik at enkelte av profilene appellerer i større grad til ungdommer på det ene av de to klassetrinn? Både verdiprofilen radikal, trendy og ekstremist fordeler seg relativt jevn på klassetrinn. Det er imidlertid en noe større andel 9. klassinger enn grunnkurselever som sympatiserer med profilen gatevanker (29 prosent 9. klassinger mot 21 prosent grunnkurselever). Hvordan fordeler profilene seg i forhold til sosial bakgrunn? I vedleggstabell 2 viser det seg at den radikale, og i særdeleshet den trendy verdiprofilen, har en høyere andel sympatisører fra høyere sosiale lag enn fra lavere sosiale lag. For ekstremist-profilen er mønsteret annerledes. Her er det ungdommene fra arbeiderklassen som i størst grad er positive til verdiprofilen. Gatevanker-profilen fordeler seg relativt jevnt på de tre sosiale gruppene.

Kan verdiprofilene forstås i en større sammenheng knyttet til ungdomskulturelle verdimønstre? Vi skal her skille mellom begrepene prokultur og motkultur (se også Aagre og Bugge 1996). *Prokulturen* defineres som *mainstreamkultur* da den i svært liten grad utfordrer voksensamfunnet og de voksenstyrte sosialiseringarenaene. *Motkulturen* defineres som en *protestkultur*, og inneholder et sett av verdier, normer og atferdsmønstre som beveger seg mot den prokulturelle strømmen. Prokulturen og motkulturen vil således tjene som ytterpunkt på en skala. I figuren nedenfor er verdiprofilene forsøkt plassert innenfor en slik skala.

Verdiprofilene plassering mellom pro- og motkultur.

Den *trendy* verdiprofilen plasserer seg trygt inne på den prokulturelle dimensjonen. Her er det lite motkulturelt krutt. Skjønnhetsideal og merkeklær er styrt av kommersielle krefter, noe som befester den klare posisjonen knyttet til *mainstreamkulturen*. I tillegg er en betydelig andel av ungdommene positive til det holdningssettet profilen representerer, noe som ytterligere befester dens posisjon.

Man kan argumentere for at den *radikale* profilen har en motkulturell dimensjon ved seg da en større andel ungdommer er mer negative enn positive til profilen. Samtidig er positive holdninger overfor miljøvern og minoritetsgrupper allment aksepterte verdier i vårt samfunn. Dette gjør at profilen plasseres innenfor den prokulturelle grensen, men ikke i dens kjerne. Den orienterer seg også mot den motkulturelle dimensjonen.

Gatevanker-profilen plasseres lengre fra prokulturen. Et gateorientert aktivitets- og verdimønster som innbefatter ulovligheter som tagging, gjør profilen til en motkultur. Likevel er det ikke en ubetydelig andel på 25 prosent som er positive til profilen. Dette gjør at den ikke plasseres i motkulturens kjerne.

Ekstremist-profilen representerer både i form og innhold en motkultur i samfunnet. Det ideologiske verdimønsteret med klare ismett av fiendtlighet mot flere minoritetsgrupper samt dens lave oppslutning, plasserer den langt fra en *mainstreamkultur*.

Kapittelet har gitt et bilde på holdnings- og verdimønstre, dets innhold og omfang blant ungdom i Fredrikstad. Kapittelet vil således tjene som et bakgrunnstappe for resten av rapporten. De følgende analyser av skolehverdagen, fritidsaktiviteter, rusmønstre og samfunnsengasjement vil kunne

bidra til å gi ny forståelse for skillelinjer innenfor vår moderne ungdomskultur, noe som igjen kan bidra til å rettlede kommunen i å skape et differensiert aktivitetstilbud for bredden av ungdomsgruppene.

3 Skolehverdagen

Ungdomstida kjennetegnes som en frigjøringsfase fra barndommens kontrollerte tilværelse. Nye arenaer skal erobres, nye grenser skal forseres og en ny verden skal erfares. På tross av denne frigjøringsfasen oppholder ungdom seg på flere arenaer som er gjenstand for voksenkontroll med en oppdragende målsetting. I de to neste kapitlene skal vi komme nærmere inn på to slike arenaer; skolen og fritidsaktivitetene.

Ungdom tilbringer mye tid på skolebenken. Fra 6-årsalderen og ti år framover har norske barn og unge både rett og plikt til å gå på skole. Etter det har de selv et valg om jobb eller videre skole. Valget er mer av teoretisk enn reell karakter. Mens det for 20–30 år siden var et reelt valg har utdanningskravet i yrkeslivet ført til at det knapt finnes jobber for ufaglærte 16-åringer. Utdanningskravet har også blitt styrket etter innføringen av Reform 94 som gir en lovfestet rett til videregående skoleplass. Dette har ført til at det er de færreste som velger å gå ut i jobb etter ungdomsskolen. I 1994 var eksempelvis 94 prosent av de som gikk ut av grunnskolen elever i videregående skole samme høst (Aamodt 1996 i Bakken 1998). Å være en av få som avslutter utdanningen etter grunnskolen vil kunne føre til en stigmatisering, der mangelen både på teoretisk og faglig ballast gjør en mindre attraktiv på arbeidsmarkedet. Etersom utdanning utover obligatorisk skolegang har blitt så sentral i individets videre karriereløp, er det grunn til å tro at skolens prestasjonskrav vil oppleves som sterk. Skolen som læringsarena med tilhørende prestasjonskrav vil være en sentral diskusjon i dette kapitlet. Samtidig skal også skolen som sosial arena belyses.

Etter familiearenaen er skolen kanskje den viktigste institusjonen i de unges oppvekstår. For det første blir mange av døgnetts våkne timer tilbragt på skolen, og i tillegg er det på denne arenaen mye av den sentrale samhandlingen mellom jevnaldrende foregår. For mange er det sosiale aspektet ved skolesituasjonen svært viktig, og vil derfor ha stor betydning for skoletrivsel og holdninger til skolen generelt. Både holdninger til skolen og framtidige utdanningsplaner vil bli sett i lys av de unges skoleprestasjoner. Avslutningsvis vil vi se skoleprestasjoner i lys av de ulike verdiprofilene presentert i kapittel 2.

3.1 Skoleprestasjoner

Overgangen fra barneskolen til ungdomsskolen representerer et skifte for de fleste. For det første signaliserer jo navnene at man forlater den trygge

barndommen for å ta steget ut i den spennende ungdomstiden. I tillegg vil det for mange bety skifte av skole med påfølgende nye venner og bekjentskapskrets. Det blir også et møte med en prestasjonskultur som målbæres gjennom karakterboken hvert semester, et karaktersystem som for noen virker motiverende for å stå på, mens for andre vil oppleves som demotiverende. Følelsen av å stadig vekke mislykkes kan i tidlige ungdomsår fort skape et skille mellom *de skoleflinke* og *de skolesvake*. Videre i kapittelet skal vi se nærmere på om det er noen systematiske likheter og forskjeller mellom de elever som får gode og dårlige karakterer.

Hvor godt gjør elevene det på skolen? I undersøkelsen ble ungdommene bedt om å oppgi karakterer ved forrige karakteroppgjør i fagene matematikk, engelsk og norsk. Nå kan det stilles spørsmålstegn ved om disse tre fagene alene gir et godt nok grunnlag for å si noe om det samlede nivået for prestasjoner i skolen. Det finnes andre og mer praktiske fag som også vil kunne måle faglige kvaliteter. Samtidig har Lauglo (Lauglo i Bakken 1998) vist at det er svært høy korrelasjon mellom gjennomsnittskarakter i disse tre fagene, og den sluttpoengsummen den enkelte elev har fra grunnskolen for opptak til videregående.

På bakgrunn av gjennomsnittskarakterene i disse tre fagene er det konstruert en ny variabel som igjen er delt inn i tre grupper: svake, middels gode og gode skoleprestasjoner. På en karakterskala fra 1 til 6 er de elever med en gjennomsnittskarakter på 3 eller dårligere plassert i gruppen med *svake skoleprestasjoner*. Elever med en gjennomsnittskarakter på 4,33 eller bedre blir plassert i gruppen med *gode skoleprestasjoner*. De øvrige elevene er karakterisert som *middels gode*⁴.

Hvordan er så prestasjonsnivået blant elevene i Fredrikstad? 24 prosent av elevene havner etter denne definisjonen i gruppen med *svake skoleprestasjoner*. Gruppene med *middels gode* og *gode skoleprestasjoner* er like store, hver på 38 prosent. De skolesvake – elevene med de dårligste karakterene – utgjør dermed den minste elevgruppen. Kan vi si noe om hvilke elever som faller innenfor de ulike prestasjonsgruppene? Er der forskjeller mellom de ulike klassetrinn? Gjør jentene det bedre enn guttene? Har sosial bakgrunn noen betydning for skoleprestasjonene?

3.1.1 Skoleprestasjoner på de ulike klassetrinn

Både ungdomsskolen og den videregående skole opererer med en karakterskala fra 1–6. Dette betyr imidlertid ikke at de ulike karakterene blir vektet

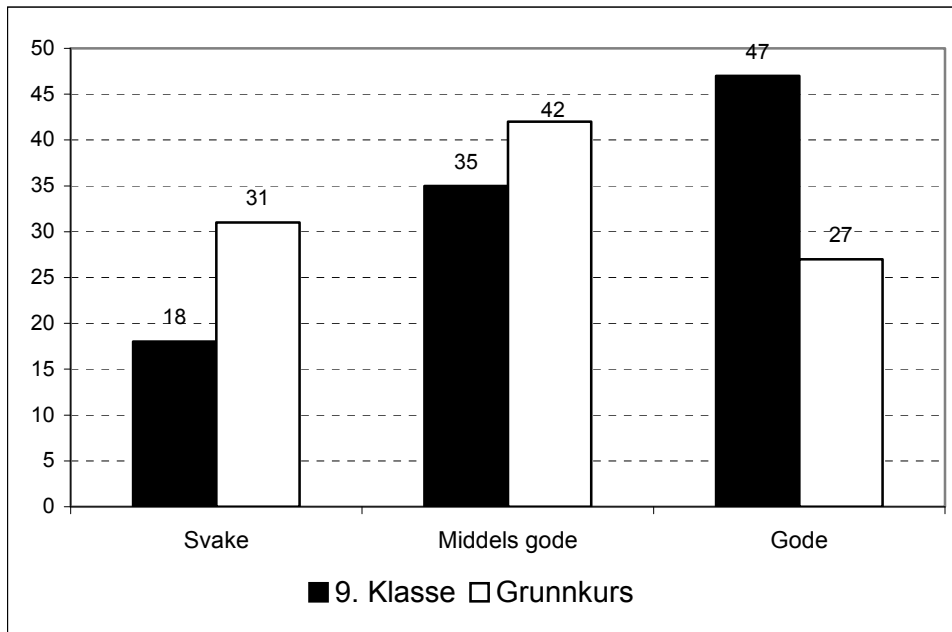
---

⁴ Samme prestasjonsinndeling ble benyttet i Ungdomsundersøkelsen i Oslo (Bakken 1998).

likt. Det kan være at de faglige kravene blir strengere vurdert på videregående, og at toppkarakterer på 6 derfor er vanskeligere å oppnå der enn på ungdomsskolen. Å se på 9. klassingene og grunnkurselevens prestasjonsnivå under ett kan derfor slå skeivt ut. Følgende figur viser imidlertid hvordan prestasjonsnivået slår ut for de to klasstrinn.

Figur 3.1: Skoleprestasjoner etter klasstrinn. Prosent *

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.
 N (9. klasse)=540, N (grunnkurs)=501

Elevene på ungdomsskolen får gjennomgående bedre karakterer enn grunnkurselevne. Mens nesten halvparten av 9. klassingene oppnår gode karakterer er det bare 27 prosent av grunnkurselevne som oppnår det samme. Dette karakterspriket forteller først og fremst at grunnkurselevne drar ned totalsnittet på prestasjonsnivået. Som tidligere poengtert skal vi være forsiktige med å antyde at grunnkurselevne dermed er faglig sett svakere enn ungdomsskoleelevene. Vi skal derfor behandle de to klasstrinn adskilt når vi går over til å se på forskjeller i prestasjonsnivå mellom gutter og jenter.

3.1.2 Skoleprestasjoner blant gutter og jenter

Tidligere studier av kjønnsforskjeller i skolen har fokusert på at jentene klarer seg best på skolen (se Strandbu 1997). Er det slik også i Fredrikstad? Ja! Jentene oppnår generelt sett bedre karakterer enn guttene. I vedleggsfigur 3 ser vi at mens 28 prosent av guttene oppnår svake skolekarakterer, er andelen blant jentene 21 prosent. Ser vi på gruppen med gode skolekarakterer er imidlertid kjønnsforskjellene nærmest utvisket. Like mange av

guttene som jentene gjør det godt på skolen. Det er dermed gruppen med middels gode skolekarakterer som har en relativt høy andel av jenter.

At jenter gjør det noe bedre enn guttene rent prestasjonsmessig, er ingen overraskelse. Man skulle dermed anta at disse prestasjonsforskjellene holdt seg stabile også innenfor hvert av klassetrinnene. Er det slik? Tabellen gir en oversikt.

Tabell 3.1: Skoleprestasjoner etter klassetrinn og kjønn

Skoleprestasjoner	9. Klasse		Grunnkurs*		Totalt
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	
Svake	19	18	39	23	24
Middels gode	34	35	34	49	38
Gode	47	47	27	27	38
Totalt	100	100	100	99	100
N	268	272	249	252	1041

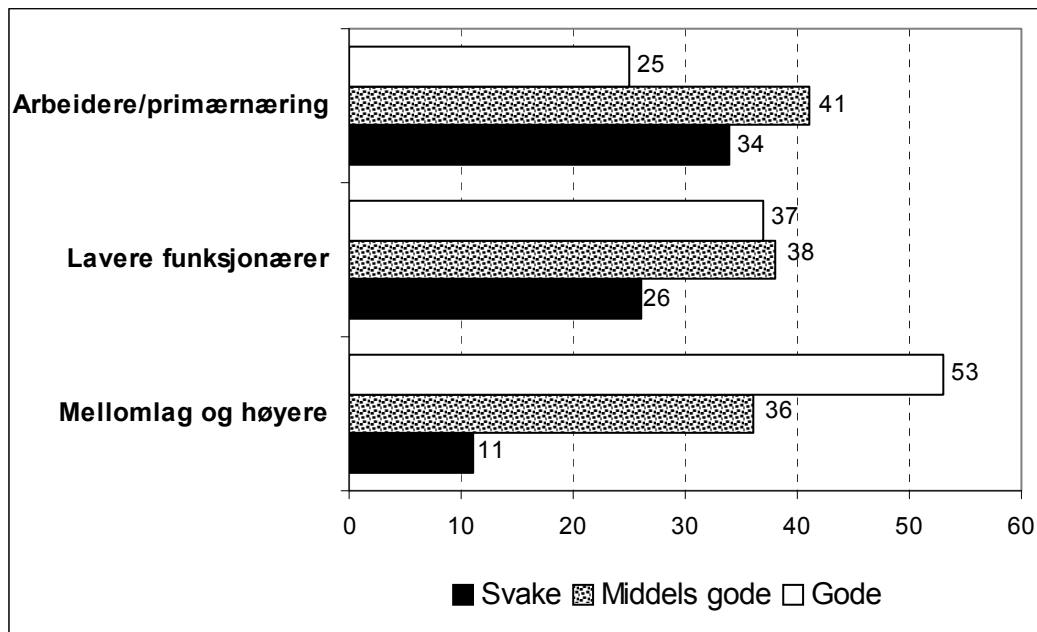
* *Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.*

Overraskende nok er kjønnforskjellene i skoleprestasjoner borte for 9. klassingene. For grunnkurselevne derimot viser de seg å være betydelige, der jentene gjør det bedre enn guttene. Det synes merkelig at kjønnforskjellene først slår ut på grunnkurselevne. En skulle tro at slike ulikheter starter i tidligere skoleår, og er noe man drar med seg videre. Det kan tenkes at gode resultater i videregående skole i større grad enn på ungdomsskolen krever disiplin ved at det arbeides jevnt og trutt. Kan det da være slik at jenter er mer pliktoppfyllende enn guttene? Før vi diskuterer dette, skal vi se nærmere på om sosial bakgrunn slår ut på prestasjonsnivået til elevene.

3.1.3 Skoleprestasjoner og sosial bakgrunn

På tross av den norske enhetsskolens ideologi om å fungere sosialt utjevne, har mange skoleundersøkelser vist at ungdommenes sosiale bakgrunn har betydning for hvilke karakterer de oppnår. Slik er det også i denne undersøkelsen. Figuren på neste side viser fordelingen av karakterer etter sosial bakgrunn.

Figur 3.2: Skoleprestasjoner etter sosial bakgrunn. Prosent*

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Det er en klar sammenheng mellom foreldrenes sosiale yrkesposisjon og ungdommenes skoleprestasjoner. Ungdom fra de høyeste sosiale lagene får i gjennomsnitt bedre karakterer enn elever fra de to andre sosiale lag. Forskjellene er store. Mens hver andre elev fra høyere sosiale lag får gode karakterer, er det bare hver fjerde elev fra arbeiderklassen som oppnår samme prestasjonsnivå. Hva er årsaken til denne skjevfordelingen? Den franske kultursosiologen Pierre Bourdieu har forklart forskjellene i skoleprestasjoner mellom barn og ungdom fra ulike sosiale lag ved å henvise til at de har ulik ballast av den kulturelle kapital som skal til for å kunne følge med og lykkes på skolen (Bourdieu 1995). Denne kulturelle kapitalen fører til at skolegangen for barn og unge fra høyere lag blir lettere. De mestrer språket, kjenner kodene, og kjenner seg sannsynligvis mer «hjemme» på skolen enn de unge fra andre sosiale lag. I tillegg har forskjeller i skoleprestasjoner vært forklart med at foreldre fra ulike sosiale lag har ulik interesse i utdanning til sine barn. De som selv har utdanning ser i større grad verdien av utdanning, og er dermed i større grad interessert i at deres barn også skal velge utdanning. Disse foreldrene følger i større grad opp sine barns skolegang. Dataene fra Fredrikstad viser også at foreldres engasjement i barnas skolegang varierer etter sosial bakgrunn. De unge fra høyere sosiale lag opplever i større grad enn unge fra arbeiderklassen en positiv foreldreinnvolvering i skolegangen (se vedleggstabell 5). Dette skal diskuteres ytterligere senere i kapitlet.

Som en oppsummering av tema *skoleprestasjoner* viser Fredrikstadundersøkelsen at både alder, kjønn og sosial bakgrunn er variabler som påvirker prestasjonsnivået. Vi skal være forsiktig med å overtolke aldersforskjellen, men det viser seg i alle fall at jenter på grunnkurs gjør det bedre enn guttene på samme klassetrinn. Også ungdom fra høyere sosiale lag gjør det bedre enn elever fra arbeiderklassen. Hva er så årsaken til disse forskjeller? I neste avsnitt skal ungdommenes tidsbruk på lekser belyses.

3.2 Leksearbeidets betydning for prestasjonsnivået

Det er grunn til å tro at skoleprestasjoner er nært knyttet til tid brukt på lekselesing. Flere undersøkelser har *indikert* en slik sammenheng (se for eksempel Bakken 1998, Strandbu 1997). Er det en sammenheng mellom skoleprestasjoner og tid brukt på lekselesing i Fredrikstad? Neste tabell viser skoleprestasjoner etter lekselesing.

Tabell 3.2: Skoleprestasjoner etter lekselesing. Prosent*

Skoleprestasjoner	Aldri/nesten aldri	Mindre enn 30 min.	1 time	1–2 timer	2–3 timer	Totalt
Svake	42	25	24	14	20	24
Middels gode	36	37	39	40	37	38
Gode	23	38	37	45	43	38
Totalt	101	100	100	99	100	100
N	151	289	254	216	102	1012

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Ikke overraskende er der en sammenheng mellom tid brukt på lekselesing og prestasjonsnivå. Den tydeligste forskjellen går imidlertid mellom de som aldri/nesten aldri gjør lekser og de som gjør lekser. Av de som aldri / nesten aldri gjør lekser får 42 prosent svake skolekarakterer, men 23 prosent får gode karakterer. Av de elevene som gjør lekser er forskjellen mellom prestasjonsnivå mindre tydelig. Likevel er det en klar tendens til at jo mer lekser man gjør, jo bedre prestasjoner oppnås.

Men hvor mye tid bruker elevene i Fredrikstad på lekselesing? Den landsrepresentative Ung i Norge-undersøkelsen viser at majoriteten av norske skoleelever bruker mellom en og to timer på leksearbeid hver dag (Wichstrøm i Bakken 1998). Om lag 15 prosent bruker mer enn 2 timer, mens noen flere bruker mindre enn en halvtime. Svært få svarer at de ikke gjør lekser. For de fleste tenåringer legger altså skolen beslag på svært mye av fritiden. Også i Fredrikstad ble elevene spurt om hvor mange timer de i gjennomsnitt bruker på lekser per dag. Å spørre om *gjennomsnittlig* leksetid

kan føre til at elevene svarer omtrentlig. I perioder før store prøver vil sannsynligvis lekselesningen for de fleste intensiveres. Rett etter en ferie derimot blir nok tidsbruken redusert. Tabellen nedenfor viser hvor mye tid gutter og jenter i de to klassetrinn oppgir å bruke på lekselesing.

Tabell 3.3: Lekselesning etter klassetrinn og kjønn. Prosent.

Lekselesing	9. Klasse*		Grunnkurs*		Totalt
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	
Aldri/nesten aldri	7	8	30	17	15
Mindre enn 30 minutter	35	19	31	28	28
1 time	25	30	20	26	26
1–2 timer	23	25	15	21	21
2 timer eller mer	10	17	4	8	10
Totalt	100	99	100	100	100
N	283	286	256	260	1085

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

47 prosent av elevene oppgir å bruke en til to timer på lekser pr. dag. Rundt 10 prosent bruker mer enn to timer per dag, mens nesten tre av ti bruker mindre enn 30 minutter på lekser. Det kan synes som om skoleelevene i Fredrikstad gjør mindre lekser enn landsgjennomsnittet. Som det ble gjort rede for i kapittel to skal vi imidlertid være forsiktig med å sammenligne Fredrikstad-undersøkelsen direkte med den landsrepresentative UNG i Norge-undersøkelsen. Det er likevel flere av Fredrikstad-elevene enn landsgjennomsnittet som oppgir å aldri eller nesten aldri gjør lekser (15 prosent i Fredrikstad mot 10 prosent i Ung i Norge).

I forrige avsnitt ble det vist at 9. klassinger gjennomgående får bedre karakterer enn grunnkurselevne. Som vi var inne på kan karakterskillet forklares i ulik karaktersetning. En skulle tro at grunnkurselevne i større grad en 9. klassingene opplevde en økt motivasjon til faglig innsats, og dermed mer tid brukt på lekselesing ettersom det å begynne på videregående skole er valgfritt. Selv om mange unge vil oppleve at videregående utdanning er eneste vei ut i yrkeslivet, så har elevene her i langt sterkere grad enn ungdomsskoleelevene muligheten til å velge studieretning etter individuelle interessefelt. I tillegg må en anta at vanskelighetsgraden på videregående er høyere, og at elevene av den grunn *må* bruke mer tid på lekser for å henge med. Disse antagelsene holder imidlertid ikke stikk for elevene i Fredrikstad. I tabellen over ser vi at elever på 9. klassetrinn gjennomgående oppgir å bruke mer tid på lekselesing enn grunnkurselevne. Når vi vet at det er en klar sammenheng mellom skoleprestasjoner og lekselesing (tabell 3.2), kan

grunnkurselevens mindre tidsbruk på lekselesing være en tilleggsforklaring på det skjeve prestasjonsnivået. Hvor mye tid grunnkurselevne bruker på leksearbeid vil sannsynligvis variere mellom de ulike studieretninger, men avstanden mellom de to klasstrinn er såpass stor at det kan tyde på en skoletrøtthet for en betydelig minoritet av grunnkurselevne. Dette gir utslag på prestasjonsnivået.

Forrige avsnitt viste også at gutter og jenter i 9. klasse gjør det like godt på skolen. Blant grunnkurselevne derimot gjorde jentene det bedre enn guttene. I tabellen over ser vi et tilsvarende mønster i forhold til lekselesing. Det er like mange gutter som jenter på 9. klasstrinn som aldri/nesten aldri gjør lekser. Det er imidlertid en langt høyere andel gutter enn jenter som bruker mindre enn 30 minutter per dag, mens det utover dette er små variasjoner. For grunnkurselevne derimot er kjønnsforskjellene i lekselesing større. Som tabellen viser er det en betydelig større andel av guttene (30 prosent) enn jentene (17 prosent) som aldri eller nesten aldri gjør lekser. Disse forskjellene kan være med å forklare kjønnsforskjellene i skoleprestasjoner for dette klasstrinnet.

Kan også lekselesing være med på å forklare prestasjonsforskjellene mellom ungdommer fra ulike sosiale lag? Bruker unge fra høyere sosiale lag mer tid på lekser enn unge fra arbeiderklassen? Tabellen nedenfor viser sammenhengen mellom lekselesing og sosial bakgrunn.

Tabell 3.4: Lekselesing etter sosial bakgrunn. Prosent*

Lekselesing	Mellomlag og høyere	Lavere funksjonærer	Arbeidere/ primærnæring
Aldri/nesten aldri	9	17	20
Mindre enn 30 minutter	30	22	32
1 time	25	28	24
1–2 timer	26	22	16
2 timer eller mer	10	12	9
Totalt	100	101	101
N	364	255	400

* *Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.*

Ungdommer fra høyere sosiale lag gjør i gjennomsnitt mer lekser enn ungdommer fra lavere sosiale lag. Forskjellene er tydeligst for de som aldri / nesten aldri gjør lekser. Av de fra arbeiderklassen oppgir 20 prosent å aldri / nesten aldri gjøre lekser, mens andelen fra høyere sosiale lag er redusert til 9 prosent. Det er også sistnevnte grupper som i gjennomsnitt oppnår de beste skolerestater (se figur 3.2). Også her kan lekselesing være en forklaringsfaktor i prestasjonsskillet mellom de ulike sosiale lag.

I forlengelse av dette er det nærliggende å spørre hvorfor elever fra de høyere sosiale lag gjør mer lekser enn elever fra arbeiderklassen. Som vi tidligere var inne på kan en mulig komponent være den kulturelle ballast elever fra høyere sosiale lag har i sin bagasje, samt at foreldre som selv har høyere utdanning også i større grad enn foreldre uten utdanning engasjerer seg i sine barns skolegang.

I dette avsnittet har vi sett på lekselesing etter klassetrinn, kjønn og sosial bakgrunn. Resultatene har vist at de grupper som i avsnitt 3.1 ble framhevet som skoleflinke, også er de som bruker mest tid på leksearbeid. Det er selvsagt mange unntak fra denne regelen, og lekselesing alene vil ikke forklare forskjellene i skoleprestasjoner. Det er imidlertid grunn til å anta at lekselesing ikke utgjør en ubetydelig del av dette bildet.

3.3 Holdninger til skolen

En annen side ved den enkeltes tilpasning til skolesituasjonen handler om holdninger til skolen og skolegang. Er det slik at elevene synes at skolen er kjedelig og lite nyttig, eller trives de på skolen og ser på skolegangen som en god investering i framtida?

Ungdommene ble bedt om å vurdere ulike utsagn om hvordan det er på skolen. For hvert enkelt utsagn ble det gitt fire ulike svaralternativer som varierte fra «helt enig» til «helt uenig». Tabellen nedenfor vises hvor utbredt ulike holdninger til skolen er.

Tabell 3.5: Oppslutning om ulike skoleholdninger. Prosent.

Utsagn om skolen	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Totalt
1. Å få gode karakterer er viktig	78	21	1	1	101
2. Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	61	29	9	2	101
3. Jeg trives på skolen	50	36	9	5	100
4. Vi lærer mye interessant på skolen	24	47	22	7	100
5. Lærerne våre er flinke til å lære bort	18	45	28	9	100
6. Skoletida er den beste tida i et menneskes liv	6	21	34	40	101

Elevene har gjennomgående en positiv holdning til skolen. Viktigheten av å få gode karakterer er det utsagnet det er størst enighet om. Nesten alle elevene mener dette. Dette gir en indikasjon på prestasjonskulturens sterke posisjon, der karakterene spiller en sentral rolle for videre utdanningsmuligheter og karriere i voksen alder. Denne antagelsen styrkes også gjennom det andre utsagnet, som viser at elevene ser på skolen som en

investering for framtida uavhengig av hvilke framtidsplaner de måtte ha. Hvis vi holder dette sammen med figur 2.1 i det forrige kapittelet, så vi også at ungdom som strever hardt for å få gode karakterer var populære blant elevene. Dette indikerer at karakternivå ikke bare er viktig for framtidige karrieremuligheter, men også som identitetsmarkør. Slik sett kan karakternivå ha en symbolsk betydning blant ungdom. Det å gjøre det godt på skolen er med på å gi sosial status blant andre ungdommer.

Ikke bare ser elevene på skolen som nyttig, men åtte av ti elever oppgir at de trives også. Skolen som sosial arena har trolig stor innflytelse på trivselnivået. For på tross av høy trivsel blant majoriteten av elevene, er andelen som ser på skolen som *interessant* lavere. Selv om majoriteten av elevene (71 prosent) er litt eller helt enig i at de lærer mye interessant på skolen, ligger tyngdepunktet lavere enn på de foregående utsagn. Med et så bredt spekter av fag og individuelle interesser er det ikke overraskende at ikke alt oppfattes som like interessant. Det er også grunn til å tro at pedagogisk framstillingsform er viktig for om et fag oppleves interessant. Synes elevene at lærerne er flinke til å lære bort? Hver femte elev er godt fornøyd med lærernes pedagogiske fremstillingsform. Samtidig er det en ikke ubetydelig minoritet på 36 prosent som er mer eller mindre misfornøyd. Noen lærere vil karakteriseres som flinke, andre ikke. De individuelle variasjoner samt kjemi mellom elev og lærer spiller en vesentlig rolle når de unge skal svare generelt på et slikt spørsmål.

Selv om elevene gjennomgående har positive holdninger til skoletida, blir den ikke opplevd som den beste tida i deres liv. En majoritet (74 prosent) mener faktisk at skoletida ikke utpeker seg som spesielt god. Årsakene til dette kan for noen være knyttet til en skremmende prestasjonskultur. Samtidig er det nok ofte slik at visse epoker i livet blir sett på som gode i *ettertidens lys*. Ikke sjelden blir nettopp ungdoms- og skoletida framhevet som den beste tida i et menneskes liv, men da først etter passerte 30 år.

Elevene på de to klassetrinn har stort sett sammenfallende holdninger til skolehverdagen. Det er en litt større andel 9. klassinger enn grunnkurselever som oppgir at de trives på skolen, mens en noe større andel av grunnkurselevne mener at skoletida er den beste tida i et menneskes liv. Forskjellene er imidlertid små.

Ettersom både prestasjonskulturen og det sosiale miljøet ser ut til å ha betydelig plass i elevenes skolehverdag kan en tenke seg at de med svake skolekarakterer er negative til skolens innhold, mens forskjellene mellom karakternivå og trivsel er borte. Tabellen nedenfor viser holdninger til skolen etter skoleprestasjoner.

Tabell 3.6: Prosentandel som er helt og delvis enig i ulike utsagn om skolen mot skoleprestasjoner.

Utsagn om skolen	Skoleprestasjoner		
	Svake	Middels	Gode
1. Å få gode karakterer er viktig	98	99	98
2. *Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	86	89	92
3. Jeg trives på skolen	84	87	87
4. Vi lærer mye interessant på skolen	70	71	73
5. Lærerne våre er flinke til å lære bort	65	59	64
6. Skoletida er den beste tida i et menneskes liv	25	28	30

* Forskjellen er signifikant på et 5 prosent nivå.

Det kanskje mest oppsiktsvekkende med tabellen er at den viser svært små forskjeller mellom skoleholdninger og karakternivå. Selv de med svake skolekarakterer har gjennomgående positive holdninger til skolen. Også det å oppnå gode skolekarakterer er like viktig for de skolesvake som de skoleflinke. Den eneste betydningsfulle forskjellen er at en høyere andel av de skoleflinke enn de skolesvake tror at skolen kommer godt med uansett framtidsplaner. Denne forskjellen blir styrket ved at de med svake skoleprestasjoner i størst grad opplever å ikke ha noen *nytte/glede* av det de lærer på skolen (se vedleggstabell 4).

Dette avsnittet har vist at Fredrikstad-elevne gjennomgående er positive til egen skolesituasjon. Om en gjør det godt eller svakt karaktermessig, har liten innvirkning på holdninger til skolen. Elevenes muligheter til å være med å påvirke sin egen skolehverdag berøres ikke i dette kapittel. Dette tema vil bli diskutert i kapittel 6.

3.4 Framtidige utdanningsplaner

Å velge utdanning etter grunnskolen blir et viktig veivalg for de fleste unge. Yrkesfaglige studieretninger fører raskere ut i yrkeslivet enn allmennfaglig studieretninger. Samtidig har Reform 94 gitt elever på yrkesfaglige linjer muligheten for å oppnå generell studiekompetanse. 9. klassingene har ytterligere ett år på å bestemme seg for hvilken videre utdanning de skal velge. Grunnkurselevne har allerede foretatt et valg av studieretning på videregående, men hva er de videre utdanningsplanene? I lys av tidligere diskusjoner av prestasjonsnivå og sosial bakgrunn, følges disse forskjellene når de unge skal ta stilling til sin utdanningskarriere. I undersøkelsen ble det spurt om på hvilket trinn de hadde planlagt å avslutte sin utdanning. Tabellen nedenfor viser svarprosenten på dette spørsmål fordelt på skoleprestasjoner.

Tabell 3.7: Utdanningsplaner etter karakternivå. Prosent *

Utdanningsplaner	Svake	Middels gode	Gode	Total
Ikke bestemt meg	48	42	33	40
Videregående, allmennfag, øk/adm.	1	1	1	1
Videregående, yrkesfag	25	15	5	13
Universitet / høyskole, lavere nivå	15	18	13	15
Universitet / høyskole høyere nivå	7	23	48	29
Annet	5	1	1	3
N	248	383	388	1019
Totalt	101	100	101	101

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Kategorien Annet inneholder «Vil slutte etter grunnkurset», «Niårig grunnskole» og «Annet, uspesifisert».

Fire av ti har ikke bestemt seg for hvor mange år de skal tilbringe på skolebenken. Naturlig nok er det en høyere andel 9.klassinger enn grunnkurs-elever som tilhører denne kategorien. Det er imidlertid like mange av guttene som jentene som er usikre på sine framtidige utdanningsplaner (se vedleggstabell 5). Tabellen over viser at de skoleflinke i noe større grad enn de skolesvake har lagt planer i forhold til sitt utdanningsforløp.

Det er svært få som oppgir at de skal avslutte etter allmennfag på videregående. Studieretningen gjør elevene i liten grad kompetente i forhold til et yrke, og blir derfor sett på som et ledd i et videre utdanningsforløp. For yrkesfaglige studieretninger er det noe annerledes. 13 prosent av elevene oppgir at de ser for seg å avslutte utdanningsforløpet på dette nivået. Det er en overvekt av gutter (18 prosent) som ser for seg en slik utdanningskarriere, og her slår prestasjonsnivået relativt sterkt ut. En fjerdedel av elevene med svake skolekarakterer ser for seg et yrkesfaglig utdanningsforløp, mens det er svært få av de med gode karakterer som ønsker å avslutte på dette nivået.

Generelt sett er det en svært liten andel av elevene som har bestemt seg for å slutte etter grunnskolen eller etter grunnkurs. Nesten ingen av de med middels gode og gode skoleprestasjoner ser for seg å avslutte utdanning der de er i dag, mens det er noen flere blant de skolesvake som har valgt dette.

Nesten halvparten av de med gode skoleprestasjoner har planer om høyere universitets- eller høyskoleutdanning, mens bare 7 prosent av de skolesvake ser for seg samme utdanningsvei. Dette betyr ikke at de skolesvake ikke ser for seg en akademisk utdanning, men ønsker å avslutte på lavere nivå. Kjønnsforskjellene i forhold til høyere utdanning er små, men det er en høyere andel av jentene enn guttene som ser for seg et utdanningsforløp på lavere universitets- eller høyskolenivå.

Det er tidligere vist at de unge ser på gode karakterer som svært viktig for videre utdannings- og yrkeskarriere. Det er da ingen overraskelse at karakternivået slår ut i forhold til framtidige utdanningsplaner.

Tidligere i kapittelet har vi vært inne på den sosiale bakgrunn og kulturelle kapitals betydningen for skoleprestasjoner. Er det også slik at elever fra høyere sosiale lag i større grad enn elever fra arbeiderklassen ser for seg et lengre utdanningsforløp? Tabellen nedenfor gir en oversikt over utdanningsplaner etter sosial bakgrunn.

Tabell 3.8: Utdanningsplaner etter sosial bakgrunn. Prosent *

Utdanningsplaner	Mellomlag og høyere	Lavere funksjonærer	Arbeidere/ primærnæring
Ikke bestemt meg	35	45	42
Videregående, allmennfag, øk/adm.	1	2	1
Videregående, yrkesfag	6	16	20
Universitet / høgskole, lavere nivå	12	14	17
Universitet / høgskole høyere nivå	46	21	15
Annet	1	2	5
N	363	253	411
Totalt	101	100	100

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Kategorien Annet inneholder «Vil slutte etter grunnkurset», «Niårig grunnskole» og «Annet, uspesifisert».

Det er noen flere elever med bakgrunn i arbeiderklassen og funksjonærstjiktet enn elever fra det høyere sosiale lag som ikke har lagt noen utdanningsplaner. Videre viser tabellen at elever med høyere sosial bakgrunn ser for seg en lengre utdanningskarriere enn elever fra lavere sosiale lag. Sosial bakgrunn slår spesielt ut på gruppen som ser for seg en høyere akademisk utdannelse, og for de som ønsker å avslutte med yrkesfag på videregående. Ut fra tidligere forskning kunne en kanskje forvente en slik fordeling. Det som imidlertid er et paradoks er at disse utdanningspreferansene slår ut allerede på 9. klassetrinn. Ligger det en subtil stemme og forteller hvor en hører til i den utdanningssosiale rangstigen? Mye tyder på det. Resultatet er at barnas plassering i den sosiale lagdeling ikke bare får konsekvenser for prestasjonsnivået, men også for utdanningsplanene. En av årsakene til dette kan være den rollen foreldre spiller i motivasjon til høyere utdanning. Elever fra høyere sosiale lag opplever i større grad støtte fra foreldre om å ta høyere utdanning enn elever med foreldre fra lavere sosiale lag (se vedleggstabell 6). På tross av at den sosiale mobiliteten til utdanningssystemet i Norge har økt

de siste 20 årene, skjer det fortsatt en skjevfordelt rekruttering til høyere utdanninger.

3.5 Verdiprofil og prestasjonsnivå

Skoleprestasjoner har gått igjen som en rød tråd i kapittelet om ungdommenes skolehverdag. Avslutningsvis skal vi se hvordan skoleprestasjoner slår ut på de ulike verdiprofilene det ble gjort rede for i kapittel to. Tabellen nedenfor viser andelen ungdommer som er positive til de ulike verdiprofilene etter skolekarakterer.

Tabell 3.9: Andel som er positive til ulike verdiprofiler etter skoleprestasjoner. Prosent.

Verdiprofiler	Svake	Middels	Gode	Totalt	% - diff.
Gateorientert	28	23	25	25	-3
Radikal*	17	34	40	32	23
Trendy	39	42	45	42	6
Ekstremist	8	4	4	5	-4
N	255	396	393	1044	

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Hvordan skal denne tabellen tolkes? Som det ble gjort rede for i kapittel 2 kan ikke de ulike verdiprofilene ses på som utelukkende kategorier. Dette betyr at selv om man er positivt til en profil kan en også være positiv til en annen. Ettersom *trendy* er den profilen som er mest utbredt, får også denne den høyeste prosentatsen. Når vi skal tolke tabellen vil derfor kolonnen *prosentdifferanse* være av størst interesse da den indikerer *avstanden* mellom svake og gode skolekarakterer innenfor hver holdningsprofil. Det er dette tallet som viser om der er noen sammenheng mellom hver enkelt verdiprofil og skolekarakterer.

Totalt er det 25 prosent av ungdommene som er positive til verdiprofilen gatevanker. At 28 prosent av de med svake skolekarakterer og 25 prosent av de med gode skolekarakterer sympatiserer med profilen, indikerer at profilen i liten grad lar seg påvirke av skoleprestasjoner. Dette synliggjøres også ved en liten prosentdifferanse på -3 prosentpoeng.

Prestasjonsnivået gir seg imidlertid store utslag i forhold til den *radikale* verdiprofilen. Av de med gode skolekarakterer sympatiserer nesten halvparten av elevene med verdier og egenskaper knyttet til profilen, mens oppslutningen er på 17 prosent for de med et svakt karakternivå. Prosentdifferansen på 23 prosentpoeng viser at det er en sammenheng mellom

prestasjonsnivå og denne gruppens verdipreferanser. Det er derfor grunn til å tro at den radikale verdiprofilen appellerer i større grad til de skoleflinke enn til de skolesvake.

Verken verdiprofilen *trendy* eller *ekstremist* får betydningsfulle utslag med hensyn til skoleprestasjoner. Dette viser prosentdifferansene på henholdsvis 6 og -4 prosentpoeng. Vi skal likevel dvele litt ved ekstremistprofilen. Ettersom det bare er 5 prosent av ungdommene som er positive til denne, skal det mye til for å få betydningsfulle forskjeller. Selv om prosentdifferansen er lav er det likevel grunn til å nevne at det er en høyere andel med svake – enn med gode skolekarakterer som sympatiserer med profilen.

Oppsummeringsvis kan vi si at de som sympatiserer med profilene gatevanker, trendy og ekstremist, fordeler seg relativt jevnt etter skoleprestasjoner. Derimot er det tydelig at andelen som sympatiserer med den radikale profilen er langt større blant elever med gode – enn dårlige skolekarakterer. Dette er med andre ord de *skoleflinkes profil*, noe som kan forklares med at majoriteten av profilens tilhengere er jenter fra høyere sosiale lag.

3.6 Noen hovedpunkter

- Blant elevene i Fredrikstad får 24 prosent svake skolekarakterer, 38 prosent får middels gode skolekarakterer og 38 prosent oppnår gode karakterer. Det er ingen forskjell mellom gutter og jenters prestasjonsnivå på 9. klassetrinn. For grunnkurselevne derimot oppnår jentene gjennomgående bedre skolerresultater enn guttene. Videre viser det seg at elever fra høyere sosiale lag også gjør det bedre på skolen enn elever fra lavere sosiale lag.
- Lekselesing har stor betydning for prestasjonsnivået. 15 prosent av elevene oppgir å aldri / nesten aldri gjøre lekser. Det er også den gruppen som har høyest andel av skolesvake elever. Mens 8 prosent av 9. klassinger oppgir å aldri / nesten aldri gjøre lekser, er andelen grunnkurselever 24 prosent. Jentene framstår som noe mer pliktoppfyllende med hensyn til leksearbeid enn guttene. Mens 18 prosent av guttene aldri / nesten aldri gjør lekser, er andelen jenter 12 prosent.
- Elevene har generelt positive holdninger til egen skolehverdag. De fleste trives og synes en lærer mye interessant på skolen. Det er ingen forskjeller mellom gutter og jenter, ei heller mellom elever med svake og gode skolekarakterer på holdninger til skolen.
- 40 prosent av elevene har ikke bestemt seg for hvor lang utdanning de ønsker å ta. De med gode karakterer og ungdommer fra høyere sosiale

lag, er imidlertid de gruppene som i størst grad har lagt planer, og som også ser for seg en utdanningskarriere på universitet- eller høyskolenivå.

- De ulike verdiprofilene fordeler seg relativt jevnt etter skoleprestasjoner. Den radikale profilen derimot bryter dette mønsteret, og tiltrekkes av de skoleflinke elevene.

4 Fritidsmønster

Fritida er den tida vi har igjen når tid brukt til utdanning og arbeid er trukket ifra. Samtidig viste forrige kapittel at 56 prosent av ungdom i Fredrikstad bruker i gjennomsnitt en time eller mer på lekser hver dag. Det som da blir igjen av fritiden skal fordeles på familie, venner og organiserte aktiviteter. I disse sentrale ungdomså endrer fritidsmønsteret seg raskt. Løsrivelsen fra hjemmesfæren tiltar med økt alder, og samvær med jevnaldrende blir mer dominerende. Ungdommen orienterer seg i større grad fra hjemmet og nabolaget og handlingsrommet utvides gradvis.

Hvordan bruker ungdom fritiden sin? Hvordan fordeles dette seg på aktiviteter i hjemmet, samvær med venner og de mer organiserte fritidsaktiviteter? Dette er tema for kapittelet.

Innledningsvis vil det bli satt søkelys på den daglige fritiden, og hvilke aktiviteter som er mer eller mindre vanlig i løpet av en gjennomsnittsuke for ungdommene. Det vil bli lagt spesiell vekt på det sosiale fritidsmønster og ungdoms mer uformelle møteplasser. I forlengelse av dette vil samværsformer og vennskapsbånd bli belyst.

I kapittelets andre del vil den mer organiserte fritiden bli belyst. Hvor mange er med i en organisert aktivitet og hvilke type aktiviteter er det her snakk om? Det vil bli satt et spesielt fokus på ungdoms deltagelse og grad av fornøydhets med fritidsklubbene i kommunen.

Avslutningsvis vil vi se hvordan de ulike verdiprofilene slår ut i forhold til et uteorientert fritidsmønster.

4.1 Den daglige fritiden

Hva gjør Fredrikstad-ungdom i fritiden sin? For å avdekke dette ble ungdommene stilt overfor en rekke aktiviteter med spørsmål om hvor ofte de hadde gjort disse i løpet av siste uke. Tabellen nedenfor gir en oversikt over hvor mange dager de unge har drevet med de ulike aktivitetene. Tabellen er ordnet slik at de aktiviteter med høyest frekvens står øverst i tabellen.

Tabell 4.1: Andel som har drevet med ulike aktiviteter siste uke. Prosent

Aktivitet	0 dager	1 dag	2 dager	3-4 dager	5-7 dager	N
Sett på TV	2	4	12	19	63	1099
Hørt på musikk	4	6	9	15	67	1103
Sammen med venner hjemme eller hos dem	11	19	31	29	11	1095
Gjort lekser	15	11	19	31	23	1098
Størsteparten av kvelden ute med venner	15	17	25	28	15	1101
Dratt til nærmeste by eller inn til sentrum	16	25	27	17	16	1098
Hjemme alene eller med foreldre/søsken	22	29	23	20	7	1093
Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)	21	31	30	14	5	1102
Sett på video	27	31	27	10	5	1100
Besøkt familie	30	33	22	11	4	1101
Brukt datamaskin til annet enn spill	30	17	24	16	12	1080
Vært på Internett	33	19	19	16	13	1106
Alene hjemme mesteparten av kvelden	41	30	19	8	2	1089
Gått på kafé eller snackbar	46	28	17	7	2	1080
Spilt dataspill	49	15	13	11	12	1090
Kjørt eller sittet på med bil, motorsykel, moped for moro skyld	49	17	15	10	8	1091
Drevet med trening i et idrettslag	50	9	16	18	7	1096
Trimmet på egenhånd	52	20	14	10	4	1127
Gjort noe sammen med mor eller far	53	26	13	6	2	1096
Spilt andre spill (kortspill, spørrespill etc.)	64	19	11	3	3	1081
Besøkt nabo	69	13	11	4	3	1092
Vært i fritidsklubb	70	18	8	3	1	1087
Stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk, på bensinstasjon o.l.	69	15	10	4	2	1098
Hatt jobb etter skolen	71	12	11	4	2	1083
Tegnet, malt eller skrevet dikt hjemme på egenhånd	71	14	8	5	2	1088
Passet søsken	77	13	7	2	1	1084
Vært på møte i lag eller forening	78	15	5	2	0	1087
Treningsstudio, helsestudio	84	9	3	2	1	1092
Skrudd på bil, moped eller motorsykel	83	10	5	2	1	1090
Vært på øving, spilt instrument med andre	84	7	4	3	1	1095
Dans, jazzballett, aerobic, folkedans	84	9	4	2	1	1092
Spilt rollespill*	89	5	3	1	2	1087
Drevet med hester, ridning	91	3	1	2	3	1096
Kampsport- eller selvforsvarstrening	92	2	3	1	1	1096

Det er spesielt tre ulike aktivitetsområder som utkrystalliserer seg. For det første er det fritiden som blir tilbrakt i hjemmet. For det andre er det den uteorientert fritiden med venner, og for det tredje dreier det seg om den mer organiserte fritidsaktiviteten.

Når det gjelder den hjemlige fritiden oppgir nesten 80 prosent at de har tilbragt en eller flere dager hjemme i løpet av sist uke. Den helt klart vanligste aktiviteten blant ungdom – som sannsynligvis for voksne – er TV-titting. Bare to prosent hadde *ikke* sett på TV i løpet av den siste uken. Videre er de unge opptatt av musikk, og en majoritet har hørt på musikk nesten daglig sist uke.

Samvær med venner er også en meget sentral fritidsaktivitet. Ni av ti har vært sammen med venner i hjemmesfæren en eller flere dager i uken, og 75 prosent har tilbragt størsteparten av en eller flere kvelden ute sammen med venner. Oversikten sier ingenting om hvilke arenaer som er ungdommenes møteplasser utenfor hjemme, men den viser samtidig at det å møtes i sentrum, på cafe eller å kjøre rundt i bil er aktiviteter mange gjør sammen med venner.

Av de mer organiserte fritidsaktiviteten står idretten i en særstilling. Halvparten av ungdommene oppgir at de en eller flere dager har vært på trening i et idrettslag sist uke. Videre har 30 prosent en eller flere dager vært på fritidsklubben. Når det gjelder mer tradisjonell organisasjonsdeltagelse oppgir 22 prosent av ungdommene at de har vært på møte i lag eller forening en eller flere dager siste uke.

Jenter og gutters fritidsmønster avviker ikke i nevneverdig grad. I vedleggstabell 7 vises en oversikt over hvor stor andel gutter og jenter som har drevet med de ulike aktivitetene sist uke. Det kan imidlertid tyde på at jenter i større grad enn gutter søker hjemmeaktiviteter som involverer foreldre/søsken. Når guttene tilbringer tid i hjemmet kan det synes som at de i større grad enn jentene driver med data og ser på video – aktiviteter som i mindre grad involverer andre. En større andel av jentene enn guttene involveres også i hjemlige aktiviteter som vasking/rydding og barnepass. Enkelte av aktivitetene er tydeligere kjønnsdelte. Eksempelvis er det langt færre gutter enn jenter som har danset jazzballett og drevet med hester siste uken. Det er heller ikke så mange jenter som har skrudd på bil/moped eller drevet med kampsport.

4.1.1 Det sosiale uteliv

Ungdom pendler mellom hjemmet, de mer organiserte og uorganiserte arenaer i fritiden sin. I dette avsnittet skal vi se nærmere på den uorganiserte,

sosiale fritiden, den fritiden som blir tilbragt på arenaer utenfor mulighet for voksenkontroll.

Dag Album (1994) snakker om det *sosiabile samværet* – et type samvær for samværets egen skyld. Dette har sitt utspring i at vi mennesker er sosiale vesener og har et medfødt behov for å møtes, å være sammen. Med utgangspunkt i tabell 4.1 har vi konstruert en skala som sier noe om graden av et uteorientert fritidsmønster. Dette fritidsmønsteret er basert på et mer uformelt samvær med venner. Man kan nesten snakke om et samvær som selvsagt er meningsfullt fordi man er sammen med venner, men samtidig formålsløst i den forstand at aktiviteten er det å være sammen (se også Ødegård 1996). For å måle denne type samvær er det konstruert en variabel som er kalt *uteorientert fritid*, og er basert på følgende aktiviteter:

Gått på kafé eller snackbar, brukt kvelden ute sammen med venner, stått og hengt på et gatehjørne/snackbar, kjørt eller sittet på med bil/motorsykel/moped, dratt til nærmeste by/sentrum.

Variabelen er delt i lav, middels og høy grad av uteorientert fritid. Lav grad av uteorientert fritid betyr at ungdommene har drevet med denne typen aktiviteter mindre enn en dag i gjennomsnitt i løpet av uka som gikk. Middels grad betyr at de har gjort det mellom en og to dager og høy grad at de har gjort det to dager eller mer. Denne inndelingen er basert på en skjønnsmessig vurdering, og er benyttet også i andre lignende ungdomsundersøkelse (se Sletten 2000). Tabellen nedenfor viser graden av orientering mot sosialt uteliv etter klassetrinn og kjønn.

Tabell 4.2: Uteorientert fritid etter klassetrinn og kjønn. Prosent*

Uteorientert fritid	9. klasse		Grunnkurs		Alle
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	
Lav grad	41	39	23	24	33
Middels grad	43	45	56	56	50
Høy grad	12	16	21	21	17
Totalt	100	100	100	101	100
N	288	297	262	267	1114

*Kjønnsforskjellene er ikke signifikante på et 5 prosentnivå.

Hver tredje ungdom oppgir å ha en lav grad av uteorientert fritid, og bruker dermed mindre enn en dag i uka som gikk på disse typer aktiviteter. Halvparten antas å ha et fritidsmønster som innebærer 1–2 dager med uorganisert samvær med jevnaldrende på udefinerte steder, mens 17 prosent oppgir høy grad av uteorientert fritid. Denne siste gruppen har da bruk to eller flere dager i løpet av siste uke på slike typer aktiviteter.

Det er ingen kjønnsforskjeller på grad av uteorientert fritid. Aldersforskjellene er imidlertid mer slående (se også vedleggstabell 8). Med økt alder øker de unges orientering mot sentrum og dette «formålsløse», men innholdsrike samværet. Mens 42 prosent av 9. klassingene oppgir å ha lav grad av uteorientert fritidsmønster, er andelen for grunnkurselevne redusert til 23 prosent.

En betydelig majoritet av ungdommene har med andre ord tilbrakt en eller flere kvelder sist uke ute sammen med venner. I forlengelse av dette vil et nærliggende spørsmål være: hvor er det ungdom møtes når de ikke møtes hjemme hos hverandre eller i en eller annen organisert fritidsaktivitet? Mange oppgir å trekke til sentrum, og i Fredrikstad er det spesielt fire sentrumssteder ungdom oppholder seg⁵. Dette er Bussholdeplassen, Torvbyen, Gågaten og Parkeringshuset. Alle disse stedene ligger lett tilgjengelig for ungdommer som kommer fra andre bydeler, og nettopp på grunn av den sentrale beliggenheten ferdes det mye mennesker i området. Det ble derfor spurt om hvor mange dager ungdommene i løpet av de siste to ukene hadde oppholdt seg på disse stedene. Tabellen nedenfor viser frekvensfordelingen.

Tabell 4.3: Andelen som oppholder seg fra 0 til mer enn 5 dager på ulike sentrumssteder. Prosent.

Oppholdssteder	0 dager	1–2 dager	3–5 dager	Mer enn 5 dager	N
Torvbyen	21	40	22	17	1097
Gågaten	38	41	14	7	1068
Bussholdeplassen	43	25	14	19	1082
Parkeringshuset	86	9	3	2	1097

Torvbyen er et av byens kjøpesenter. Dette er også stedet nesten 80 prosent av ungdommene har oppholdt seg en eller flere dager i løpet av de siste to ukene. Gågaten er også et populært oppholdssted da hele 62 prosent oppgir at de en eller flere dager har oppholdt seg der. Spesielt området rundt MacDonalds anses som attraktivt. Bussholdeplassen er et viktig knutepunkt, og 57 prosent har oppholdt seg her en eller flere dager de siste fjorten dagene. Parkeringshuset er det minst aktuelle oppholdsstedet. Hele 86 prosent sier at de *ikke* har oppholdt seg der noen dager i løpet av de siste to ukene.

Majoriteten av ungdommene i utvalget har altså vært innom et eller flere av disse stedene i løpet av de siste to ukene. Hva er så årsaken til oppholdet? Grovt sett kan disse deles i to: de praktiske årsaker – man skal

⁵ Kilde: Den lokale referansegruppen for ungdomsundersøkelsen.

gjøre noe, og de mer sosiale årsaker – man skal være sammen med venner. Av de mer praktiske årsaker skårer shopping høyest. 64 prosent oppga dette som grunn til oppholdet. Shoppingaktivitet foregår for det meste i Torvbyen og Gågaten, og er nok en viktig grunn til disse stedenes popularitet. Nesten halvparten oppholdt seg på stedene for å ta bussen, en aktivitet som knyttes direkte til Bussholdeplassen. 7 prosent har spilt på automater. Det er grunn til å tro at dette er en aktivitet som i hovedsak er knyttet til Torvbyen. En liten gruppe på 4 prosent oppgir skating som oppholdsgrunn, en aktivitet som er knyttet til Parkeringshuset.

Det er også tydelig at stedene fungerer som viktige sosiale møteplasser for ungdommene. Hele 42 prosent oppholdt seg på stedene for å treffe venner. 27 prosent kombinerte nok dette med å besøke cafe eller spise og 6 prosent oppholdt seg på stedene for å treffe og bli kjent med nye mennesker. Det er også verdt å legge merke til at en relativt stor andel på 16 prosent oppgir «et sted å være» som oppholdsgrunn. Det må kommenteres at det er uklare skiller mellom disse årsakene. Eksempelvis kan shopping være både en aktivitetsorientert- og sosial handling. Man møtes for å shoppe sammen.

Ikke overraskende viser det seg at desto flere dager elevene oppgir å bruke på disse stedene, desto høyere grad av uteorientert fritidsmønster har de. Hvem er så de ungdommene som i løpet av de siste to ukene har tilbrakt mer enn fem dager på de respektive sentrumsstedene? Det er grunn til å tro at disse er *gjengangerne* på stedene, og at samværet er begrunnet utfra sosiale formål. Tabellen nedenfor gir en oversikt over hvem gjengangerne er i forhold til kjønn og klasstrinn.

Tabell 4.4: Andelen som har oppholdt seg mer enn 5 dager i løpet av de siste 14 dagene på ulike sentrumssteder etter kjønn og klasstrinn. Prosent.

Oppholdssted	Kjønn		Klasstrinn*		Alle
	Gutter	Jenter	9. klasse	Grunnkurs	
Bussholdeplassen	17	22*	10	30*	19
Torvbyen	14	21*	9	27*	17
Gågaten	8	5	4	9*	7
Parkeringshuset	3	1	2	2	2

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Totalt er det 19 prosent av ungdommene som oppgir at de har oppholdt seg mer enn fem dager de siste to ukene på Bussholdeplassen. At bussholdeplassen har den største andelen gjengangere har sannsynligvis sammenheng med dens funksjon som kommunikasjonsknutepunkt til de andre bydelene. Andelen gjengangere i Torvbyen er på 17 prosent. For både Torvbyen og Bussholdeplassen er det en høyere andel grunnkurselever enn 9. klassinger

som er gjengangere. Det er også en høyere andel jenter enn gutter som er gjengangere på disse stedene. Det er grunn til å tro at stedenes tilbud av café- og shoppingmuligheter appellerer i større grad til jentene enn guttene.

Andelen gjengangere i gågaten er 7 prosent. Aldersforskjellene er som på de andre sentrumsstedene, men ser i større grad ut til å appellere til gutter enn jenter. I Parkeringshuset er alders- og kjønnsforskjellene visket ut. Det er grunn til å tro at skating er en såpass marginal aktivitet som i større grad er knyttet opp til visse subkulturelle grupper enn alder og kjønn.

4.1.2 Samværsform og vennskapsmønster

Ungdommene i Fredrikstad – som andre steder – bruker mye tid sammen med venner på fritiden (se også Sletten 2000, Hougen 2000). Noen velger å være sammen med en eller to bestevenner, andre velger å knytte seg til en vennegjeng. En mindre andel er lite sammen med venner på fritiden eller generelt lite sammen med jevnaldrende. Hvordan ser vennskapsmønsteret ut blant ungdommen i Fredrikstad, og hvilke konsekvenser får dette for det uteorienterte fritidsmønsteret? Ungdommene fikk følgende spørsmål:

Når du er sammen med venner, vil du da si at du vanligvis er sammen med: En eller to faste, En eller to faste som ofte er med i en gjeng/gruppe av ungdommer, En gjeng/grupper av ungdommer som holder sammen, Nokså tilfeldig hvem jeg treffer på, Er ikke så ofte sammen med jevnaldrende og Annet.

Neste tabell viser andelen som er sammen med en eller to faste, en gjeng eller tilfeldig⁶

Tabell 4.5: Vennemønster etter kjønn og klasstrinn. Prosent*

Vennemønster	9. klasse		Grunnkurs		Alle
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	
En eller to faste	42	35	26	25	32
Gjeng	42	53	59	58	53
Tilfeldig	16	13	15	17	15
Total	100	101	100	100	100
N	277	278	253	252	1060

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Majoriteten av ungdommene (53 prosent) oppgir å ha et bredt vennenettverk ved at de er sammen med en gjeng eller gruppe ungdommer. Det er en

⁶ Andre og tredje svaralternativ er slått sammen til kategorien «Gjeng», mens fjerde, femte og sjettede svaralternativ er slått sammen til «Tilfeldig».

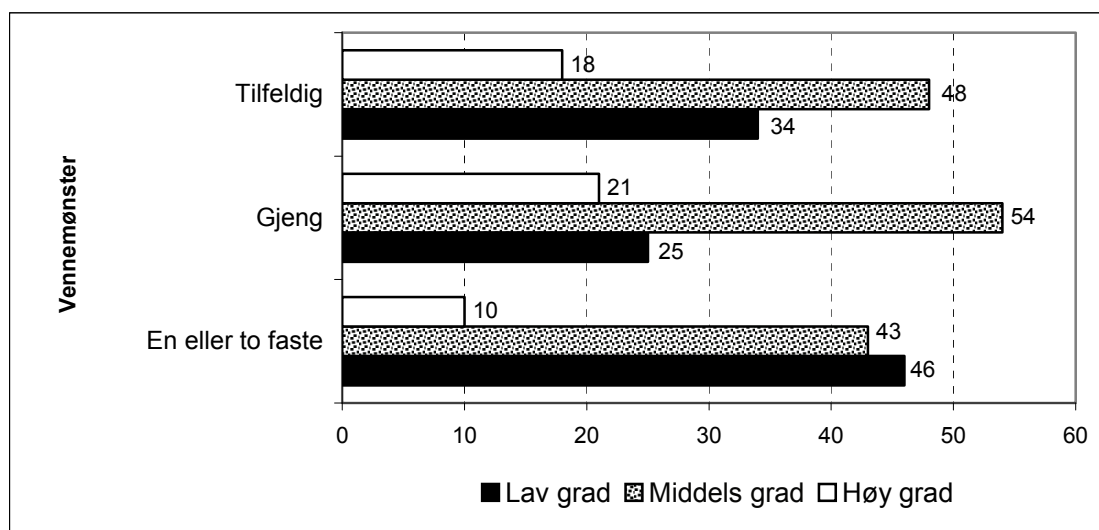
høyere andel av grunnkurselevne enn 9. klassingene som oppgir denne type nettverk. På grunnkursnivå er det like mange gutter som jenter som er med i en gjeng, mens det blant 9. klassingene en større andel av jentene som oppgir å være delaktig i et vennenettverk.

Videre er det 32 prosent som oppgir at de i hovedsak er sammen med en eller to faste venner. Det er vanligere for 9. klassinger å ha denne typen vennenettverk enn det er for grunnkurselever. Dette er spesielt gjeldende for gutter i 9. klasse.

Når det gjelder siste kategori – de tilfeldige vennenettverk – oppgir totalt 15 prosent å tilhøre dette segmentet. Her er andelen grunnkurselever noe høyere enn 9. klassinger, men kjønnsforskjellene er ubetydelige.

Som vi tidligere var inne på har grunnkurselevne i større grad enn 9. klassingene et høyere grad av uteorientert fritidsmønster. Grunnkurselevne er også de som i størst grad har et vennenettverk som er knyttet til en gjeng. Er det da slik at vennemønster påvirker graden av uteorientert fritid?

Figur 4.1: Grad av sosial uteorientering etter vennemønster. Prosent*

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Blant dem som er med i en gjeng er det vanligere å ha et uteorientert fritidsmønster enn de som oppgir å vanligvis være sammen med en eller to faste venner. Sistnevnte grupper er også de som skårer høyest på lav grad av uteorientert fritid.

Det viser seg også at de som oppgir å være sammen med en gjeng også er de som oftest har oppholdt seg mer enn fem dager i løpet av de siste to ukene både i Torvbyen, på Bussholdeplassen og i Gågaten. Gjengangerne i Parkeringshuset er like ofte sammen med tilfeldige som en fast gjeng.

Tabellene og figurene over sier noe om hvilken *form* vennskapsnettverkene har, men ikke noe om *styrken* på vennskapsbåndene. Er det slik at de som oppgir å ha en eller to bestevenner opplever sterkere vennskapsbånd enn de som er sammen med en gjeng? Følgende spørsmål ble stilt til ungdommene: *Tenk deg at du ble lagt inn på sykehuset i en lengre periode. Ville dine beste venner besøke deg jevnlig?* Dette spørsmålet er ment å si noen om styrken på ungdommenes vennsksrelasjoner. Tabellen under viser svarene på dette spørsmålet fordelt etter vennemønster.

Tabell 4.6: Få besøk av venner på sykehuset etter vennemønster. Prosent

Bli besøkt på sykehuset	En eller to faste	Gjeng	Tilfeldig	Total
Ja, helt sikkert	48	54	36	50
Ja, det tror jeg	45	41	58	45
Det tror jeg ikke ⁷	7	5	6	6
Total	100	101	99	100

Materialet tyder på at ungdommene opplever vennsksrelasjonene som sterke. Halvparten av elevene er helt sikre på at de vil få besøk dersom de ble lagt inn på sykehuset over en lengre periode. Det er imidlertid ikke slik at de som har en eller to bestevenner er de som er tryggest på å få besøk. Tryggest er de som er knyttet til en gjeng, der over halvparten av disse er helt sikre på at de får besøk. Av de som *tror* de får besøk er det de med tilfeldige vennerelasjoner som skårer høyest. Nesten seks av ti med tilfeldige vennsksrelasjoner mener de trolig vil på besøk på sykehuset. En liten andel på seks prosent tror de ikke får besøk. Denne fordeler seg relativt likt mellom de ulike gruppene.

Oppsummeringsvis har vi sett at majoriteten av ungdommene oppgir å ha et bredt vennenettverk. Det er også vist at de med et som er knyttet til en vennegjeng også har høyere grad av uteorientert fritid enn de som har en eller to faste venner. Det er imidlertid ikke slik at de som har få og nære venner opplever vennskapet som sterkere enn de som er knyttet til en gjeng. Tilknytningen til en gruppe ungdommer – med andre ord et bredt vennenettverk – oppleves som sterkere enn få og nære venner.

⁷ Svaralternativet «Har ingen jeg ville kalle venner nå for tiden», er slått sammen med «Det tror jeg ikke».

4.2 Den organiserte fritiden

Mange unge bruker store deler av sin fritid på aktiviteter som er planlagt innenfor fastsatte tidsrammer. I noen av aktivitetene er voksne ledere og/eller trenere involvert, andre aktiviteter er i større grad ungdomsstyrte. Enkelte aktiviteter innlemmer flere aldersgrupper, mens andre er mer alderssegmentert. Fellestrekket er at mennesker møtes med et klart formål knyttet til et interessefellesskap, det være seg å spille i et skolekorps eller aktiviteter av mer politisk og ideologiske karakter, som for eksempel i aksjoner i regi av Natur og Ungdom.

I denne delen av kapittelet skal vi først ta en nærmere titt på medlemskap i organisasjoner/foreninger, for deretter å belyse bruken av fritidsklubbene.

4.2.1 Medlemskap i organisasjoner/foreninger

Sammenslutninger som i stor grad er organisert på frivillig basis har i sin grunnform flere egenskaper. En av disse er organisasjonenes egenskap som utviklere, formidlere og bevarere av *sosial integrasjon* (Wollebæk m.fl 2000). Deltagelse i organisasjonslivet tillegges ofte en oppdragende funksjon der barn og unge gjennom deltagelsen skal lære seg å ta ansvar for seg selv og andre, lære seg å samarbeide og lære konkrete ferdigheter. I lys av dette blir også deltagelsen sett på som verdifull fordi det tenkes å forebygge ungdomsproblemer. En vanlig oppfatning er at den uorganisert ungdommen utgjør en risikogruppe ved at de oftere enn de organiserte ungdommene får problemer med bruk av rusmidler, kriminalitet og annen risikoadferd. I tillegg ses frivillige organisasjoner på som *skoler i demokrati* der aktiviteten bidrar til å vedlikeholde og utvikle demokratiet (ibid.). Dette tema skal grundigere diskuteres i kapittel 6. Begge disse egenskaper er viktige å ha i mente når vi skal se nærmere på organisasjonsdeltagelsen i Fredrikstad.

Organisasjonslivet i Norge er svært mangfoldig både med tanke på organisasjonstyper og aktiviteter. Norske ungdommer er da også svært aktive i organisasjonslivet. Dette gjelder for øvrig også den voksne befolkning. Selv om det har vært en nedgang i organisasjonsdeltakelsen blant ungdommene i Norge de siste ti-årene, var oppslutningen i begynnelsen av '90-tallet fremdeles stor. Ung i Norge-undersøkelsen i 1992 viste at 76 prosent av ungdommene var medlem i en eller flere organisasjoner (Øia 1994). Harmonerer dette med Fredrikstad-dataene? Tabellen nedenfor viser antall organisasjonsmedlemskap etter kjønn og klassetrinn.

Tabell 4.7: Antall organisasjonsmedlemsskap etter kjønn og klasstrinn. Prosent

Antall medlemskap	Kjønn		Klasstrinn*		Alle
	Gutter	Jenter	9. klasse	Grunnkurs*	
0	32	35	29	39	34
1	41	41	42	40	41
2	17	15	20	13	16
3 eller flere	10	9	9	8	9
Totalt	100	100	100	100	100
N	559	568	592	530	

* Klasstrinnsforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Majoriteten av ungdommene – 66 prosent – oppgir å være medlemmer i en eller flere organiserte fritidsaktiviteter. Dette er 10 prosentpoeng mindre enn i den landsomfattende UNG i Norge-undersøkelsen. Dette betyr imidlertid ikke at Fredrikstad-ungdommen er mindre organisert enn ungdommer i andre kommuner. Som vi tidligere har poengert er det store forskjeller mellom Fredrikstad- og UNG i Norge-undersøkelsen både i tid og omfang. Det er derfor mer nærliggende å foreta en sammenligning med Frogn kommune som gjennomførte lignende ungdomsundersøkelse på samme tidspunkt som Fredrikstad (Sletten 2000). Mens 71 prosent av 9. klassingene i Fredrikstad oppga å være organisert i en eller flere organisasjoner, var andelen organiserte 9. klassinger i Frogn 62 prosent. Blant grunnkurselevne i de to kommunene var forskjellene svært små. 61 prosent og 59 prosent av grunnkurselevne i henholdsvis Fredrikstad og Frogn kommune var medlemmer i en eller flere organisasjoner. Dette tyder på at den organisasjonsbaserte aktiviteten i Fredrikstad ikke er lav i forhold til kommuner det er rimelig å sammenligne seg med.

Det er imidlertid forskjell på hvilken type organisasjoner ungdommene er medlemmer i. I vedleggstabell 9 vises en oversikt over prosentandelen som er medlemmer i 19 navngitte organisasjoner. Idrettslaget er den organisasjonen flest oppgir å være medlem av (41 prosent). Selv om fritidsklubbene i streng forstand ikke kan ses på som en frivillig organisasjon, så representerer den en ikke ubetydelig organisert fritidsaktivitet blant de unge. 13 prosent oppgir å være medlem i en eller flere klubber. Interessant er det at oversikten innledningsvis i kapittelet viste at 30 prosent av ungdommene sist uke hadde vært innom en eller flere fritidsklubber. Dette kan indikere at relativt få av klubbens brukere definerer seg som medlemmer av klubben.

En tredje organisasjonstype er de verdibaserte organisasjonene. Under denne kategorien kommer partipolitiske ungdomsorganisasjoner, miljøvern-

organisasjoner, by- og bygdelagsorganisasjoner, kristne organisasjoner osv⁸. Ser vi disse under ett, viser det seg at 17 prosent av ungdommene er medlemmer i en eller flere av disse type organisasjoner.

I en stor kommune som Fredrikstad kan det være lokale forskjeller på det organiserte fritidstilbudet til ungdom. Er det for eksempel slik at Sentrumsungdommen har langt flere fritidstilbud enn ungdommene på Rolvsøy? Det kan være slike bydelsvariasjoner i forhold til fritidstilbud, men dette gjenspeiles i så fall ikke i ungdommenes organisasjonsdeltagelse. I vedleggstabell 10 ser vi at det er nesten ingen forskjell på organisasjonsdeltagelse etter hvor en bor i kommunen.

Vi har tidligere i kapittelet sett på ungdommenes grad av uteorientert fritid, denne uorganiserte delen av fritiden som blir tilbragt sammen med venner. Det er grunn til å tro at de ungdommer som er med i en eller flere organisasjoner og som dermed bruker deler av sin fritid på arenaer med klart definerte rammer, har en lavere grad av uteorientert fritid enn uorganiserte ungdommer. Dette viser seg imidlertid ikke å være tilfelle. Organisasjonsmedlemskap har ingen betydning for det uteorienterte fritidsmønsteret. Dette kan indikere et mangfold i type fritidsaktiviteter blant majoriteten av ungdommene i Fredrikstad.

4.2.2 Bruk av fritidsklubbene

I Fredrikstad er det 12 kommunale fritidsklubber fordelt rundt omkring i kommunen. I tillegg har en allaktivitetshuset St. Croix som ligger i sentrum. Dette tilbudet fraviker fra fritidsklubbene ved at det i større grad henvender seg til en bredere målgruppe aldersmessig. I den videre analysen vil imidlertid St. Croix-huset bli behandlet på linje med fritidsklubbene.

Den opprinnelige målsettingen med fritidsklubbene var å gi et tilbud til ungdom som av ulike grunner trengte spesiell hjelp og støtte i oppveksten og som ikke deltok i andre organiserte fritidsaktiviteter. Målsettingen var med andre ord ikke å nå alle ungdommer, men en gruppe unge med særskilte behov (Heyerdal 1979, Grue 1985). Slik er det ikke i dag. Fritidsklubbene er et aktivitetstilbud som skal nå alle, og i Fredrikstad er det etablert klubber i hver bydel.

I tabell 4.1 så vi at 30 prosent av ungdommene siste uken hadde vært innom en fritidsklubb. Det var noen flere gutter enn jenter som oppga at de hadde vært der (34 prosent av guttene og 27 prosent av jentene). I dette

---

⁸ De organisasjonene som er med i denne oversikten er avholdsorganisasjoner, partipolitiske organisasjoner, kristne lag/foreninger 4H/Ungdomslag, Røde Kors/Norsk Folkehjelp, speideren, innvandrerorganisasjon og miljø- og naturvernorganisasjon.

avsnittet skal vi gå nærmere inn på hver enkelt fritidsklubb. Hvor stor andel bruker er det på hver klubb, hvor stor andel ungdommer har tidligere brukt klubben og hvor fornøyde er ungdommene med den klubben de går på? Dette er noen av spørsmålene som forsøksvis skal besvares.

Den første tabellen gir en oversikt over andelen som bruker og har brukt fritidsklubben fordelt på klassetrinn.

Tabell 4.8: Andelen som bruker og har brukt fritidsklubbene etter klassetrinn. Prosent

Fritidsklubb/ Ungdomshus	Bruker nå		Har brukt tidligere		N
	9. klasse	Grunnkurs	9. klasse	Grunnkurs	
St.Croix (Sentrum)	17	7	20	28	1008
Benito (Onsøy)	22	5	30	46	1055
Rolvsøy	8	4	11	7	993
Østsiden (Sentrum)	4	4	7	10	989
Dropp Inn (Borge)	6	1	8	7	990
Crazy (Borge)	5	1	4	4	987
Palace (Borge)	3	0	20	22	994
Jackpot (Kråkerøy)	2	3	7	10	984
Pyton (Onsøy)	2	2	11	10	988
Ambjørnrød (Sentrum)	2	1	13	14	997
Lisleby (Sentrum)	1	2	16	16	997
Trosten (Sentrum)	1	1	19	20	1004
Fiasko (Onsøy)	1	1	6	6	978

St.Croix-huset er et av de kommunale fritidstilbudene som blir mest benyttet i Fredrikstad. Totalt oppgir 13 prosent av ungdommene å bruke huset, og det er en større andel av 9. klassingene enn grunnkurselevne som oppgir å være aktive brukere.

Av de rene fritidsklubbene har Benito flest aktive brukere. Også her er det totalt 13 prosent som oppgir at de bruker klubben. I absolutte tall er dette 146 personer. Klubben har en høyere andel brukere blant 9. klassingene enn blant grunnkurselevne, noe som er et generelt trekk for de aller fleste fritidsklubbene.

Den tredje mest besøkt fritidsklubben er Rolvsøy som fem prosent oppgir å bruke. I absolutte tall er dette 57 personer.

De resterende fritidsklubber er aktivt i bruk av en mindre andel av utvalget. De minst brukte klubbene blant utvalget er Trosten og Fiasko. For fritidsklubbene i Fredrikstad vil det være store variasjoner med tanke på hvor stor brukergruppen til hver klubb er. Noen ligger i et område som er tett

befolket med ungdom i den aktuelle målgruppen, mens andre er lokalisert på steder der populasjonen av ungdommer er lavere. Selv om noen av tallene kan tyde på at klubben er lite besøkt, vil det være feil å umiddelbart tolke dette som om klubben ikke er i bruk og ikke tjener viktige funksjoner i nærmiljøet. Utvalget i undersøkelsen består av 9. klassinger og grunnkurselever. Det kan være slik at enkelte av klubbene har majoriteten av brukergruppen som er yngre enn dette. Det er derfor heller ikke særlig overraskende at en relativt stor andel oppgir å ha brukt klubben tidligere, men nå har sluttet. For St. Croix sin del har frafallsprosenten vært på 24 prosent, størst blant grunnkurselevne. For Benitos er det 38 prosent som oppgir at de har brukt klubben tidligere. Også her har frafallet vært størst blant grunnkurselevne. Dette er et mønster som er gjeldende også for de aller fleste av klubben. Tradisjonell klubbaktivitet er i stor grad et tilbud til yngre ungdommer. Endrede interessefelt er også den viktigste årsaken ungdommer oppgir når de skal svare på hvorfor de sluttet i en organisasjon/forening eller klubb (se vedleggstabell 11).

I lys av ungdommenes bruksmønster av klubbene, er det interessant å se i hvilken grad brukerne er fornøyde med driften. Det er grunn til å tro at dersom brukerne er misfornøyde, er det bare et tidsspørsmål om hvor lenge de har lyst til å bruke tid på klubben. I spørreskjemaet ble ungdommene bedt om å vurdere hvor fornøyde/misfornøyd de var med ulike deler av driften på den klubben de oftest gikk på. Det ble åpnet for at de som ikke gikk på en klubb kunne svare på bakgrunn av sitt inntrykk. Ungdommene kunne gi en poengsum fra 1–6, der laveste verdi var *svært misfornøyd* og høyeste verdi var *svært fornøyd*. I tabellen nedenfor vises gjennomsnittskåren for de ulike deler av driften som ble gjenstand for evaluering. Tabellen er rangert slik at det forholdet ungdommene er mest fornøyd med står øverst i tabellen.

Tabell 4.9: Grad av fornøydhet med ulike deler av fritidsklubbene. Gjennomsnittskår.

Klubbdrift	9. klasse	Grunnkurs	N
Kontakt ml. ansatte og ungdommen	4,2	4,3	874
Åpningstider	4,1	3,7	851
Medbestemmelse i klubbens drift	3,8	3,8	758
Antall dager åpent	3,8	3,6	859
Utstyr	3,8	3,5	870
Aktivitetstilbud	3,5	3,2	889
Helgetilbud	3,4	3,0	845

Tabellen viser at på de fleste områder er poengsummene i gjennomsnitt mer enn 3. Dette betyr at ungdommene i *gjennomsnitt* er mer positiv enn negativ til de ulike elementene av klubbdriften. Mest fornøyd oppgir ungdommene å

være med kontakten mellom ansatte og ungdommene. Forskjellene mellom de to klasstrinn er små, og begge aldersgrupper framhever dette som det beste ved klubben de oftest går på. Også åpningstidene kommer ut med en positiv verdi. Her skiller imidlertid de to klasstrinn lag. Grunnkurselevne er mindre fornøyde enn 9. klassingene. Det samme bildet gjenspeiler seg i forhold til antall åpningsdager. Grunnkurselevne opplever nok i større grad enn 9. klassingene økt grad av frihet i forhold til innetider, noe som kan forklare deres misnøye med klubbens begrensede åpningstider. Gjennomsnittskåren for medbestemmelse i klubbens drift er på 3,8 poeng. Her er det ingen forskjeller mellom de to klasstrinn. Når det gjelder utstyret som finnes på klubben, aktivitetstilbudet og helgetilbudet er dette de områdene ungdommene er minst fornøyd med. Også her er grunnkurselevne i gjennomsnitt mindre fornøyde enn 9. klassingene. Dette kan være klare forbedringspotensialer for klubbdriften.

I vedleggstabell 12 gis en oversikt for de spesielt interesserte. Her presenteres hvor stor andel av brukere og tidligere brukere for hver klubb som er fornøyde med de ulike driftsforholdene.

Bruker ungdommene den klubben som ligger i deres nærmiljø eller pendler de til andre klubber? I tabellen under har vi fokusert på de fem klubbene som flest ungdommer bruker. Tallmaterialet for de andre klubbene er så små at bydelsvariasjoner ikke hadde gitt noen mening. Bildet under kan imidlertid gi en pekepinn.

Tabell 4.10: Andelen som bruker følgende fritidsklubber etter bosted. Prosent*

	Sentrum	Kråkerøy	Borge	Rolvsøy	Onsøy	Totalt
Benito (Onsøy)	17	8	5	12	23	14
St. Croix (Sentrum)	20	14	6	13	9	13
Rolvsøy	4	0	0	42	1	6
Østsiden (Sentrum)	9	0	4	1	1	4
Dropp Inn (Borge)	0	1	14	1	1	4

* Bydelsforskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Det generelle bildet er at ungdom i stor grad bruker klubben som ligger i egen bydel. Benito har imidlertid mange besøkende fra sentrumsregionen. Majoriteten av de som bruker St. Croix-huset kommer fra sentrums-regionen. 80 prosent av brukerne er imidlertid bosatt i ulike deler av kommunen. Når det gjelder fritidsklubbene Rolvsøy, Østsiden og Dropp Inn så rekrutterer de i hovedsak fra den bydelen de ligger i.

Oppsummeringsvis har delkapittelet vist at organisert fritidsaktivitet utgjør en viktig del av ungdom i Fredrikstad sitt fritidsmønster. En majoritet

på 66 prosent er med i en eller flere organisert aktiviteter. Dette fordeler seg i hovedsak mellom idrettslag, fritidsklubb og verdibaserte frivillige organisasjoner. Den viktigste grunnen til at ungdommene er med i aktiviteten er at det er hyggelig/moro, og at en lærer spennende og interessante ting (se vedleggstabell 13). Ser en på klubbaktiviteten er det kontakten mellom ansatte og ungdommen som blir dratt fram som det mest positive med klubbene.

4.3 Verdiprofil og uteorientert fritidsmønster

I dette kapittelet har ungdommenes fritidsmønster blitt analysert. Grad av uteorientert fritid har vært en rød tråd gjennom analysene. Det er denne røde tråd vi skal følge avslutningsvis i kapittelet. Er det en sammenheng mellom de ulike verdiprofilene og grad av uteorientert fritid? Tabellen nedenfor gir en oversikt.

Tabell 4.11: Andel som er positive til ulike verdiprofiler etter grad av uteorientert fritid. Prosent.

Verdiprofiler	Lav grad	Middels grad	Høy grad	Totalt	% differanse
Gateorientert*	15	26	44	25	29
Radikal*	36	32	25	32	-11
Trendy	39	42	46	42	7
Ekstremist*	4	3	10	5	6
N	371	556	190	1119	

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Det er en klar sammenheng mellom grad av uteorientert fritid og de ulike verdiprofilene. Det er bare den *trendy* verdiprofilen som fritidsmønster ikke slår ut på. En prosentdifferanse på 7 prosentpoeng for så store grupper er for liten til å indikere noen forskjeller.

Ser vi derimot på verdiprofilen *gatevanker* er prosentdifferansen på 29 prosentpoeng stor. Tabellen viser dermed at jo høyere grad av uteorientert fritid, jo større er sannsynligheten for å sympatisere med verdiprofilen som er sammensatt av de som er positive til ungdomsgrupper som byvankere, taggere osv. – grupper som har sitt virke i det offentlige byrom.

Også den *radikale* verdiprofilen lar seg påvirke av det uteorienterte fritidsmønsteret, men i motsatt mønster enn gatevanker-profilen. Prosentdifferansen på -11 indikerer at det er en høyere andel av ungdommer med lav grad av uteorientert fritidsmønster som sympatiserer med profilen enn

ungdommer med høy grad av et uteorientert fritidsmønster. Det er derfor grunn til å tro at den radikale verdiprofilen appellerer i størst grad til de som tilbringer mindre enn en kveld i uken ute sammen med venner.

Ekstremist-profilen derimot har en prosentdifferanse på seks prosentpoeng. Dette er relativt mye for en så liten gruppe, og viser at de med en høy grad av uteorientert fritid er de som i størst grad er positive til nynazister, satanister og våpeninteressert ungdom.

Oppsummeringsvis kan vi si at grad av uteorientert fritid gir seg klare utslag på tre av verdiprofilen. Mens gatevanker og ekstremist-profilene kan karakteriseres som klart uteorienterte profiler, orienterer den radikale profilen seg til ungdommene med lav grad av uteorientert fritidsmønster. Trendysympatisørene fordeler seg relativt jevnt etter uteorientert fritidsmønster.

4.4 Noen hovedpunkter

- I løpet av siste uke oppgir:
  - 80 prosent av ungdommene å ha tilbrakt en eller flere kvelder hjemme
  - 50 prosent av ungdommene å ha vært på trening i et idrettslag
  - 30 prosent av ungdommene å ha vært på fritidsklubb
  - 22 prosent av ungdommene å ha vært på møte i lag og foreninger
- Sosiale aktiviteter fyller store deler av ungdommenes fritid. Grunnkurs-elevene har i større grad enn 9. klassingene et fritidsmønster som innebærer høy grad av uformelt uteorientert samvær med venner.
- I løpet av de siste to ukene har:
  - 19 prosent oppholdt seg mer enn 5 dager på Bussholdeplassen
  - 17 prosent oppholdt seg mer enn 5 dager i Torvbyen
  - 7 prosent oppholdt seg mer enn 5 dager i Gågaten
  - 2 prosent oppholdt seg mer en 5 dager på Parkeringshuset.
- 53 prosent av ungdommene oppgir å vanligvis være sammen med en gjeng eller gruppe av ungdommer. 32 prosent oppgir at de vanligvis er sammen med en eller to faste, mens 15 prosent oppgir at det er tilfeldig hvem de er sammen med. Vennegjengen er den samværsformen som er sterkest forbundet med høy grad av uteorientert fritid.
- 66 prosent av ungdommene oppgir å være medlem i en eller flere organisasjoner. 41 prosent oppgir å være medlem av et idrettslag, 13 prosent

oppgir å være medlem av en fritidsklubb mens 17 prosent oppgir å være medlem i en eller flere ideologiske/politiske organisasjoner.

- Benito er den mest besøkt fritidsklubben. Kontakten mellom de ansatte og ungdommene er det respondentene i størst grad er fornøyde med av klubbdriften. Minst fornøyde er de med det generelle aktivitetstilbudet og tilbudet i helgene.
- Grad av uteorientert fritidsmønster har stor innvirkning på hvilken verdi-profil elevene sympatiserer med. Majoriteten av de som er positive til verdiprofilene gatevanker og ekstremist har høy grad av uteorientert fritidsmønster. Den radikale profilen derimot bryter dette mønsteret, og tiltrekkes av de med lav grad av uteorientert fritidsmønster.

5 Bruk av rusmidler og tobakk

I vår kultur inngår rusmidler som et vesentlig element i mange sammenhenger. Det har den gjort i flere hundre år. Bruk av alkohol har en sentral plass både i Heimskringla, Håvamål og de islandske ættesagaene. Fra 1950 og utover har bruk av nye typer rusmidler vokst fram. Disse har fått samlebetegnelsen *narkotika*. Bruken av disse stoffene har bidratt til et mer komplekst rusmønster. Utviklingen har ført til et ytterligere fokus på rusmiddelbruk og forebygging av skader (se Helland og Øia 2000).

Formålet med dette kapitlet er å kartlegge rusmiddelbruken blant ungdommene i Fredrikstad. Først vil ulike elementer av ungdoms drikkevaner bli belyst, før vi kort tar turen innom tobakksvanene. Deretter vil bruken av illegale rusmidler bli diskutert, da med et særlig fokus på hasj og marihuana. Avslutningsvis vil ungdoms verdiprofiler og totale rusbruk bli sett i sammenheng.

Tilsvarende ungdomsundersøkelse er gjennomført i en rekke andre norske kommuner. Dette gjør det mulig å foreta sammenligninger mellom ungdom i Fredrikstad og ungdom i andre kommuner. Skiller Fredrikstad-ungdommenes rusvaner seg vesentlig fra andre ungdommer?

I 1992 ble det gjennomført en ungdomsundersøkelse i de kommuner som i dag utgjør Fredrikstad kommune. Det ble stilt spørsmål om bruk av tobakk, alkohol og hasj. Noen av de samme spørsmålene ble gjentatt i 2000-undersøkelsen. Dette gjør det mulig å sammenligne forbruksutviklingen gjennom 90-tallet. Undersøkelsen i 1992 omfattet kun ungdom i 14- og 15-årsalderen, noe som tilsvarende dagens 9. klassinger. Analysene knyttet til endringer i rusmønster gjennom 90-tallet vil derfor knytte seg utelukkende til ungdomsskoleelever.

5.1 Alkohol

Alkoholen har en sentral plass i den norske fest-kulturen både for unge og for voksne. På grunn av denne sentrale posisjonen vil største delen av kapitlet være viet dette rusmiddelet. Det er unektelig noe spesielt med alkoholen. Mange har nok selvopplevd erfaring med dens negative sider. Forskning har også i en årrekke dokumentert alkoholens betydning for sykehuskøer, voldsstatistikk, trafikkulykker osv. Behandlingsinstitusjoner for alkoholskadede har belyst de mer vanskelige målbare konsekvenser, som ødelagte liv og familier. Det er disse negative konsekvenser som har ført til

at norsk alkoholpolitikk legger opp til å begrense alkoholbruken gjennom regulering av både tilbud og etterspørsel av alkoholholdige produkter (se NOU 1995:24). Alkoholbrukens negative konsekvenser er også årsaken til at norsk lovgivning har innført lovforbud mot å selge, skjenke eller utlevere alkoholholdige drikk til personer under 18 år. På tross av dette drikker ungdom – og voksne. På tross av dette drikker majoriteten av den norske befolkning. Hva er det som gjør alkoholen så tiltrekkende? I et forebyggingsperspektiv er dette et viktig spørsmål.

5.1.1 Alkoholens kulturelle og symbolske mening

Skal en lykkes med å redusere de alkoholrelaterte skadene, må en også forstå brukeren og hvorfor alkoholen er så viktig i ens liv. Dette er ikke mindre aktuelt i forhold til ungdoms bruk av alkohol, snarere tvert imot. Som et bakgrunnstykke for den videre statistiske analysen vil noen sentrale elementer ved alkoholens symbolske og kulturelle mening bli presentert.

Alkoholens funksjon som overgangsrite

I alle samfunn finnes det ritualer for å markere ulike overganger i menneskers liv. Dette kan være overganger fra *en* sosial rolle til en ny. For eksempel er konfirmasjon et type ritual som markerer overgangen fra barn til voksen. For en del ti-år tilbake signaliserte konfirmasjonen at skolegangen var ferdig og yrkeslivet startet. Dette var før. I våre dager er overgangen mindre tydelig, men likevel symboliserer konfirmasjonen for både voksne og ungdommer større grad av frihet. Man går fra barndommen til ungdomstiden. Også alkoholbruk kan ses på som et slikt overgangsrituale da alkoholbruk til alle tider har vært synonymt med det å være voksen. Dette understrekes også gjennom vårt lovverk, samt normer som forbyr barn å drikke alkohol. Å drikke alkohol blir en handling ladet med en mengde symbolikk, som blant annet signaliserer at man er i ferd med å bli voksen. En er forbi barndommen og alkoholbruk blir en symbolsk markør på at en har passert dette stadiet.

Alkoholbruk som sosialt lim

I tillegg er alkoholbruk som regel knyttet til et sosialt fellesskap og kan forstås som en kollektiv handling. Man drikker sammen i festsituasjoner, og i drikkefellesskapet konstitueres et fellesskap som forsterkes gjennom ritualene knyttet til alkoholbruken. Skåling, spandering, praten rundt smaken, hvor påvirket man er, praten i etterkant av festen osv. er forhold som knytter grupper av mennesker tettere sammen. Gjennom alkoholbruken oppleves således et *delt* fellesskap. Man går inn i samme *fortelling* – en felles situasjon som tolkes på samme måte for de som er innenfor. En funksjonell forklaring

på hvorfor mennesker drikker handler derfor ikke om rusen i seg selv, men den kollektive meningsdanning som skapes rundt drikkefellesskapet. Drikkeritualene binder sammen – og en hellig forbrødring skapes mellom de deltagende (Ødegård 1996, Sande og Henriksen 1995). Vi skal senere i kapittelet se at også for ungdom i Fredrikstad er dette en dominerende årsaksforklaring på alkoholbruken.

Alkoholens betydning som identitetsmarkør

Alkoholen har et symbolsk meningsinnhold som blir dannet og gjendannet ved hjelp av den kollektive drikkekulturen. Disse ritene tjenes således som symbolsk kommunikasjon, en kommunikasjon som implisitt symboliserer til omverden hvem individene er og hvor de hører til i det sosiale rommet. Alkohol er et livsstilsprodukt der den rituelle bruken frambringer symbolske meninger som konstruerer sosial identitet. Denne identiteten blir brukt til å antyde hvilke typer mennesker en ønsker å sammenlignes med, samtidig som den indikerer en avstand mellom «vi» og «de andre». Å drikke alkohol eller ikke blir en viktig markør på hvilke ungdomsgruppering en tilhører. «Det å høre til» er av sentral betydning, også for voksne, men kanskje spesielt i sårbare ungdomsår der sanksjonene fra jevnaldrende kan være sterke dersom avviket fra gruppen blir for stort.

Alkoholen som kjønnsymbol

Ungdomstiden er preget av utprøving på forskjellige områder. Kjærlighet, flørt og seksualitet er et slikt område. I spillet mellom hun og han får alkoholen en sentral betydning (Ødegård 1996). Hemninger forsvinner, vågemot kombinert med en opplevelse av mestring, er sentrale elementer i kjønns-spillet. Samtidig er det knyttet et symbolsk språk til alkoholbruken. Dette språket deles og bidrar til å reduserer transaksjonskostnadene mellom de forhandlende. Spanderer *han* eksempelvis en øl, vet *hun* at det er et signal på nærmere intimitet. Symbolikken er tradisjonell, og konstituerer mannlighet og kvinnelighet. Alkoholbruk tjener således som et kjønnsymbol og det er grunn til å tro at disse symbolene også spiller inn på forholdet mellom unge gutter og jenter.

Med alkoholens sosiale og kulturelle funksjoner i bagasjen, skal Fredrikstad-ungdommens rusvaner belyses.

5.1.2 Drikkemønster

Hvor ofte drikker ungdom i Fredrikstad alkohol, og hvem er det som drikker? Tabellen nedenfor viser hyppigheten på alkoholbruk blant gutter og jenter.

Tabell 5.1: *Drikkemønster etter kjønn. Prosent**

Drikkemønster	Gutter	Jenter	Totalt
Har aldri smakt øl, vin eller brennevin	7	7	7
Har så vidt smakt, men drikker aldri/nesten aldri	38	39	38
Drikker ca. 1 gang per måned	25	23	24
Drikker 2–3 ganger per måned	16	23	20
Drikker ca 1 gang i uka	12	8	10
Drikker mer enn 1 gang i uka	4	1	2
Total	102	101	101
N	536	557	1093

* *Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.*

Alkoholbruk er vanlig blant ungdom i Fredrikstad. Bare 7 prosent oppgir at de aldri har smakt øl, vin eller brennevin. Samtidig ser vi at en stor andel oppgir at de så vidt har smakt alkohol, men at de drikker aldri/nesten aldri. Sannsynligvis har motivasjonen for deres utprøving vært å teste smaken på alkohol, ikke å drikke seg beruset. For å forenkle den videre framstillingen vil de to første kategorier bli slått sammen til de som aldri/nesten aldri drikker alkohol. Videre ser vi at nesten hver fjerde ungdom drikker alkohol ca. en gang i måneden, mens noen færre drikker to–tre ganger i måneden. I den senere analysen vil også disse to grupper bli behandlet under ett som de månedlige drikkere. De to siste gruppene kan karakteriseres som høykonsumenter av alkohol. En av ti ungdommer oppgir at de drikker alkohol ca. en gang i uken, mens en liten andel på to prosent drikker to–tre ganger i uken. I den videre analysen vil disse to bli behandlet under ett.

Det er med andre ord gruppen ungdommer som aldri / nesten aldri drikker alkohol som er den største på 45 prosent. Tett på følger de som drikker månedlig med 44 prosent, mens en minoritet på 12 prosent oppgir å drikke ukentlig. Det er med andre ord store variasjoner for hvor *ofte* ungdommene drikker alkohol. Det viser seg også å være store variasjoner mellom konsumgruppene når det gjelder *mengde* alkohol som drikkes. 94 prosent av de som drikker en gang i måneden eller oftere har drukket så mye at de har vært beruset. Av de som nesten aldri har drukket alkohol, er andelen som har vært beruset redusert til 23 prosent.

Kjønnforskjeller i drikkemønster

Er det forskjell i drikkemønster mellom gutter og jenter? Tradisjonelt har gutter hatt et større alkoholforbruk enn jenter, men senere års forskning viser at denne forskjellen langt på vei er visket ut (SIFA 1999). Hvordan er dette bildet for ungdommen i Fredrikstad?

Kjønnsforskjellene i drikkemønsteret i Fredrikstad er små (se også vedleggsfigur 14). Mens 46 prosent av jentene aldri/nesten aldri drikker alkohol er andelen for guttene 44 prosent. Jenter er med andre ord ikke nevneverdig «tørrere» enn guttene. Det interessante er at en større andel blant jentene oppgir et månedlig alkoholforbruk. Mens 46 prosent av jentene drikker månedlig, er denne andelen for gutter nede i 41 prosent. Guttene tar imidlertid igjen jentene når vi ser på gruppen som drikker ukentlig. Blant guttene oppgir 15 prosent å drikke hver uke, mens andelen for jentene er nede i 9 prosent.

Tallene viser at en større andel av guttene drikker hyppigere enn jentene. Er det da slik at en større andel av guttene drikker seg beruset? Man skulle kanskje tro det, men materialet viser et mønster som snarere går i motsatt retning. 61 prosent av jentene oppgir å ha drukket så mye alkohol at de har følt seg beruset, mens andelen for gutter er 58 prosent.

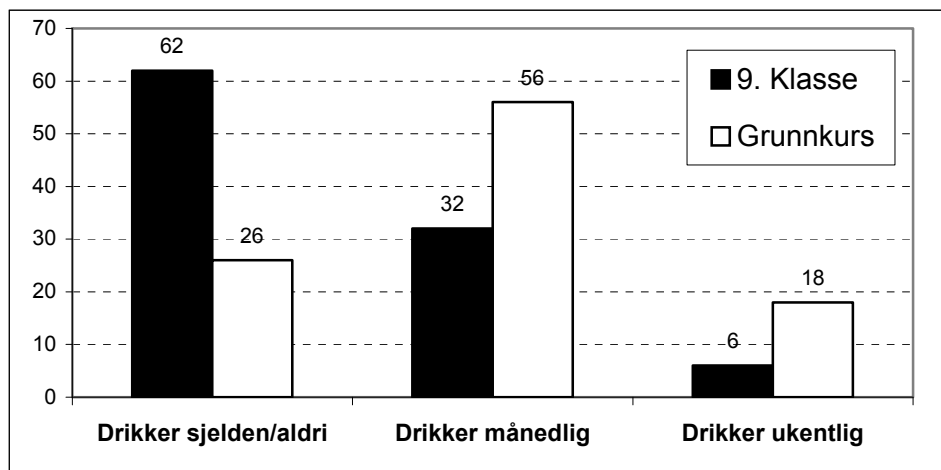
Drikkemønster blant 9. klassinger og grunnkurselever

I *tid* er forskjellen mellom en 9. klassing og grunnkurselev liten – bare to år. På disse to årene skjer det imidlertid mye i ungdommens liv. Man går fra ungdomsskolen til videregående skole, man er over den seksuelle lavalder og graden av frihet fra barndomshjemmet blir for de aller fleste større. Årene er preget av utprøving på flere områder, også når det gjelder rusbruk. Det vil derfor med stor sannsynlighet være betydelige forskjeller på alkoholkonsum og -vaner mellom ungdomsskoleelever og elever i den videregående skolen. I det rusforebyggende arbeidet er dette et viktig poeng. Studier gjort av Willy Pedersen (1998) viser at tidspunktet for etablering av ruskarrieren har betydning for hvilken retning denne tar. Tidlig alkoholdebut henger sammen med høyere forbruk senere i livet. Det vil derfor være av stor interesse å se hvordan drikkemønsteret skiller seg mellom de to alderskategoriene i Fredrikstad.

Majoriteten av 9. klassingene drikker aldri/nesten aldri alkohol, mens majoriteten grunnkurselever drikker månedlig eller oftere. Mest sannsynlig vil dagens 9. klassinger om to år ha et lignende forbruksmønster som dagens grunnkurselever. Dette viser hvor sentrale disse to årene er for alkoholforbruket blant ungdom. En relativt høy andel 9. klassinger drikker månedlig (32 prosent), mens andelen grunnkurselever som drikker månedlig er på 56 prosent. Nesten hver femte grunnkurselev drikker alkohol hver uke. Det er også totalt 34 elever fra 9. klasses-trinn som oppgir å drikke ukentlig (6 prosent). Det er grunn til å være spesielt observant i forhold til denne gruppen. Forskning viser at de som drikker mye alkohol i ungdomsårene også i

voksen alder vil være tilbøyelige til å ha et høyere forbruk enn folk flest (Pedersen 1998).

Figur 5.1: *Drickemønster etter klasstrinn. Prosent**
Basistall: 9. klasse: N= 569 , grunnkurselever: N=519

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

At grunnkurselevene drikker *hyppigere* enn 9. klassinger var forventet. Grunnkurselevene drikker også *mer* enn 9. klassingene. Blant de som drikker månedlig eller oftere oppgir 77 prosent av 9. klassingene at de har vært beruset, mens andelen grunnkurselever er oppe i 89 prosent.

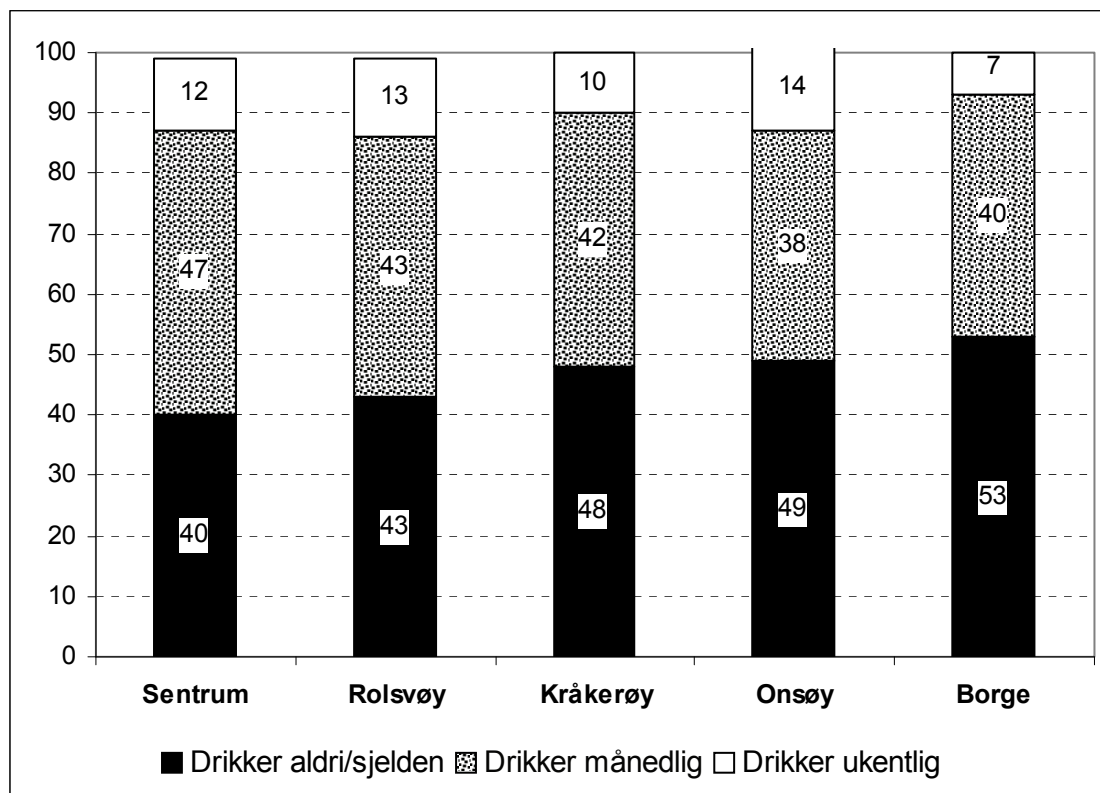
Er drickemønsteret blant gutter og jenter innenfor hvert klasstrinn forskjellig? Ikke i nevneverdig grad. Kjønnforskjellene innenfor hvert klasstrinn er marginale og følger det mønsteret som tidligere ble skissert: Gutter drikker litt mer og litt oftere enn jenter (se vedleggstabell 15).

Drickemønster og bydelsvariasjoner

Er det forskjeller på ungdoms drickemønster avhengig av hvilken bydel de bor i? Spørsmålet skal besvares i det følgende avsnitt, og den første figuren viser det generelle drickemønsteret i de ulike bydelene.

Sentrum er den bydelen med høyest andel ungdommer som drikker, mens *Borge* skårer høyest på skalaen med andel ungdommer som ikke drikker. Figur 5.2 viser hvordan de andre bydelene plasserer seg mellom disse to ytterpunktene. Ser vi på andelen som drikker ukentlig, er det bare Borge som skiller seg ut med en lavere andel ukentlige alkoholbrukere enn i de øvrige bydelene.

Figur 5.2: Drikkemønster etter bosted. Prosent*

*Bydelsforskjellene er ikke signifikante på et 5 prosentnivå.

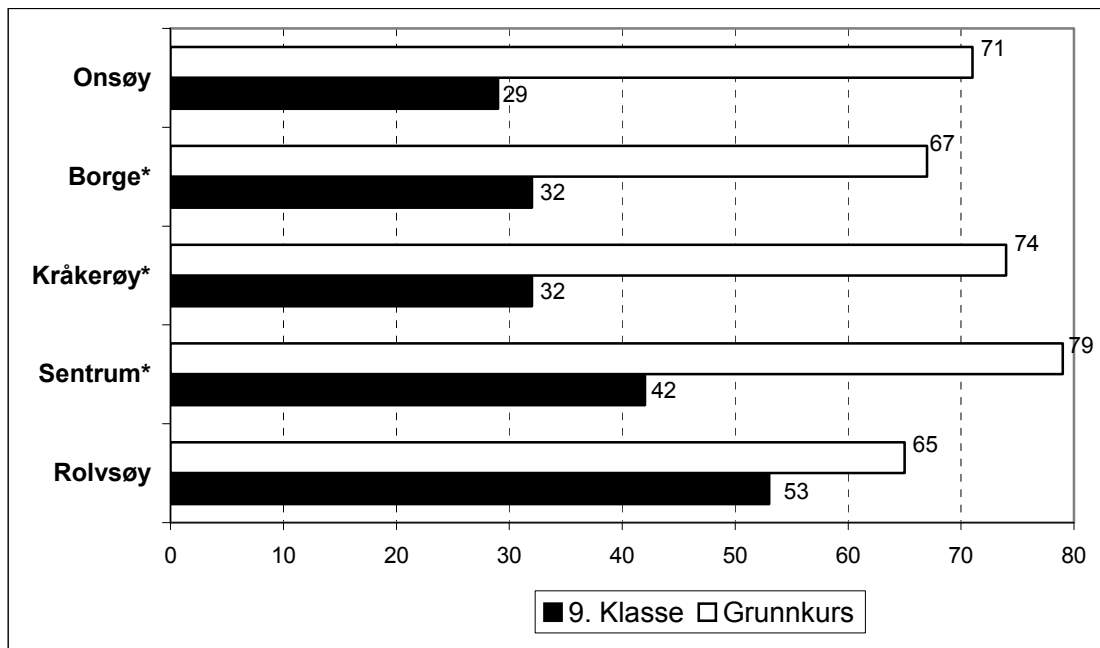
Figur 5.1 viste at alder har stor betydning for ungdoms drikkemønster. Dersom det er slik at det i enkelte bydeler bor flere 9. klassinger enn i andre, vil dette gi et skjevt bilde på drikkemønsteret i de respektive bydeler. Figuren på neste side viser andelen som drikker månedlig eller oftere i de ulike bydeler fordelt på klassetrinn.

Å behandle klassetrinnene adskilt gjør bildet mer komplekst. Blant annet er det ikke en bydel som skiller seg ut som «versting» da drikkemønsteret for 9. klassinger og grunnkurselever i de ulike bydelene ikke følger hverandre. For å forenkle analysen behandler vi derfor klassetrinnene hver for seg.

I gjennomsnitt drikker 38 prosent av 9. klassingene månedlig eller oftere. Onsøy, Borge og Kråkerøy drar ned dette gjennomsnittet. Særlig Rolsvøy, med Sentrum hakk i hel, er imidlertid med på å dra snittet opp.

Gjennomsnittet for de som drikker månedlig eller oftere blant grunnkurselever er 74 prosent. Elever bosatt i Rolsvøy, Borge og Onsøy drikker mindre enn dette, mens ungdom i Kråkerøy ligger på samme nivå som gjennomsnittet. Det er særlig sentrums-ungdommen som drar opp gjennomsnittet for denne aldersgruppen.

Figur 5.3: Andelen som drikker månedlig eller oftere etter klassetrinn og bosted. Prosent⁹

*Aldersforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Undersøkelsen gir ikke svar på hvorfor drikkemønsteret blant ungdom slår skjevt ut i de ulike bydelene. Det er imidlertid ikke unaturlig å tenke seg at ungdom bosatt i Sentrum er mer «utsatt» for alkoholbruk, da tilgjengeligheten til alkohol antas å være lettere. Dette kan videre føre til at sentrumsungdommer opplever et større drikkepress enn ungdom i de andre bydelene. Disse tallene bør imidlertid behandles med varsomhet. I enkelte bydeler er utvalgene så små at små variasjoner gir store utslag. Dette gjelder i særdeleshet Rolvsøy.

Drikker ungdom i Fredrikstad mer eller mindre sammenlignet med andre ungdommer?

At nesten fire av ti 9. klassinger i Fredrikstad drikker alkohol månedlig eller oftere kan synes dramatisk. Samtidig vet vi at alkohol er en sentral ingrediens i ungdoms fest- og fritidsvaner. Om tallene for Fredrikstad er dramatiske eller ikke avhenger derfor av om de er større eller mindre enn tilsvarende tall

⁹ N=	9.klasse	Grunnkurs
Sentrum:	190	166
Kråkerøy:	56	50
Borge:	127	95
Rolvsøy:	66	23
Onsøy:	113	129

i andre kommuner. Tabellen nedenfor viser drikkemønster blant 9. klassinger i seks andre kommuner det har vært gjennomført liknende undersøkelser de senere årene. Kommunene som er valgt som sammenligningsgrunnlag er enten på størrelse med Fredrikstad mht. folketall, eller de har tilsvarende geografiske nærheten til hovedstaden.

Tabell 5.2: Drikkemønster blant 9. klassinger i Fredrikstad, Frogn, Notodden, Skedsmo, Sandnes, Skien og Asker/Bærum. Prosent.

Drikkemønster	Fredrikstad 2000	Frogn 2000	Notodden 1999	Skedsmo 1998	Sandnes 1997	Skien 1997	Asker/ Bærum 1996
Drikker aldri/nesten aldri	10	6	29	13	26	11	12
Har så vidt smakt, men drikker aldri/nesten aldri	53	56	51	45	49	41	43
Drikker månedlig	32	34	16	36	20	44	35
Drikker ukentlig	6	5	4	6	5	4	10
Totalt	100	101	100	100	100	100	100
N	569	128	152	315	503	277	712

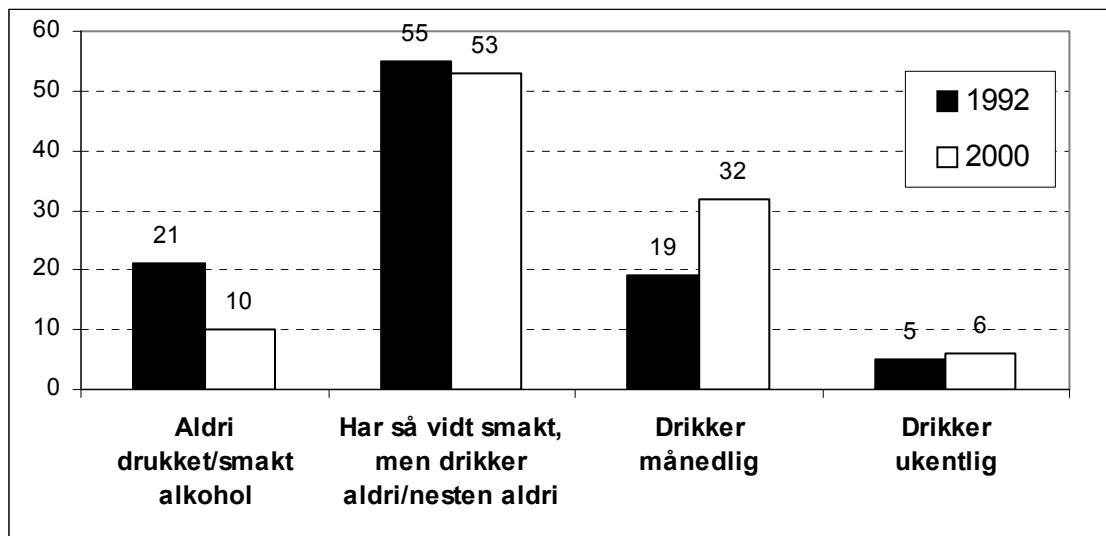
Drikkemønsteret blant 9. klassinger i Fredrikstad skiller seg lite fra drikkemønsteret til 9. klassinger i andre kommuner. Det er relativt få av 9. klassingene i Fredrikstad som aldri har drukket/smakt alkohol sammenlignet med de andre kommunene. Bare i Frogn er dette tallet lavere med 6 prosent. Samtidig er det over halvparten av ungdommene som bare så vidt har smakt alkohol. Slår vi de to første kategoriene sammen er det bare 9. klassingene i Notodden og Sandnes som oppgir å drikke mindre enn ungdom i Fredrikstad. Går vi til den andre ytterligheten – de som drikker ukentlig – er forskjellene mellom kommunene små. Her er det Asker og Bærum som skiller seg ut da en av ti 9. klassinger drikker ukentlig. Som kjent ligger Asker og Bærum på landstoppen når det gjelder alkoholkonsum (Strandbu 1997).

5.1.3 Endringer i drikkemønster 1992–2000

Drikker ungdom i dag mer enn for åtte år siden? Følgende figur viser drikkemønster for 14–15-åringer i 1992 og 2000¹⁰.

¹⁰ Svaralternativene fra 1992-undersøkelsen skiller seg noe fra 2000 undersøkelsen med hensyn til drikkeshyppighet. Svaralternativet «drikker 2-3 ganger pr. måned» er ikke med i første undersøkelsen, og kategorien «månedlig» er dermed kun basert på «Drikker ca. 1 gang per måned».

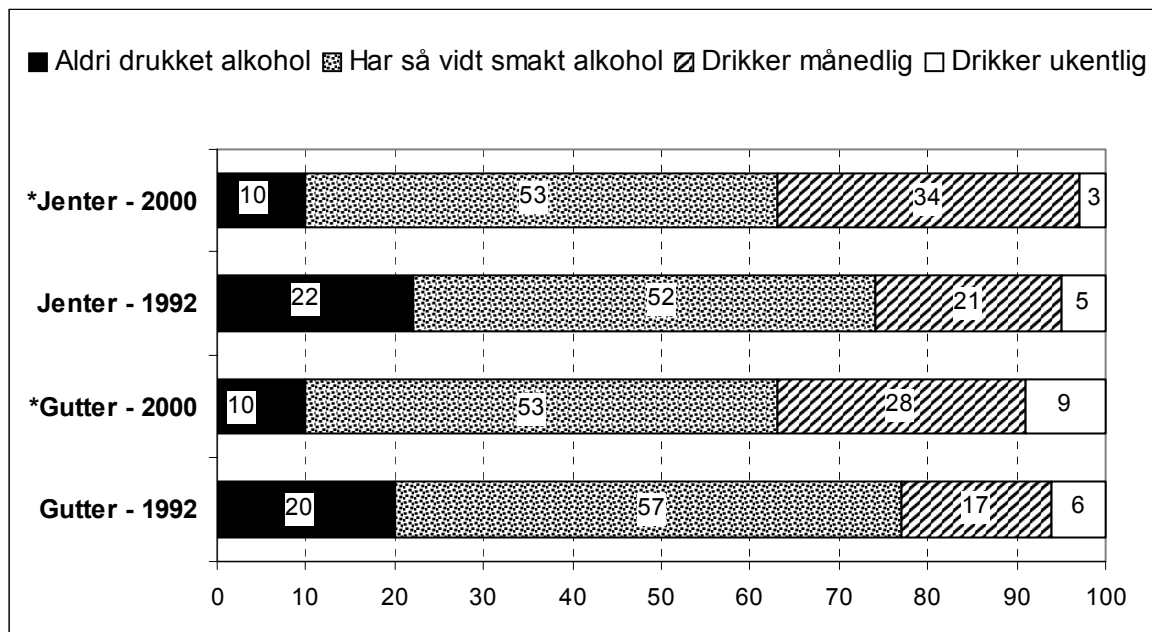
Figur 5.4: Drikkemønster blant 14- og 15-åringer etter årstall. Prosent
N= 704 (1992) og 569 (2000)

I 1992 oppga 21 prosent at de aldri hadde smakt alkohol. Åtte år senere var andelen ungdommer som aldri hadde smakt alkohol redusert til 10 prosent. Endringen for de som oppgir å sjelden drikke alkohol er tilnærmet uforandret. Behandles disse to gruppene under ett har andelen ungdommer i Fredrikstad som aldri/nesten aldri drikker alkohol blitt redusert med 13 prosentpoeng. Andelen 9. klassinger som drikker har økt fra 79 prosent til 90 prosent gjennom 90-tallet. Andelen 9. klassinger som drikker ukentlig er bortimot uforandret på de to tidspunktene, mens endringer har skjedd blant de som drikker månedlig. I 1992 svarte 19 prosent at de drakk månedlig, mens 32 prosent svarte det samme i 2000.

Tallene for de to tidsperioder indikerer at ungdomskulturen generelt sett har blitt *fuktigere* i Fredrikstad. Dette kan ha ført til at ungdom opplever et større konformitetspress med hensyn til å drikke alkohol for ikke å skille seg ut. Dette punktet skal vi komme tilbake til senere i kapittelet. Har drikkemønsteret endret seg for henholdsvis gutter og jenter? Figuren på neste side gir oss en pekepinn på dette.

Figur 5.5: Drikkemønster blant 14–15-åringene i 1992 og 2000 etter kjønn. Prosent. 1992: N=682, 2000: N=569.

* Kjønnforskjellen for år 2000 er signifikante på et 5 prosentnivå.

Man skal være forsiktig med å overtolke endringen i alkoholvaner blant 14–15-åringene da endringene for flere av kategoriene er små. Tallene tyder imidlertid på at 14–15-åringene generelt sett drikker mer i 2000 enn i 1992. Både for gutter og jenter i 2000 er andelen ikke-drikkere halvert sammenlignet med 1992. Andelen gutter som i 2000 drakk månedlig eller oftere har økt med 14 prosentpoeng sammenlignet med gutter i 1992. Utviklingen blant jentene er på 11 prosentpoeng. Dersom vi utelukkende ser på de ungdommene med et ukentlig alkoholkonsum var det i 1992 små forskjeller mellom kjønnene. I 2000 derimot har utviklingen gått i retning av at gutter i økt grad drikker ukentlig mens andelen høykonsumerende jenter har blitt redusert til tre prosent. Vi har dermed en større andel høykonsumerende gutter i 2000 enn i 1992, og en mindre andel høykonsumerende jenter i 2000 enn i 1992.

5.1.4 Debutalder for beruselse

Som nevnt er det av stor betydning for alkoholbruk senere i livet hvor sent eller tidlig en debuterer med alkohol. Debutalder har derfor blitt et sentralt felt innen norsk alkoholforskning. NOVA har gjennomført longitudinelle studier der nettopp rusvanene til de samme ungdommer blir fulgt over tid (Pedersen 1998). Undersøkelsen viser at debuttidspunktet for alkohol har en variasjonsbredde på fem til seks år, og at alkoholforbruket stiger med stigende alder. Dette betyr at jo tidligere ungdom debuterer med alkohol, jo høyere alkoholforbruk har de utover i ungdomsårene. De som debuterte før

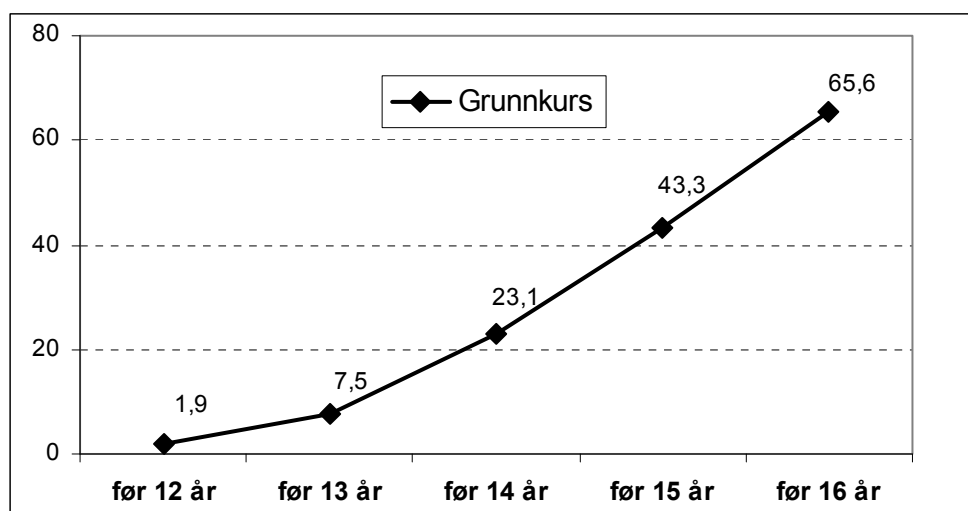
de var 13 år, hadde ved 19-årsalder et årlig alkoholforbruk på over 7 liter, mens de som debuterte ved 17-årsalderen hadde ved samme alder et årlig forbruk på under fire liter (ibid.). Det betyr at ungdom som debuterer i ung alder kan ha større risiko for alkoholrelaterte problemer eller skader (ibid.). I studien finner man videre at foreldrenes og venners bruk og holdninger til alkohol har betydning for tidspunktet for alkoholdebuten. Men det er likevel noe ved selve debuttidspunktet som spiller inn for alkoholproblemer senere. I et forebyggende perspektiv viser dette hvor viktig heving av debutalder er som virkemiddel mot alkoholrelaterte skader (se også Helland og Øia 2000).

I SIFAs årlige rusvaneundersøkelse blir et representativt landsgjennomsnitt av ungdom bedt om å si hvor gamle de var første gang de drakk øl, vin eller brennevin. Gjennomsnittsalderen for ungdom som første gang smaker alkohol i Norge er 14,8 år (Skretting, A, 1996/SIFA 1999)¹¹. I Fredrikstad er det ikke spurt om hvor gammel ungdommen var første gangen de smakte alkohol. Her ble det fokusert på debuttidspunktet for opplevd beruselse. Å drikke seg beruset eller «full» inngår som et viktig element i mange nordmenns alkoholbruk. Dette gjelder ikke minst for ungdom (se også Skretting 2000). Vårt spørsmål var som følger:

Har du noen gang drukket så mye alkohol at du har følt deg beruset? I tilfelle ja, hvor gammel var du første gangen?

Følgende figur viser debuttidspunktet for beruselse blant grunnkurselevne i Fredrikstad. 9. klassinger er her utelatt. Mange på dette klassetrinnet har ikke nådd alderen hvor debuteringen vanligvis skjer og er derfor utelatt.

Figur 5.6: Alder for første gang opplevde beruselse blant grunnkurselever. Prosent.

¹¹ Dette er tall fra 1997.

Den kumulative prosenten for beruselsesdebut viser hvor mange som har vært beruset innen fylte 12, 13, 14, 15 og 16 år. Kurven over viser at beruselses-debuten ikke skjer på samme tid i ungdomsgruppa, men sprer seg mer eller mindre jevnt utover i løpet av ungdomsskolealderen.

Åtte av ti grunnkurslever har vært beruset. Kurven viser at 7,5 prosent av disse var beruset før de hadde fylt 13 år. Videre hadde 23 prosent vært beruset før fylte 14 år, og vel 43 prosent var beruset første gang før de hadde fylt 15 år. Videre viser tallene at 22 prosent har debutert i løpet av det året de var 15. Totalt ser vi at 65,6 prosent var beruset første gang før fylte 16 år.

Som tidligere nevnt er det ikke grunnlag for å uttale seg særlig om 9. klassingene. 58 prosent av disse oppgir at de ikke har vært beruset. Tallene viser imidlertid at 7,1 prosent av 9. klassingene hadde vært beruset før fylte 13 år. Dette avviker lite fra kurven til grunnkurselevne, og det er derfor grunn til å anta at debutmønsteret for det laveste klassetrinnet vil følge kurven for grunnkurselevne.

Er det forskjell på beruselsesdebut for gutter og jenter? I SIFA-undersøkelsen oppgir flere jenter enn gutter i 15–16-årsalderen at de har drukket seg fulle (SIFA 1999). Dette harmonerer med de funn som er gjort i Fredrikstad. Videre viser SIFA-undersøkelsen at flere gutter enn jenter drikker seg fulle første gang i svært ung alder (ibid.). Denne forskjellen finner vi ikke blant gutter og jenter i Fredrikstad. Her er alderen for beruselsesdebut lik for kjønnene.

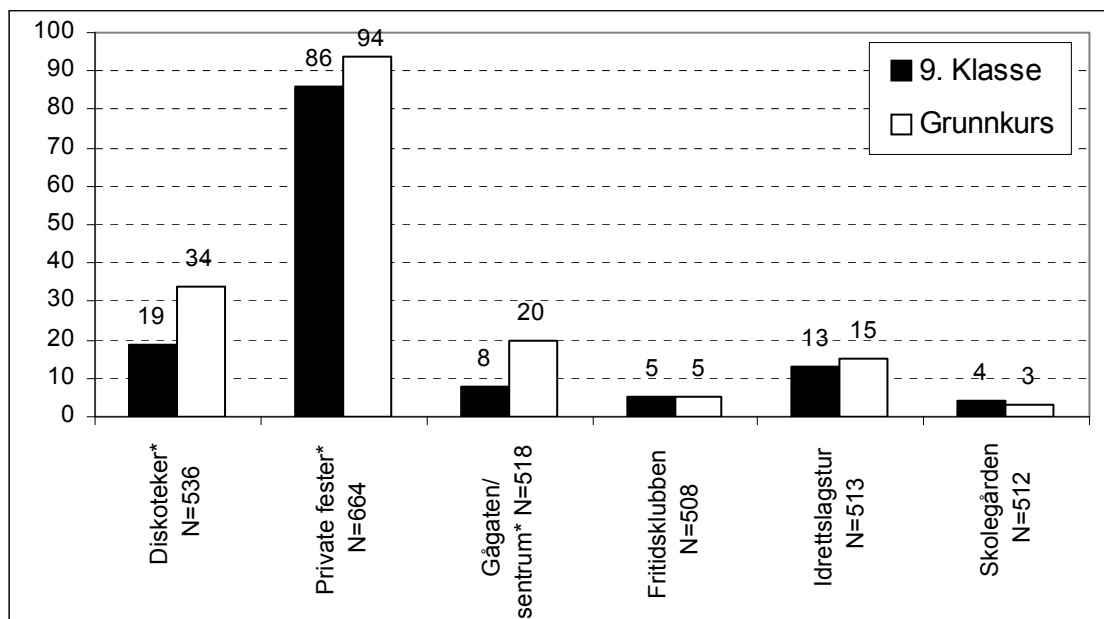
5.1.5 Hvor ruser ungdom seg?

Hvor er det ungdom under 18 år konsumerer alkohol? Å bruke spørreskjema for å svare på dette er ikke den beste metoden. Svaralternativene er få, og vanskelighetene med å fange opp eventuelle nye arenaer ungdom ruser seg på er store. På tross av dette ble det i Fredrikstad spurt om hvor ungdommene ruser seg. Svaralternativene var knyttet til typiske fest-arenaer, de mer organiserte fritidsaktivitetene og de mer uformelle møteplassene. Figuren på neste side gir en oversikt over hvilke arenaer som er mest benyttet til rusbruk.

Private fester er den arenaen som hyppigst benyttes av de ungdommer som drikker alkohol eller ruser seg på andre måter. Arenaen er dominerende både blant ungdomsskoleelever og elever i videregående. Ettersom ungdommene ikke er gamle nok til å komme inn på utesteder med alkoholserving er ikke dette overraskende. Diskoteker er også en sentral rus-arena. Forskjellene mellom grunnkurselever og 9. klassinger er her stor. Enkelte av grunnkurselevne frekventerer nok diskoteker med 18 års aldersgrense som har skjenkebevilling, mens for majoriteten dreier er det seg nok om alkohol-

frie diskoteker der rusmiddelet må medbringes. Noe overraskende oppgir 14 prosent av ungdommene som drikker at de ruser seg på turer med idrettslaget. Forskjellen mellom de to klasstrinn er små. På fritidsklubben er det relativt få som oppgir at de ruser seg. I absolutte tall er dette 24 personer. Enda mindre – 17 personer – oppgir å ruse seg i skolegården. Videre viser det seg at gågata og sentrumsområdet er et hyppig sted for rusbruk, særlig blant grunnkurselever. Det viser seg videre å være en overvekt av gutter som benytter seg av denne arenaen.

Figur 5.7: Ulike steder oppgitt som arena for bruk av alkohol, narkotika og piller blant ungdom som ruser seg etter klasstrinn. Prosent.

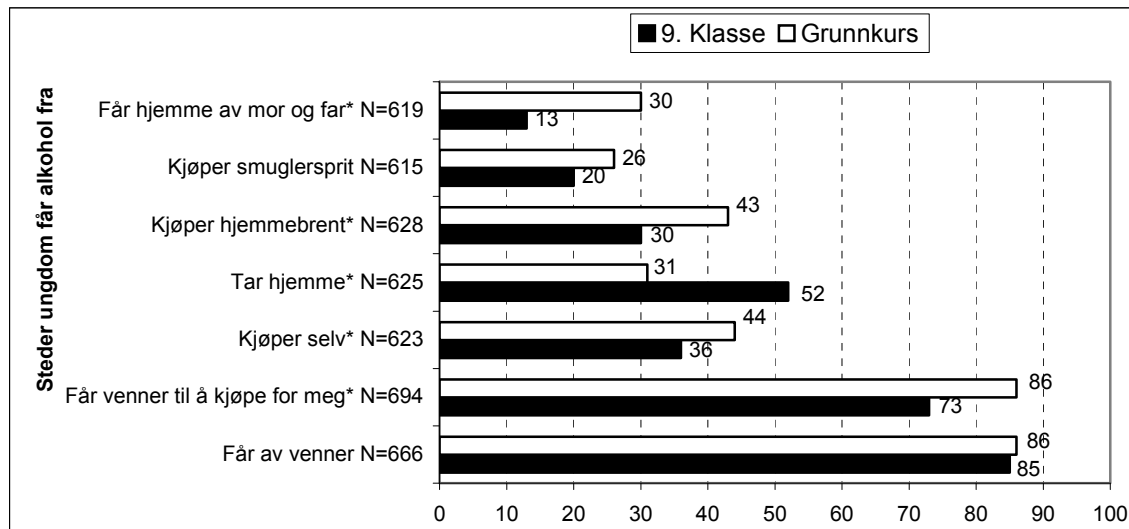
* Aldersforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

5.1.6 Hvor får ungdom tak i alkohol?

Ungdommen som var med i ungdomsundersøkelsen var i all hovedsak under 18 år på innsamlingstidspunktet. De har dermed ikke lov til selv å kjøpe alkohol. Likevel viste det seg at 56 prosent drikker en gang i måneden eller oftere. Hvordan skaffer de unge seg alkohol?

Det er i hovedsak tre måter ungdom under 18 år i Fredrikstad skaffer seg alkohol på: Gjennom venner, ved at de kjøper selv, og fra hjemmet ved at de får eller tar.

Figur 5.8: Andelen som ofte eller av og til får alkohol fra følgende steder fordelt på klasstrinn, blant ungdom som drikker alkohol. Prosent

* Aldersforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Den dominerende formen for alkohollanging går mellom venner, enten de får av venner eller får dem til å kjøpe for seg. Antageligvis dreier dette seg om venner som er eldre enn dem selv, og derfor har lettere tilgang på alkohol. Av de som drikker alkohol oppgir totalt 85 prosent at de *får* av sine venner, mens 81 prosent får venner til å *kjøpe* for seg. I sistnevnte kategori er forskjellen mellom de ulike klasstrinnene forholdsvis stor. Årsaken til dette kan være at grunnkurselever i større grad enn 9. klassinger har egen økonomi som kan benyttes til å kjøpe alkohol av venner over 18 år.

Videre svarer 40 prosent av de alkoholkonsumerende ungdommene at de selv kjøper alkohol på tross av at de ikke har fylt 18 år. Verdt å merke seg er at hele 36 prosent av 9. klassingene som drikker alkohol, oppgir dette som kilde. Vi vet ikke hvor og av hvem alkoholen kjøpes, men en mulighet kan være at salgskontrollen ved alkoholutsalgene (eksempelvis dagligvarebutikkene) ikke fungerer etter lovens intensjoner. Illegale kanaler for å skaffe seg alkohol viser seg også å være utbredt. Hele 38 prosent svarer at de av og til eller ofte kjøper hjemmebrent, mens andelen som av og til eller oftere kjøper smuglersprit er 22 prosent. Grunnkurselevne velger i større grad enn ungdomsskoleelevene disse illegale og ulovlige kanaler som kilde til alkohol.

Hjemmet representerer også en betydelig kilde til alkohol, enten ved at ungdom får av sine foreldre eller de tar. 39 prosent av de som drikker oppgir at de *tar* alkohol hjemme. Ikke overraskende er det ungdomsskoleelevene som hyppigst benytter seg av denne muligheten. Totalt oppgir 24 prosent av de som drikker å *få* alkohol hjemme av mor og far. Av 9. klassingene er det 13 prosent som oppgir dette som kilde, mens andelen for grunnkurselever

naturlig nok er høyere. Aldersforskjellen kan forklares med at overgangen fra ungdomsskole til videregående skole markerer en overgang også for foreldre for hva som er akseptabel alder for alkoholbruk.

Skaffer gutter og jenter seg alkohol på forskjellig vis? Det er en større andel jenter enn gutter som bruker venner som alkohollangere, enten de får av venner eller får venner til å kjøpe for seg. At jenter i den aktuelle aldersgruppe ofte er sammen med eldre gutter kan være en årsak til at de i større grad enn gutter benytter seg av denne kilden. En større andel blant guttene velger imidlertid de mer illegale kilder til alkohol, som kjøp av hjemmebrent og smuglersprit. Mens en større andel av jentene tar alkohol fra hjemmet, ser det ut til at foreldre har større tilbøyelighet til å gi alkohol til sine sønner enn sine døtre (se vedleggstabell 16).

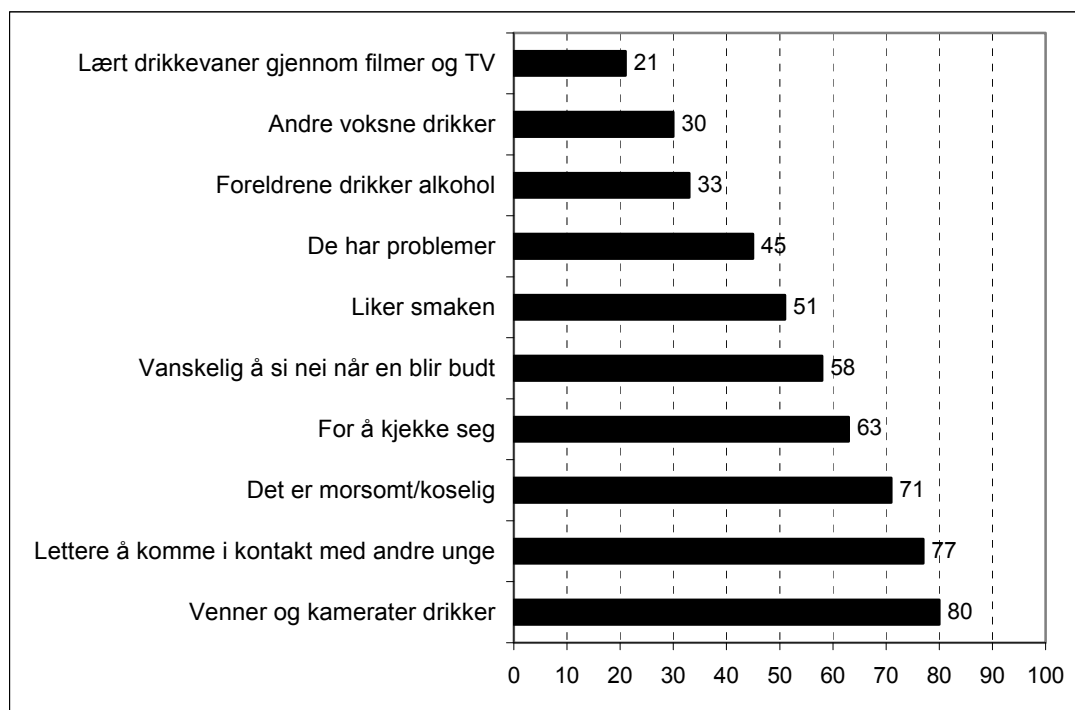
5.1.7 Hva påvirker ungdoms drikkemønster?

Innledningsvis i kapittelet ble det gjort rede for ulike sosiale og kulturelle motiver for å bruke alkohol. Alkoholbrukens funksjoner som sosialt lim, som identitetsmarkør, som kjønnsymbol og som overgangsrituale fra barn til voksen ble framhevet som sentrale. I ungdomsundersøkelsen 1992 ble det forsøkt å kvantifisere noen av disse funksjonene. Ungdommene ble spurt om hva de tror er årsaken til at ungdom på deres egen alder drikker alkohol. Da de faste svaralternativene i spørreskjemaet ikke dekker alle tenkelige årsaker til at ungdom drikker alkohol, vil vi vanskelig få et fullgodt bilde på mulige årsaker til ungdoms alkoholbruk ved hjelp av et slikt spørreskjema. Temaet er imidlertid interessant, og med bakgrunn i den kvalitative kunnskapen på feltet ble spørsmålet gjentatt i 2000-undersøkelsen.

I framstillingen vil svaralternativene bli kategorisert i fire grupper. Den første gruppen viser alkoholens funksjon som *integrasjonsmarkør*. Når åtte av ti ungdommer mener at venner og kameraters alkoholbruk er den viktigste årsaken til at ungdom på deres egen alder drikker, sier dette noe om alkoholens funksjon i det sosiale fellesskapet. Det samme indikeres når nesten like mange framhever alkoholens kontaktskapende funksjoner. Videre mener tre av ti at ungdom drikker fordi det er morsomt/koselig. Disse tre årsakene er nært knyttet det sosiale aspektet med drikkingen. Alkoholbruk henviser til fest, hygge og fellesskap, og gjennom drikkeritualet forsterkes gruppefellesskapet. Alkoholen fungerer som et «sosialt lim» som knytter menneskene sterkere sammen (Ødegård, 1996). Det finnes en mengde veldokumentert forskning som påviser sammenhengen mellom den enkeltes drikkemønster og dens venners drikkevaner. Omgivelsenes drikkevaner smitter med andre ord (Hougen 2000, Pedersen 1998, Bakken 1998, Øia 1998, Skog 1985).

Figur 5.9: Andelen som mener at følgende årsaker er viktig eller svært viktig for jevnaldrendes alkoholbruk? Prosent

Videre viser figuren hvilken posisjon alkoholen som *identitetsmarkør* har. Når en betydelig majoritet mener at en viktig motivasjonsfaktor for ungdoms drikking er å kjeke seg, sier dette noe om alkoholens symbolverdi i konstruksjonen av sin selvpresentasjon. Gutter blir til menn, jenter til kvinner – og overgangen fra barndommens verden til de voksnes rekke er tydelig.

Det tredje aspektet er her kalt det *individuelle aspektet*. Halvparten mener at den gode smaken er en sentral årsak til at ungdom på egen alder drikker alkohol mens noen færre mener at ungdom drikker på grunn av personlige problemer. Alkoholen hjelper til å glemme, og blir således en flukt fra hverdagens ubønhørlige virkelighet.

Det fjerde aspektet viser det *sosiale presset* ungdom opplever rundt drikkefellesskapet. Nesten seks av ti mener at vanskeligheter med å si nei er en medvirkende årsak til at ungdom på deres egen alder drikker. Av mindre betydning har foreldre og andre voksnes alkoholvaner, men også dette framheves av 30 prosent som en viktig årsak.

Relasjonen mellom foreldre og ungdoms alkoholbruk skal forfølges videre. Tidligere undersøkelser har vist at de som får servert alkohol hjemme drikker oftere enn de som ikke får det (se for eksempel Hougen 2000, Øia 1998, Bakken 1998, Pedersen 1998). Drikkemønsteret til den enkelte ungdom viser seg således å være synkronisert med drikkemønsteret til betydningsfulle voksne. Fra Fredrikstad er det ikke data for alkoholserving til

ungdom i hjemmet. I forrige avsnitt oppga imidlertid 24 prosent av de ungdommene som drikker alkohol at de ofte eller av og til *får* alkohol av mor og far. Er det slik at de ungdommer som får alkohol fra hjemmet også drikker oftest?

Tabell 5.3: Alkohollanging fra foreldre og drikkemønster. Prosent*

Får alkohol av mor og far	Drikkemønster	
	Månedlig	Ukentlig
Ofte	2	12
Av og til	20	25
Aldri	78	63
Totalt	100	100
N	381	111

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Det er en sammenheng mellom foreldres liberale holdninger til å gi barna alkohol og ungdoms eget alkoholkonsum. Av de som drikker månedlig oppgir to prosent å ofte få alkohol av egne foreldre. Av de som drikker ukentlig er det tolv prosent som ofte får alkohol av sine foreldre. En liberal alkoholpolitikk i hjemmet er altså med på å øke ungdommers alkoholkonsum. Dette er ikke nødvendigvis bare knyttet til det å få servert alkohol hjemme. Forskning viser at foreldres eget alkoholbruk virker inn på alkoholkonsumet til barna (Sletten 2000, Pedersen 1998), samtidig som at jenter tradisjonelt påvirkes av foreldrenes holdninger til alkohol i sterkere grad enn gutter (Øia 1998, Pedersen og Skrondal 1996).

Oppgir ungdom i dag andre årsaker til alkoholbruk enn for åtte år siden? Svaret på dette er nei. Fortsatt spiller det sosiale aspektet en sentral rolle, men selvpresentasjonen, det å kjekke seg, ble framhevet ytterligere i 1992. En av grunnene kan være at den forrige undersøkelsen begrenset seg til 14–15-åringer. I denne alderskategorien kan nettopp det å drikke «for å tøffe seg» bli opplevd som en mer aktuell årsak enn for ungdom i den videregående skolen. I figur 5.9 er begge klassetrinn tatt med.

Jakten på enkeltårsaker til alkoholbruk vil i utgangspunktet være mislykket. I vår kultur er alkoholbruk vevd inn i et mønster av en mengde symbolske og kulturelle meningshorisonter. Det vil derfor være for snevert å si at en av forklaringene som ble presentert over står stødig som forklaringsmodell alene. Det vil alltid være en sameksistens mellom de ulike modeller. I enkelte situasjoner vil noen av dem framstå som mer sentrale enn de vil gjøre i andre sammenhenger. Meningen med alkoholbruk er kontekst-avhengig. Dersom dette ikke blir tatt hensyn til vil årsaksanalysene for alkoholbruk være både statiske og fattige.

5.2 Tobakk

Er det unaturlig å skrive om tobakk innunder et kapittel om rusmidler? Enkelte vil nok hevde dette fordi de psykoaktive virkningen av tobakk ikke kan sammenliknes med de egentlige rusmidler. Pedersen (1998) hevder imidlertid at bruk av tobakk hører med innen rammen av et bredere perspektiv på rusmidler. I likhet med de fleste andre rusmidler er faren for å utvikle avhengighet stor. Samtidig utgjør langvarig bruk en betydelig helserisiko. Det er også slik at de ungdommer som bruker andre typer rusmidler jevnlig også bruker sigaretter. Sistnevnte argument har veid tyngst for innlemmelsen av tobakksbruk i dette kapittelet.

Utviklingen på tobakksfronten må utfra et helseperspektiv sies å være gledelig. Andelen dagligrøykere har sunket betydelig fra midten av 70-tallet og fram til i dag. (Statens tobakksskaderåd 1999).

Reduksjonen i den totale andelen dagligrøykere blir forklart med at færre ungdommer begynner å røyke nå enn før. I perioden 1973 til 1998 ble andelen dagligrøykere i aldersgruppen 16–20 år redusert med om lag en tredel, dvs. fra rundt 45 prosent til i overkant av 30 prosent. Den største reduksjonen har vært blant guttene. Den generelle reduksjonen har nå stagnert, og i dag er det omtrent like mange gutter og jenter som begynner å røyke. Parallelt med en reduksjon av antall dagligrøykere har andelen *av-og-til røykere* økt. Fra slutten av 80-tallet og til slutten av 90-tallet har andelen økt fra rundt 10 prosent til om lag 20 prosent. Av-og-til-røykerne utgjør dermed et så stort antall at det i stor grad er med på å prege de unges røykemønster på 1990-tallet.

For den yngste ungdomsgruppen – ungdomsskoleelevene – har også andelen dagligrøykere blitt halvert fra 1973 og fram til midten av 90-tallet. Mye tyder på at det har skjedd en stabilisering av andelen dagligrøykere på nærmere 9 prosent. Ikke overraskende har også andelen av-og-til røykere økt i denne aldersgruppen (ibid.).

5.2.1 Røykevaner

Med utgangspunkt i det generelle bildet er det interessant å se hvordan røykevanene er blant Fredrikstad-ungdommen. Tabellen under gir en oversikt både for klassetrinn og kjønn.

Tabell 5.4: Røykevaner fordelt på klassetrinn og kjønn. Prosent*

Røyker du tobakk	9. klasse		Grunnkurs		Totalt
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	
Aldri	38	30	24	23	29

Månedlig eller sjeldnere	43	42	35	35	39
Ukentlig	8	13	10	12	11
Daglig	12	15	31	30	22
Total	101	100	100	100	101
N	284	289	253	260	1086

* Forskjellene er ikke signifikante på et 5 prosentnivå.

Totalt oppgir 29 prosent at de aldri røyker tobakk. 22 prosent oppgir at de røyker daglig og halvparten av ungdommene kommer innunder *av-og-til-kategorien* ved at de røyker ukentlig, månedlig eller sjeldnere. Dette er den største gruppen.

Hvor store forskjeller er det i røykevanene mellom elevene på ungdomsskolen og videregående? Totalt oppgir 34 prosent av 9. klassingene og 24 prosent av grunnkurselevne å aldri røyke. Den mest dramatiske aldersforskjellen er i gruppen dagligrøykere. Her skjer det en fordobling av andelen dagligrøykere fra 9. klasse til grunnkurs. Dette tyder på at en betydelig andel av av-og-til- røykerne i 9. klasse vil gå over til å røyke daglig i løpet av årene fram til grunnkurs-alder. Tidligere forskning støtter en slik antagelse. Om lag 40 prosent av tidligere og nåværende dagligrøykere oppgir at de begynte å røyke før de fylte 16 år, og hele 80 prosent hadde begynt før fylte 18 år¹² (Statens tobakksskaderåd 1999).

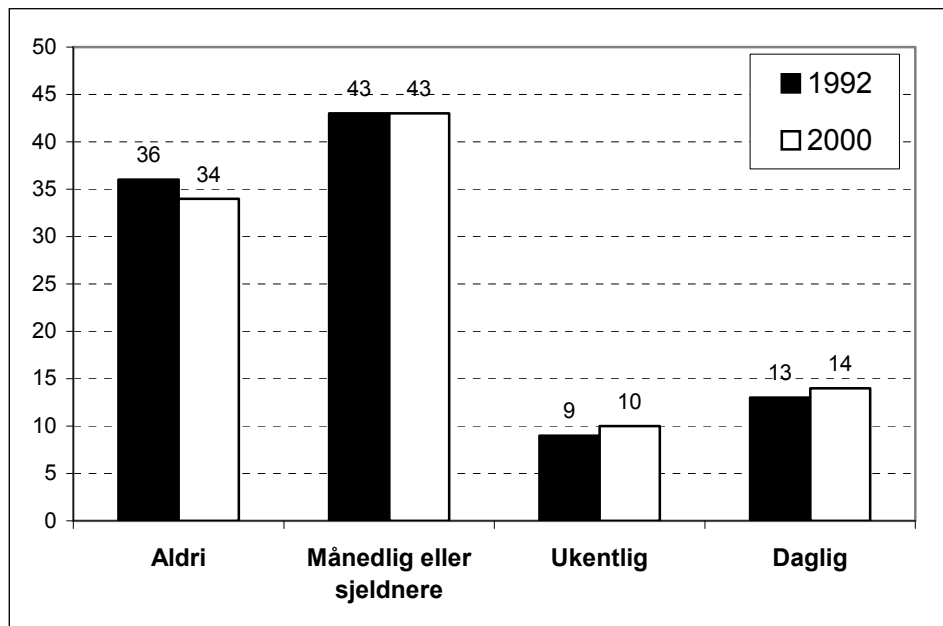
Er røykevanene til gutter og jenter forskjellig? Totalt oppgir 31 prosent av guttene og 29 prosent av jentene å aldri røyke tobakk. Utover dette er det generelt små forskjeller mellom gutter og jenters røykevaner. Det er en svak tendens til at en større andel av jentene i 9. klasse røyker ukentlig eller oftere. Dette kan tyde på at jentene begynner å røyke noe, mens guttene tar igjen «forspranget» senere i ungdomsårene da kjønnsforskjellene på grunnkursnivå er visket ut.

5.2.2 Endringer i røykevaner 1992–2000

Hvordan har ungdoms røykevaner endret seg fra 1992 og fram til i dag?

¹² For å beregne dette tallet er det tatt utgangspunkt i alle nåværende og tidligere dagligrøykere fra 30 år og oppover (Statens tobakksskaderåd 1999).

Figur 5.10: Røykevaner blant 14- og 15-åringer etter årstall. Prosent.
Basistall: N:1992=694, N:2000=577

Røykevanene blant 14–15-åringer har gjennom 90-tallet holdt seg på et stabilt nivå. I perioden har det vært en reduksjon på to prosentpoeng av ungdom som oppgir å *aldri* røyke tobakk. Endringene er marginale, og økningen er jevnt fordelt blant de som røyker ukentlig og daglig.

Heller ikke gutter og jenters røykevaner har vært i særlig endring i løpet av 90-tallet. En liten dreining er det imidlertid mulig å spore. Det er en noe *større* andel jenter i 9. klasse som røyker i dag enn for åtte år siden. Økningen er på 7 prosentpoeng. For guttene derimot er det en noe *mindre* andel som røyker i dag enn i 1992. Reduksjonen er på fattige 3 prosentpoeng (se vedleggstabell 17). Forskjellene kan imidlertid ikke karakteriseres som dramatisk. I løpet av 90-tallet har det vært et økt fokus på forebygging av tobakksskader. Et viktig virkemiddel har vært å heve debutalderen for røykestart. I 1996 ble aldersgrensen for kjøp av tobakk derfor hevet til 18 år. Man skulle kanskje forvente en nedgang i tobakksbruk blant ungdom under 18 år. Denne effekten er ikke synlig, verken på landsbasis eller i Fredrikstad.

5.3 Illegale rusmidler

Ungdom doper seg mot kjedsomhet! Dette var hovedoppslaget i avisa Demokraten i forkant av ungdomsundersøkelsen. Noen ungdommer som ble spurt anslo at om lag 50 prosent av ungdommen i Fredrikstad doper seg. Avisoppslaget forteller oss i hovedsak følgende:

For det første sier det noe om majoritetsmisforståelsen som regjerer i forhold til disse rusmidlenes omfang. For det andre viser det den frykt og påfølgende panikk som har oppstått i kjølevannet av problematikkenes synlighet de siste 20 årene. For det tredje forteller det at bruken av illegale rusmidler får mer oppmerksomhet enn den langt mer omfattende bruken av alkohol. I de følgende avsnitt skal både majoritetsmisforståelsen og den kollektive panikken tas på alvor. Ved hjelp av statistikk både fra Fredrikstad og landet for øvrig, vil det bli gitt en oversikt på bruken av illegale rusmidler.

Misbruk av morfin og andre opiater har vært kjent i Norge fra slutten av 1800-tallet. Slik sett er ikke disse rusmidlene nye. De siste 30 årene har stoffene imidlertid fått økt oppmerksomhet. Dette har skjedd både fordi bruken har blitt mer omfattende, samt at brukergruppene har endret seg. Dette har også fått følger for brukens synlighet. På slutten 1960-tallet, parallelt og innvevd i den såkalte hippiekulturen og et radikalt politisk engasjement, fikk hasjen sitt innpass (Pedersen 1998). I kjølevannet av dette fulgte såkalte tyngre misbrukere, spesielt av amfetamin og opiater. Utviklingen av illegale rusmidler ser ut til å gå i retning av en mer utbredt bruk (ibid.), og de senere år har også begreper som «motedop» vært fremme i tilknytning til nye subkulturelle ungdomsmiljøer. Ecstasy er da et nærliggende eksempel.

Innledningsvis skal bruken av de lettere stoffene hasj og marihuana belyses. Har bruken av hasj blant 9. klassinger i Fredrikstad økt gjennom 90-tallet? Til slutt vil omfanget av andre og tyngre narkotiske stoffer bli diskutert.

5.3.1 Hasj og marihuana

På slutten av sekstitallet og begynnelsen av syttitallet var den typiske hasjrøyker politisk engasjert på den radikale venstrefløyen. Livsstilen var kodet med ulike symbolske markører, og den hippieaktige klesstilen var i så måte sentral. Hasjrøyken har neppe samme sosiale mening i dag. Politisk radikalisme i denne forstand er tilsynelatende borte. Det er fortsatt slik, ifølge Pedersen (1998) at de som bruker hasj i dag også kjennetegnes ved at deres normer og verdier er i utakt med majoriteten av befolkningen. Samtidig har hasjbruken økt i omfang og har bredt seg til flere typer ungdomsmiljøer.

Antatt tilgjengelighet

Veldokumentert forskning har vist at økt tilgjengelighet av alkohol også fører til økt forbruk av alkohol (Skog 1985). Sannsynligvis vil dette også gjelde for hasj og marihuana, selv om disse rusmidlene er ulovlige. Ungdommen i Fredrikstad ble derfor stilt følgende spørsmål:

Hvis du ønsket å få tak i marihuana eller hasj, tror du at du ville klare å skaffe stoffet i løpet av to til tre dager?

Tabellen nedenfor viser svarene på spørsmålet fordelt på klassetrinn.

Tabell 5.5: Andel som tror de kan skaffe hasj eller marihuana i løpet av to til tre dager etter klassetrinn. Prosent*

Kan skaffe hasj	9. klasse	Grunnkurs	Alle
Ja	45	72	57
Nei	24	11	18
Vet ikke	32	17	25
	100	100	100
N	572	520	1092

* Aldersforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Majoriteten av ungdommene tror at de kan skaffe seg hasj eller marihuana i løpet av to til tre dager hvis de ønsker det, mens 18 prosent oppgir at de ikke tror de vil kunne skaffet stoffet. Andelen som tror de kan skaffe hasj/marihuana øker med alder, og sannsynligheten for at det er både mindre aktuelt og mindre mulig for 9. klassinger enn for grunnskulelever å skaffe hasj er stor. Kjønnsforskjellen går ikke fram av tabellen ovenfor, men det er en noe høyere andel gutter (60 prosent) enn jenter (55 prosent) som tror de kan få tak i hasj/marihuana hvis de ønsker det.

Det kan virke skremmende at godt over halvparten av ungdommen i Fredrikstad tror de kan skaffe seg cannabis-stoffer dersom de ønsker dette. Avviker disse tall nevneverdig fra andre kommuner? Tabellen nedenfor viser den tilsynelatende tilgjengeligheten av hasj i Fredrikstad sammenlignet med et utvalg andre kommuner i Norge.

Tabell 5.6: Andel som tror de kan skaffe hasj i løpet av to til tre dager blant skoleelever i Frogn, Notodden, Skedsmo, Skien, Sandnes, Asker og Bærum. Prosent.

Kan skaffe hasj	9. klasse	10. klasse	Grunnkurs
Fredrikstad 2000	45	– ¹³⁾	72
Frogn 2000	41	62	64
Notodden 1999	36	42	48
Skedsmo 1998	51	63	-
Skien 1997	40	55	-
Sandnes 1997	35	44	56
Asker og Bærum 1996	45	63	-

¹³ En strek indikerer at disse aldersgruppene ikke var med i undersøkelsen.

Den antatte tilgjengeligheten for 9. klassinger i Fredrikstad ligger på samme nivå som Asker og Bærum. Dette må sies å være høyt. Bare Skedsmo kommune ligger høyere. Fredrikstad har ikke inkludert 10. klassinger i sin undersøkelse. Oversikten for de andre kommunene viser at andelen som tror de kan skaffe hasj/marihuana øker forholdsvis mye for denne aldersgruppen. Det er ingen grunn til å tro at Fredrikstad avviker på dette området.

Grunnkurselevne i Fredrikstad ligger på topp med lettest antatt tilgjengelighet. Ettersom de to andre kommunene som skiller seg ut i negativ retning, Skedsmo og Asker/Bærum, ikke har inkludert grunnkurselever i sine undersøkelser, mister vi et godt sammenligningsgrunnlag for dette klassetrinnet.

Det kan synes som om tilgjengeligheten til hasj/marihuana er stor i Fredrikstad. Det kan imidlertid tenkes at det råder en majoritetsmisforståelse også i forhold til tilgangen på disse stoffene. Ettersom myten fastslår at «alle» bruker hasj, er det grunn til å anta at troen på tilgjengeligheten også er overdimensjonert. Sannsynligvis vil det for mange være langt mer vanskelig enn de tror å skaffe seg stoffet. Vi skal derfor gå over på mer «håndfast» tallmateriale, nemlig bruken av hasj og marihuana.

Bruk av hasj og marihuana

Hvor vanlig er bruk av hasj/marihuana i Fredrikstad? Tabellen under viser hvor stor andel som har brukt cannabis-stoffer i løpet av de siste 12 måneder. Tabellen viser fordelinger både på gutter og jenter samt de to klassetrinnene.

Tabell 5.7 Andelen som har brukt hasj eller marihuana de siste 12 måneder etter klassetrinn og kjønn. Prosent.

Antall ganger	Gutter		Jenter*		Totalt	N
	9. klasse	Grunnkurs	9. klasse	Grunnkurs		
0 ganger	91	82	95	82	88	950
1 gang	4	6	2	8	5	54
2–5 ganger	2	4	1	4	3	31
6 eller flere ganger	3	8	2	6	4	48
Total	100	100	99	100	100	100
N	278	254	290	261	1083	1083

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

12 prosent av ungdommene har prøvd hasj/marihuana en eller flere ganger i løpet av det siste året. Av disse har en liten gruppe på 54 personer prøvd stoffet en gang. Denne gruppen kan inneholde to typer brukere. Den ene brukergruppen er ungdom som av ren nysgjerrighet har prøvd hasj, og med

ganske stor sikkerhet ikke vil prøve det flere ganger. Det er også grunn til å tro at gruppen inneholder 9. klassinger som på grunn av sin unge alder ikke har rukket å prøve mer enn en gang, og som sannsynligvis vil bruke det flere ganger. Videre har en liten andel på omlag tre prosent prøvd hasj/marihuana fra 2–5 ganger, mens 4 prosent har brukt stoffet seks eller flere ganger. Det er grunn til å tro at i den sistnevnte gruppen finner vi de som vil eller allerede har utviklet et relativt høyt og stabilt bruksmønster.

I likheten med alkoholbruk er det forskjellen mellom de to klassetrinn som er tydeligst også for bruken av hasj. 7 prosent av 9. klassingene og 18 prosent av grunnkurselevne har brukt hasj/marihuana en eller flere ganger. Igjen viser spriket mellom de to klassetrinn hvor sentrale disse årene er for ungdoms utvikling av rusvaner.

Kjønnsforskjellene for bruken av hasj er liten. Totalt er det 2 prosent flere gutter enn jenter som har prøvd hasj/marihuana. Denne forskjellen er ene og alene mellom gutter og jenter på 9. klassetrinn. Mens 9 prosent av guttene har prøvd hasj/marihuana en eller flere ganger, er andelen jenter redusert til fem prosent. Kjønnsforskjellene blant grunnkurselevne er visket ut.

Bruker ungdom i Fredrikstad mer eller mindre hasj/marihuana sammenlignet med andre ungdommer?

Når det gjelder bruken av hasj og marihuana vil det være av interesse å se hvordan bruken i Fredrikstad er sammenlignet med andre kommuner. I tabellen under foretar vi en sammenligning med et utvalg kommuner i Norge.

Tabell 5.16: Andel som har brukt hasj eller marihuana én eller flere ganger siste år etter klassetrinn i Fredrikstad, Frogn, Notodden, Skedsmo, Skien, Sandnes, Oslo, Asker og Bærum. Prosent.

Brukt hasj siste år	8. klasse	9. klasse	10. klasse	Grunnkurs	N
Fredrikstad 2000	-¹⁴⁾	7	-	18	1083
Frogn 2000	4	7	21	8	406
Notodden 1999	2	7	13	7	515
Skedsmo 1998	-	14	18	-	625
Skien 1997	2	6	11	-	795
Sandnes 1997	3	6	8	15	2434
Oslo 1996	-	7	12	20	10947
Asker og Bærum 1996	4	9	15	-	2777

¹⁴ En strek indikerer at disse aldersgruppene ikke var med i undersøkelsen.

Sammenligner man hasjbruken blant 9. klassingene i Fredrikstad med samme klassetrinn i de andre kommunene, skiller Fredrikstad-elevene seg ikke ut i negativ retning. På dette klassetrinnet er det ungdommene fra Skedsmo og Asker/Bærum som avviker, da de oppgir et høyere hasjforbruk enn ungdommer i de andre kommunene. Oversikten gir også en indikasjon på hvor omfattende hasjbruken er blant 10. klassinger. Utfra de andre undersøkelser er det grunn til å anta at om lag 10–15 prosent av Fredrikstad-elevene på dette klassetrinnet har prøvd hasj. For grunnkurselevene er forskjellene mellom kommunene større. Her ligger Fredrikstad langt høyere enn land-kommunene Frogn og Notodden, men lavere enn by-kommunen Oslo. Det verdt å bemerke at tallene fra Oslo-undersøkelsen er fire år gamle. SIFAs undersøkelser (1999) tyder på at utbredelsen av hasj har tiltatt både for de større byene og på landsbasis de siste to–tre årene.

Bildet viser at hasjbruken blant 9. klassingen i Fredrikstad ikke avviker i nevneverdig grad fra 9. klassinger i de andre kommunene. Sammenligningsgrunnlaget for grunnkurselevene i de ulike kommuner er noe mer begrenset. Det er imidlertid for denne aldersgruppen avviket mellom by- og landkommuner synes å være størst.

5.3.2 Hasjbrukens utvikling gjennom 90-tallet

Tall fra SIFA indikerer at omfanget av hasjbruk blant unge har økt gjennom 1990-tallet (SIFA 1999, Skretting 1996). I 1992 var det ni prosent av 15–20-åringene i Norge som oppga at de noen gang hadde brukt cannabis-stoffer. I 1999 hadde prosentandelen steget til om lag 18 prosent. Dette er en økning på ni prosentpoeng. I samme periode hadde Oslo en økning i hasjbruken fra 17 til 27 prosent.

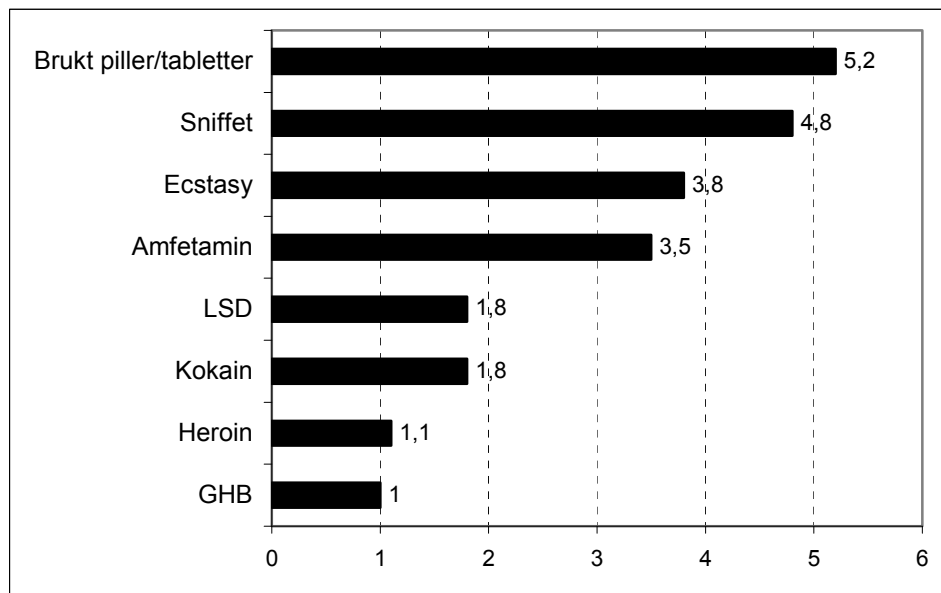
Men hvordan har utviklingen i Fredrikstad vært gjennom 90-tallet? På grunn av manglende sammenligningsgrunnlag for grunnkurselever, må vi nøye oss med å se på utviklingen blant 14–15-åringene. Tallmaterialet avdekker at Fredrikstad har fulgt med på den hasjliberale trenden som ungdomsmiljøene har vært gjenstand for. I 1992 hadde 1,3 prosent av 14–15-åringene prøvd hasj eller marihuana. For 2000 var andelen steget til 7,3 prosent. Dette er mer enn en femdobling på åtte år. I et forebyggingsperspektiv må utviklingen kunne betegnes som alvorlig.

5.3.3 Andre narkotiske stoffer

SIFAs årlige Oslo-undersøkelse blant ungdom i 15- til 20-årsalderen viser at det har vært en generell økning i bruken av også andre narkotiske stoffer det siste ti-året (SIFA 1999). Økningen er langt svakere enn forbruksutviklingen av cannabis-stoffer, men blant de andre narkotiske stoffene er det spesielt

amfetamin og ecstasy som har hatt den største økningen. NOVAs undersøkelse i Oslo i 1996 viste at 3,2 prosent av ungdommene hadde brukt ecstasy det siste året¹⁵. For amfetamin var prosentandelen 3,1 (Bakken 1998). Hvordan er bruken av tyngre narkotiske stoffer blant ungdom i Fredrikstad?

Figur 5.11: Prosentandel som oppgir at de har brukt piller for å ruse seg, sniffet, tatt ecstasy, amfetamin, kokain, LSD, heroin og GHB det siste året¹⁶.

Sett under ett er utbredelsen av narkotiske stoffer utenom cannabis generelt lav i ungdomsbefolkningen. Dersom vi tenker på de «nyere» stoffene, og ser bort fra bruk av piller med den hensikt å ruse seg samt sniffing, er ecstasy det enkeltstoffet som flest ungdommer har erfaring med. 41 ungdommer har prøvd dette stoffet en eller flere ganger. Av disse oppgir 13 personer at de har brukt ecstasy flere enn fem ganger. Dette viser at en relativt marginal gruppe har erfaring med ecstasy i Fredrikstad. Heller ikke amfetamin er særlig utbredt blant ungdom. 38 personer oppgir at de har brukt dette stoffet. Både når det gjelder omfang og hyppighet skiller amfetamin seg lite fra ecstasy. Dette er funn som harmonerer med ungdomsundersøkelsen i Oslo (Bakken 1998). Kjønnsvariasjonene i Oslo-undersøkelsen viste seg å være store. Gutter hadde i langt sterke grad enn jenter brukt disse stoffene. I Fredrikstad er denne forskjellen borte.

Ser vi på de andre tyngre narkotiske stoffene i figuren over, er det forholdsvis små tall vi opererer med. Omkring 21 personer oppgir at de har

¹⁵ I Oslo-undersøkelsen var utvalget 9. og 10. klassetrinn, samt grunnkurselever i den videregående skolen.

¹⁶ N= 108–1085

prøvd kokain og LSD, mens utbredelsen for heroin og GHB er på rundt en prosent.

Av de fem prosent som svarer at de en eller flere ganger har benyttet piller eller tabletter med den hensikt å ruse seg, er det en liten overvekt av jenter, da spesielt på grunnkursnivå. Fenomenet er generelt sett noe mer utbredt blant grunnkurselever enn blant ungdomsskoleelever. 4,8 prosent oppgir av de har sniffet en eller flere ganger i løpet av det siste året. Det er en liten overvekt av gutter som oppgir at de har prøvd dette, mens det fordeler seg jevnt på de to klassetrinnene. Når vi vet hvilke helsemessige konsekvenser sniffing kan få, er det nesten overraskende at denne formen for rus ikke får større oppmerksomhet.

Analysene så langt har vist at hasj og marihuana er det mest utbredte narkotiske stoffet i Fredrikstad som i Norge forøvrig. Vi skal imidlertid være observante på at det kan være knyttet usikkerhet til spørsmål som omhandler bruk av illegale rusmidler. Da det er straffbart å bruke disse stoffene, kan enkelte vegre seg mot å svare ærlig på tross av at undersøkelsen er anonym. I tillegg er ett år lang tid. Det vil derfor for enkelte være vanskelig å eksakt anslå hvor mange ganger man eksempelvis har brukt hasj/marihuana. Dette kan få betydning for i hvilken brukerkategori ungdommene blir plassert i.

Selv om utviklingen av illegale rusmidler kan virke skremmende, er det viktig å ikke miste det helhetlige rusmiddel-perspektivet av syne. Skadevirkningene i samfunnet knyttet til narkotikabruk er marginale sammenlignet med de skader som er knyttet til alkoholbruk. I et rusforebyggende perspektiv er dette viktig å ha i minnet.

5.4 Kombinasjonsbruk

Tidligere forskning er klar: De illegale stoffene erstatter ikke bruken av de legale – snarere tvert imot. Selv om forbruket av hasj har hatt en dramatisk økning gjennom 90-tallet, tyder det på at alkoholforbruket har holdt seg relativt stabilt i samme periode. Mye tyder på at vi har fått et mer komplekst rusmiddelmønster der kombinasjonsbruken av legale og illegale rusmidler øker. Forskning viser at ungdommer som har et *høyt* forbruk av legale rusmidler, i større grad en ungdommer med et *lavere* legalt forbruk, har eksperimentert med illegale rusmidler. Det er også slik at de som bruker *ett* illegalt rusmiddel oftere enn andre bruker andre illegale rusmidler (Bakken 1998, Pedersen 1998, Øia 1998). Eksempelvis oppgir 48 personer i Fredrikstad at de en eller flere ganger har brukt ecstasy og/eller amfetamin. Bare 19 av disse har prøvd bare det ene stoffet. Når vi i den videre analysen skal se på sammenhenger mellom de ulike rusmidlene, behandler vi derfor ecstasy og

amfetamin i en og samme kategori. Tabellen under viser sammenhengen mellom bruk av alkohol og tobakk, hasj og ecstasy/amfetamin.

Tabell: 5.9: Andel som har brukt tobakk, hasj og ecstasy etter alkoholbruk. Prosent

	Drikker alkohol			Totalt
	Aldri/nesten aldri	Månedlig	Ukentlig	
*Røyker tobakk daglig ¹⁷	4	31	52	21
*Brukt hasj/marihuana ¹⁸	1	16	42	12
*Brukt ecstasy og/eller amfetamin ¹⁹	1	5	17	5

*Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Jo oftere man drikker alkohol, til større er sannsynligheten for å være dagligrøyker. Majoriteten av de som oppgir å drikke ukentlig røyker også tobakk daglig. I vedleggstabell 18 blir det påvist at sammenhengen mellom hasjbruk og daglig røyking viser samme tendensen. Av de som er dagligrøykere har hele 37 prosent prøvd hasj en eller flere ganger. I utvalget er det bare to personer som oppgir å ha prøvd hasj og samtidig aldri røyker tobakk. Dette viser den klare sammenhengen mellom tobakk- og hasjbruk.

Sammenhengen mellom alkohol- og hasjbruk er også entydig. Blant dem som aldri/nesten aldri drikker alkohol er det bare en prosent som har prøvd hasj/marihuana. I absolutte tall er dette fem personer. Det er spesielt blant dem som drikker alkohol ukentlig vi finner hovedtyngden av hasjrøykere (se vedleggstabell 19). Dette mønsteret er gjeldende både for gutter og jenter og for begge klassetrinn. Blant dem som drikker to ganger per uke eller oftere, har over halvparten (54 prosent) brukt hasj/marihuana siste året. Hovedvekten av disse har brukt hasj/marihuana seks ganger eller mer.

Ikke overraskende er bruken av ecstasy og amfetamin også nært knyttet til alkoholbruk. Av de som drikker ukentlig finner vi også majoriteten av de som har prøvd disse stoffene. Også sammenhengen mellom hasj og disse stoffene er tydelig. Vedleggstabell 20 viser at av de som oppgir å ikke ha brukt hasj, er det bare tre personer (0,3 prosent) som har brukt ecstasy/ amfetamin. Nærmere 29 prosent av de som har prøvd hasj har også debutert med ecstasy. Samtidig er det viktig å få fram at majoriteten av de som har prøvd

¹⁷ N=1059

¹⁸ N=1075

¹⁹ N=1073

hasj (over 71 prosent) aldri har prøvd ecstasy. Det er likevel en klar sammenheng mellom bruken av disse stoffene.

5.4.1 De tre rusmiddelkategorier

For å lette den videre analysen av ungdoms rusmiddelbruk har vi konstruert en ny variabel med tre kategorier: I den første kategorien finner vi de ungdommene som aldri har drukket alkohol og de ungdommene som så vidt har smakt alkohol, men som drikker sjelden eller nesten aldri. Denne gruppen har vi kalt for de *ikke-drikkende*. I den andre kategorien finner vi ungdom som drikker alkohol 1–3 ganger månedlig, men som ikke har brukt andre rusmidler det siste året. Disse har vi kalt de *moderate alkoholbrukere*. Den siste gruppen består av de ungdommene som drikker alkohol en eller flere ganger i uka og/eller har brukt hasj eller andre rusmidler i løpet av de siste 12 månedene. Disse har vi kalt *høykonsumenter av rus*. Tabellen nedenfor viser hvordan ungdommene på de to klassetrinnene fordeler seg på de ulike kategoriene.

Tabell 5.10: Rusmiddelkategorier etter klassetrinn. Prosent*

Rusmiddelkategorier	9. klasse	Grunnkurs	Alle
Ikke drikkende	61	26	45
Moderate alkoholbrukere	24	43	33
Høykonsumenter av rus	14	30	22
Total	100	100	100
N	589	530	1119

* Aldersforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Som vi tidligere i kapittelet har vært inne på, er det de eldste elevene som har det høyeste forbruket av legale og illegale rusmidler. Dette er ikke et overraskende funn og styrker bare antagelsen om at for mange unge er året mellom 9. klasse og 1. året på videregående en periode der mønsteret for videre ruskarriere fester seg (se også Pedersen 1998). Når vi bruker slike sammenslåtte kategorier som dette, skal vi også være klar over de store variasjonene innenfor hver kategori. Kategorien *ikke-drikkende* inneholder både grunnkurselever som ikke drikker og vil ha et lavt rusforbruk resten av livet, og noen 9. klassinger som så vidt har smakt alkohol, men som med stor sannsynlighet det kommende året vil kunne legge grunnlaget for en høykonsumerende ruskarriere. På samme måte er det i kategorien *høykonsumenter av rus* både ungdommer som drikker mye og bruker narkotiske stoffer. Likeledes er det unge som drikker månedlig, men som den ene gangen eksperimenterte med hasj. For flere av disse vil utprøvingen av hasj

være begrenset til dette engangstilfellet. Det er ingen kjønnsforskjeller i de ulike rusmiddelkategoriene.

5.5 Verdiprofil og rusmønster

I dette kapittelet har ungdommenes rusmønster blitt analysert. Vi avsluttet med å presentere tre rusmiddelkategorier, og det er disse vi skal se i sammenheng med verdiprofilene. Rusbruk har tidligere blitt presentert som en identitetsmarkør med symbolsk meningsinnhold. Det er derfor grunn til å tro at de ulike rusmiddelkategorier vil fordele seg forskjellig på de ulike verdiprofilene.

Tabell 5.11. Andel som er positive til ulike verdiprofiler etter rusmønster. Prosent

Verdiprofiler	Ikke drikkende	Moderate alkoholbrukere	Høykonsumenter av rus	Totalt	prosent - diff.
Gatevanker*	15	30	41	25	26
Radikal	34	33	27	32	-7
Trendy*	39	48	37	42	-2
Ekstremist*	3	4	10	5	7
N	501	573	250	1124	

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Oversikten viser at det er en sammenheng mellom rusbruk og holdninger til de ulike verdiprofilene. Det er den radikale profilen som i minst grad blir påvirket av rusmønsteret da det er en like stor andel blant de ikke-drikkende og de moderate alkoholbrukere som er positive til profilen. Andelen som sympatiserer med profilen blant de høykonsumerende er lavere, noe den negative prosentdifferansen på 7 prosentpoeng viser. Det er grunn til å tro at verdiprofilen til en viss grad virker preventivt for høykonsum av alkohol samt illegale stoffer. Slik sett kan det tyde på at dette er den «tørreste» profilen.

Heller ikke den trendy verdiprofilen slår sterkt ut på rusmønster. En negativ prosentdifferanse på to prosentpoeng indikerer dette. Selv om profilen fordeler seg jevnt på yttergruppene, slår den imidlertid sterkt ut på de moderate alkoholbrukerne. Dette tyder på en profil der alkohol i moderate mengder passer inn i det trendy livsstilmønsteret.

Verdiprofilen gatevanker derimot ser ut til å være relativt «fuktig». Prosentdifferanse på 26 prosentpoeng indikerer at til høyere forbruk av ulike rusmidler, til større er sannsynligheten for å sympatisere med verdier og

egenskaper knyttet til profilen. At en såpass stor andel blant de høykonsumerende orienterer seg mot profilen kan indikere en profil med relativt liberale holdninger til alkohol generelt og hasj spesielt. Gatevanker skåret også høyt på uteorientert fritid (se kapittel 4). Annen forskning har vist en nær sammenheng mellom høy grad av uteorientert fritidsmønster og høyt rusforbruk (Stefansen 1998, Hougen 1999 og Sletten 2000).

Ekstremist-profilen følger det samme rusmønsteret. Med en prosent-differanse på 7 prosentpoeng indikerer dette at en høyere andel høykonsumenter enn ikke-drikkende og moderate alkoholbrukere sympatiserer med denne verdiprofilen.

Graden av rusmiddelbruk gir seg klare utslag på tre av verdiprofilene. Mens gatevanker og ekstremist-profilen kan karakteriseres som risikoprofiler med hensyn til rusbruk, har den trendy profilen majoriteten av sin tilhengerskare blant de moderate alkoholbrukere. Den radikale profilen fordeler seg likt på ikke-drikkende og moderate alkoholbrukere, men har en lavere andel høykonsumenter i sin tilhengerskare.

5.6 Noen hovedpunkter

- 56 prosent av ungdom i Fredrikstad drikker alkohol en gang i måneden eller oftere. Bare 7 prosent av utvalget har aldri drukket alkohol. Dette mønsteret skiller seg ikke ut i negativ retning sammenlignet med en rekke andre kommuner.
- Drikkemønsteret til gutter og jenter er svært likt. Den største forskjellen er at flere jenter enn gutter drikker månedlig, mens flere gutter drikker ukentlig. Kjønnsforskjellen i drikkemønster er størst blant 9. klassingene, mens på grunnkursnivå er forskjellene nesten borte.
- Ungdomskulturen har blitt fuktigere gjennom 90-tallet. I 1992 drakk 24 prosent av 14–15-åringene månedlig eller oftere. For 2000 var andelen steget til 38 prosent.
- Åtte av ti grunnkurselever har vært beruset en eller flere ganger. 43 prosent hadde sin beruselsesdebut før fylte 15 år.
- 90 prosent av de ungdommer som drikker alkohol oppgir private fester som det vanligste stedet de ruser seg. 14 prosent har ruset seg på turer med idrettslaget.
- Venner er de vanligste langere av alkohol til ungdom under 18 år. Også hjemmet er en betydningsfull kilde til ungdoms alkoholtilgang. 39 prosent av de som drikker alkohol oppgir at de tar alkohol hjemme, mens 24 prosent får av sine foreldre. De som får alkohol hjemme er også de som oppgir å ha det høyeste alkoholkonsumet.

- 29 prosent av ungdom er ikke-røykere. 34 prosent av disse er 9. klassinger og 24 prosent grunnkurselever. Halvparten oppgir å være av og til-røykere, mens en andel på 22 prosent er dagligrøykere. Mens 14 prosent av 9. klassingene er dagligrøykere, er andelen for grunnkurselever 31 prosent. Kjønnforskjellene er relativt små. Det er også små endringer i ungdoms røykevaner gjennom 90-tallet.
- Av illegale rusmidler står hasj i en særstilling. 12 prosent av ungdommene har prøvd hasj en eller flere ganger. Hasjbruken blant 9. klassinger i Fredrikstad avviker ikke i nevneverdig grad fra kommuner det er relevant å sammenligne seg med. For grunnkurselever synes forskjellen å være større.
- Gjennom 90-tallet har hasjbruken hatt en urovekkende utvikling. I 1992 hadde 1,3 prosent av 14–15-åringer prøvd hasj en eller flere ganger. For 2000 var andelen oppe i 7,3 prosent.
- 3,8 prosent har brukt ecstasy en eller flere ganger. Omtrent like mange har prøvd amfetamin.
- Bruken av illegale stoffer erstatter ikke bruken av alkohol, snarere tvert imot. Til større forbruk ungdommene har av alkohol til større sannsynlighet er det for å røyke tobakk daglig, bruke hasj samt ecstasy/amfetamin.
- Ungdoms totale ruskonsum har stor innvirkning på hvilke verdiprofil ungdommene sympatiserer med. Det er en større andel ungdommer med et høyt rusforbruk som sympatiserer med verdiprofilene gatevanker og ekstremist, enn ungdommer med et lav rusforbruk. Mye tyder på at den radikale profilen bryter dette mønsteret. Det er de ikke-drikkende og de moderate alkoholbrukere som i størst grad sympatiserer med denne profilen. Den trendy verdiprofilen har sin største tilhengerskare blant de som drikker månedlig.

6 Ungdoms interesse og deltagelse i samfunnspolitikken

Ungdoms påståtte manglende interesse og deltagelse i politikk har ført til en bekymring for et framtidig demokratiunderskudd i samfunnet. Frykten kan synes reell. Ved lokalvalget i 1999 nådde valgdeltagelsen et bunnpunkt med 62,8 prosent for hele befolkningen. Blant førstegangsvelgerne var to av tre hjemmesittere (Bjørklund og Saglie 2000). Også over tid viser statistikken nedslående tendens. Fra 1971 og fram til 1999 har valgdeltagelsen blant de under 30 år sunket med 20 prosentpoeng (ibid.).

Det er ikke bare valgdeltagelsen som måler samfunnsborgernes engasjement i det politiske liv. De frivillige organisasjonene har fungert som viktige alternative kanaler for unges deltagelse og innflytelse. Gjennom organisasjonenes verdigrunnlag og aktivitet har ungdom, som er avskåret fra det direkte demokratiet, fått muligheten til å arbeide med politiske saker de er opptatt av. Dette har hatt to demokratiske funksjoner. For det første har organisasjonene vært viktige korrektiv og politiske pressgrupper overfor det etablerte maktapparatet. For det andre har de tjent som skoleringsarenaer i det demokratiske spillet (Selle 1999, Stave 1997, Lorentzen 1996). De siste 20 åra har imidlertid de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene opplevd sviktende medlemsrekruttering (Moshuus 1996). Dette får konsekvenser ikke bare for unges demokratiskolering, men også for organisasjonenes legitimitet som *de unges stemmer*. Dermed svekkes også deres politiske kraft.

Valg- og organisasjonsdeltagelse er lett målbare størrelser som kan indikere ungdoms deltagelse i samfunnslivet. Når disse viser en nedadgående kurve oppstår en panikk på demokratiets vegne. Hvordan bevare og styrke det representative demokratiet når framtidens borgere velger å ikke delta på de tradisjonelle arenaene? De siste årene har det blitt stilt spørsmål ved om valg- og organisasjonsdeltagelse er tilfredsstillende indikatorer for ungdoms faktiske interesse og deltagelse i det politiske liv. Er det andre spørsmål enn de tradisjonelt politiske temaer som vekker ungdoms engasjement? Er det i ferd med å etablere seg nye arenaer der ungdom kan få utløp for sitt engasjement?

Dette kapittelet tar sikte på å se nærmere på ungdoms interesse, innflytelse og deltagelse i spørsmål knyttet til samfunnet. Kunnskap er relevant for kommunen ettersom Ungdommens Kommunestyre ble opprettet 31. januar 2001. Dette er et politisk høringsorgan for ungdom – initiert, administrert og kontrollert av kommunen.

Innledningsvis vil ungdoms samfunnspolitiske *interesse* bli belyst. Videre vil ungdoms egen opplevelse av *innflytelse* på ulike arenaer stå i fokus. Deretter skal det belyses i hvilken grad ungdom faktisk *deltar* i det politiske livet og hvordan dette kommer til uttrykk. Hvordan slår så den politiske aktivitet ut på de ulike verdiprofilene? Dette vil bli diskutert i kapittelets siste del.

6.1 Den samfunnspolitiske interessen

I dette avsnittet skal vi se nærmere på ungdoms samfunnspolitiske interesse. Først vil samfunnspolitikken plass i de unges hverdagslivet bli belyst. Deretter vil vi se nærmere på hvilke arenaer ungdom bruker til samfunnspolitiske samtaler.

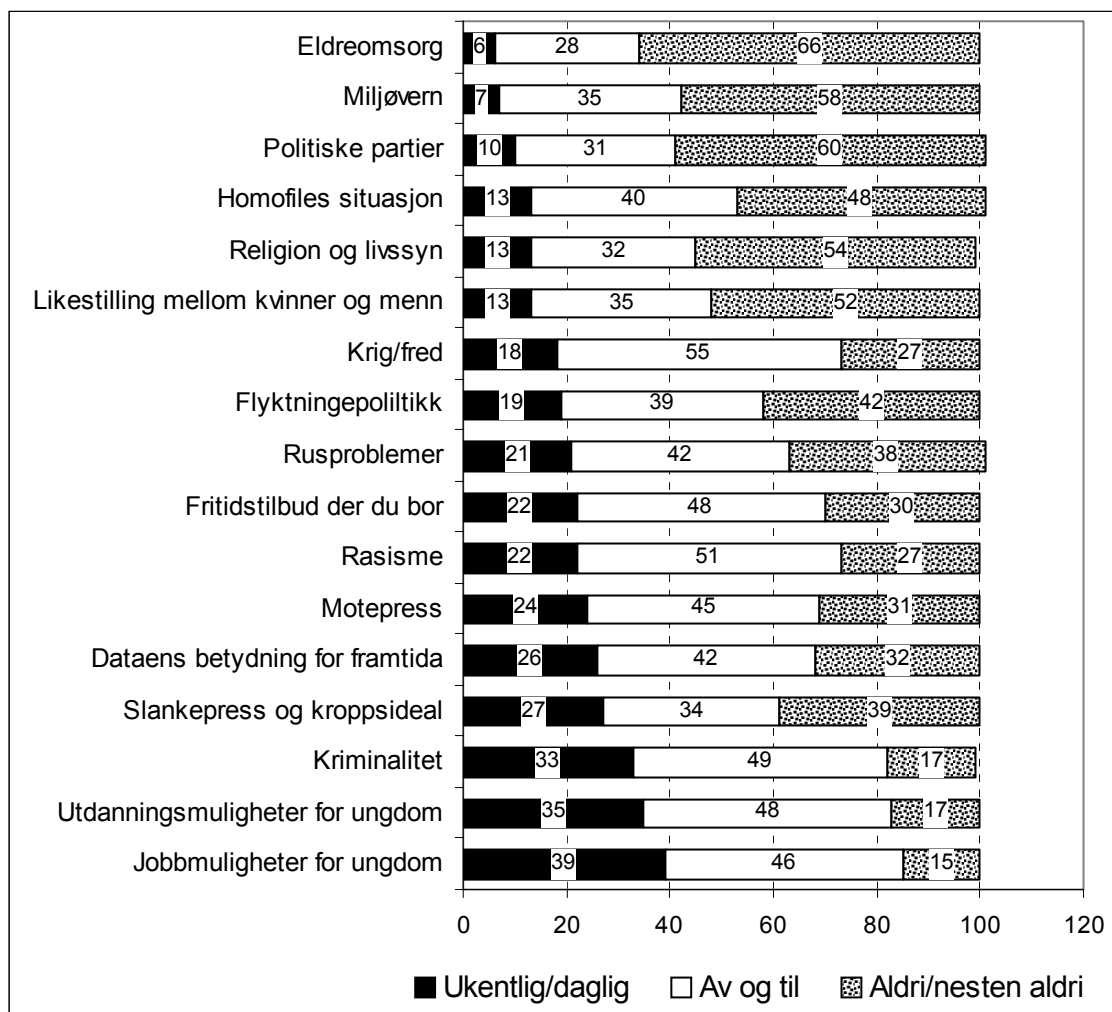
6.1.1 Samfunnspolitiske spørsmål i ungdoms hverdagsliv

Ungdoms hverdagsliv utspiller seg på ulike arenaer. I krysningen mellom hjemmet, skolen, samværet med venner og organiserte fritidsaktiviteter blir ulike samværsformer utformet. Slik utformes også en ungdomskulturell identitet som er førende på deres holdnings- og handlingsmønster. Hvilken plass har samfunnsaktuelle tema i hverdagslivet til de unge? I undersøkelsen ble det spurt om hvor *ofte* ungdommene snakker med venner, familie og andre om ulike type samfunnsspørsmål. Det ble valgt ut 17 ulike temaområder. Noen refererte til *politiske temaer* i tradisjonell forstand, mens andre representerte mer typiske *ungdomsaktuelle* temaer²⁰. Svaralternativene var daglig, ukentlig, av og til eller aldri/nesten aldri. I følgende oversikt er *daglig* og *ukentlig* slått sammen.

---

²⁰ I forkant av undersøkelsen ble spørreskjemaet prøvd ut på to ungdomsskoleklasser og en klasse i videregående skole. Ulike temaområder ble tatt ut eller lagt til i etterkant av disse prøverundene.

Figur 6.1: Andelen som snakker om følgende samfunnsspørsmål ukentlig/daglig, av og til eller aldri/nesten aldri. Prosent.

På grunn av temavalgets spredning er det naturlig nok store variasjoner for hvor ofte ungdom snakker om de ulike temaene. De tre temaene som *hyppigst* blir snakket om, er jobb- og utdanningsmuligheter for ungdom samt kriminaliteten i samfunnet. Henholdsvis 39, 35 og 33 prosent snakker om disse temaene daglig/ukentlig eller det vi velger å kalle *jevnlig*. At disse scorer såpass høyt kan forklares med at de ligger tett opp mot ungdoms hverdagsliv. Tormod Øia (1995) hevder at ungdoms fokus på utdanning og videre jobb-karriere er blitt styrket det siste ti-året. Han karakteriserer dagens unge som en *sjølbergingsgenerasjon*, der troen på velferdsstaten som sikkerhetsnett for framtida er redusert. Ungdoms muligheter til utdanning og videre arbeidsmarkedet blir dermed en individuell strategi for å redusere individuell risiko og usikkerhet i framtida (ibid.).

At kriminalitet seiler opp som et såpass sentralt tema kan synes overraskende. Likevel er kriminalitetsutviklingen et brennbart og profilert politisk tema i det daglige mediabildet. Dette påvirker også ungdoms dagsorden.

Samtidig må dette ses i sammenheng med at nærmere 60 prosent av ungdom i Fredrikstad forventer at det vil bli mer vold i samfunnet. Frykten for den kriminelle utviklingen er nok tilstede også i den yngre delen av befolkningen.

De tre *minst* ungdomsaktuelle samfunnstemaer ser ut til å være eldreomsorg, miljøvern og samtaler om politiske partier. Selv om eldreomsorg er en sterkt profilert og debattert enkeltsak, har den relativt lite relevans for ungdoms hverdagsliv. Det er derfor ikke spesielt overraskende at den havner på en bunnplass over hverdagsaktuelle temaer. Mer overraskende er det at bare 7 prosent oppgir å diskutere miljøvern jevnlig. Dette er kanskje den saken som i sterkeste grad blir knyttet opp mot ungdoms politiske engasjement, og som har ført til etableringen av nye sosiale bevegelser (se også Seippel 2000, Krange 1996). I tillegg var miljøvern svært aktuelt i den perioden ungdomsundersøkelsen ble gjennomført. Rett før gjennomføringen overlot Bondevik-regjeringen makten til Stoltenberg og Arbeiderpartiet på grunn av uenighet vedrørende bygging av gasskraftverk i Norge. Det synes ikke som om temaets aktualitet har hatt noen særlig effekt i undersøkelsen. Hva kan årsaken til den lave interessen for miljøvern være? Et element kan ligge i den *opplevde* miljøfrykten. I 1992 svarte 42 prosent av norsk ungdom at de trodde at deres generasjon kom til å bli rammet av en miljøkatastrofe (Øia 1995)²¹. I ungdomsundersøkelsen i Fredrikstad 2000 gir knappe 28 prosent uttrykk for den samme bekymringen. På tross av at den reelle miljøtrusselen kanskje ikke er mindre i dag enn for ti år siden, viser det seg altså at trusselen blant ungdom ikke *oppleves* så stor. Parallelt med denne utviklingen har miljøvern utover 90-tallet blitt institusjonalisert og innlemmet i den ordinære partipolitiske og statlige virksomheten. Det er grunn til å anta at oppslutningen om ideelle organisasjoner dabber av når deres kampsaker har blitt ekspropriert og omdefinert til statlig politikk.

En av ti oppgir at de jevnlig snakker om de politiske partiene. Det kan være flere årsaker til denne tilsynelatende manglende interessen. Det kan blant annet uttrykke en generell manglende interesse for politikk. Det kan også være at ordet *politikk* gir negative assosiasjoner. Et eksempel kan tjene som klargjøring: I spørreskjemaet skulle familiens rolle som politisk diskusjonsarena kartlegges. Det ble stilt to typer spørsmål. I det første ble det spurt om hvor ofte man snakket med foreldre om ulike samfunnsaktuelle temaer. 41 prosent svarte at dette skjedde jevnlig. I det andre spørsmålet ble det spurt om hvor ofte de diskuterte *politikk* i familien. Bare 19 prosent svarte at dette skjedde jevnlig. Denne disharmonien kan indikere at begrepet *politikk* forstås

---

²¹ Ung i Norge-undersøkelsen 1992. Omfatter et utvalg på 12 000 ungdommer på ungdomsskole og videregående skole.

og brukes snevert på den rene partipolitikken. Dermed fanges ikke bredden i samfunnsengasjementet som utspiller seg på de ulike arenaene opp.

De resterende elleve temaområdene spenner vidt både med hensyn til saksfelt og hvor sentrale de er i hverdagsdiskusjonene. Generelle temaområder som rusproblemer og rasisme er det om lag 20 prosent som jevnlig diskuterer. På samme nivå ligger også mer *nære* saksområder som eksempelvis ungdoms fritidstilbud i Fredrikstad.

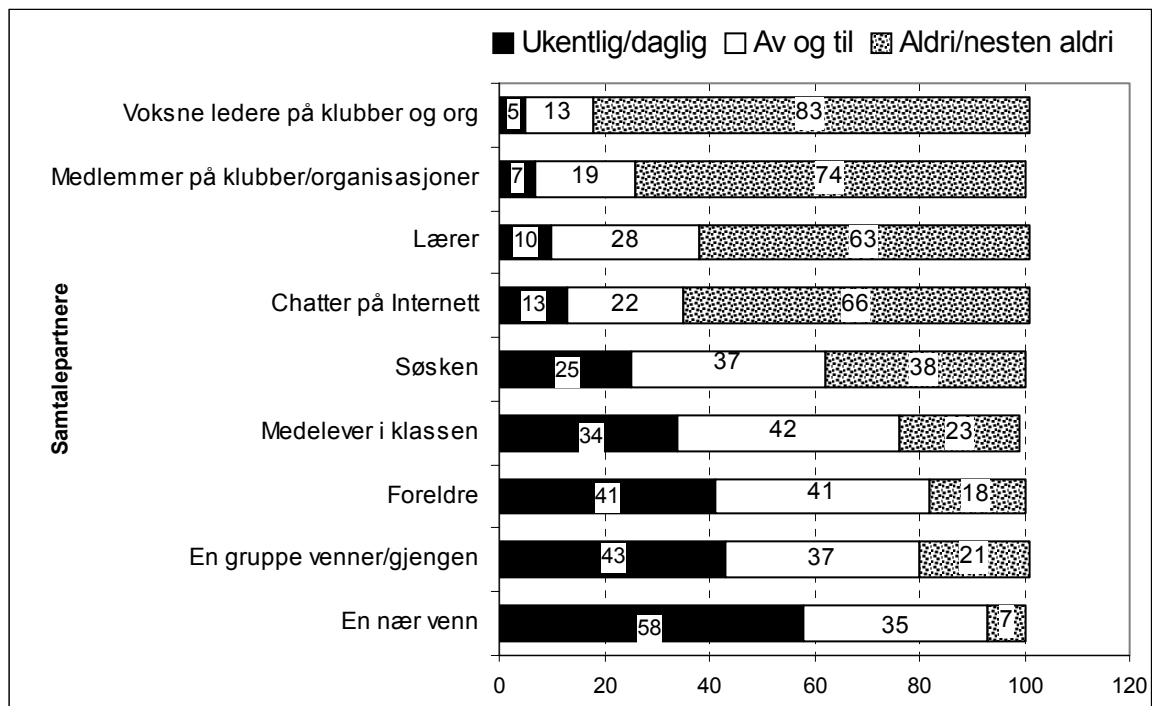
Generelt sett er det små kjønnsforskjeller for hvor ofte gutter og jenter diskuterer temaene. Det er imidlertid enkelte temaområder som skiller seg ut som klart kjønnsdelte (se vedleggsfigur 21). Slankepress og kroppsideal er et slikt tema. Mens 42 prosent av jentene diskuterer dette jevnlig, er andelen gutter nede i 12 prosent. Når vi kommer til dataens betydning for framtida er det 36 prosent av guttene som jevnlig snakker om temaet. Andelen jenter som snakker om dette temaet er det halve. Videre viser det seg at mens jenter i større grad enn gutter snakker om temaer knyttet til likestilling, det være seg mellom menn og kvinner eller for homofile, synes det som om gutter i større grad enn jenter velger tema som rasisme og flyktningepolitikk. De kjønnsdelte interessefeltene vil være viktig å være seg bevisst dersom en målsetting er å gjøre politikken mer relevant både for gutter og jenter.

Indikerer tallene høy eller lav samfunnsinteresse blant ungdom? Det er vanskelig å gi et klart svar på det. Tallene forteller oss imidlertid at av 17 temaområder diskuteres 12 av disse av og til eller oftere av majoriteten av ungdommen i Fredrikstad. Det er derfor grunn til å tro at samfunnspolitiske temaer utgjør en betydelig del av hverdagssamtalene, noe som reduserer antagelsen om at ungdom er uinteresserte i samfunnet rundt seg.

6.1.2 Arena for samfunnspolitiske samtaler

Hvor ofte man samtaler om ulike samfunnspolitiske temaer indikerer en interesse for det som skjer i samfunnet. Om en slik personlig interesse gir seg utslag i politisk handlinger avhenger av at det finnes sammenslutninger som muliggjør en organisering rundt disse interesser (Petersson m.fl. 1989). I lys av dette er det interessant å vite hvem ungdommene bruker som samtalepartnere. Spørsmålet er sentralt ettersom man tradisjonelt har sett på det frivillige organisasjonsliv som arenaer for demokratiskolering. Når færre ungdommer er med i slike sammenslutninger, foregår denne skoleringen på andre arenaer? Det ble derfor spurt *hvem* man snakker med om de ulike temaene som ble skissert i figuren ovenfor, og hvor *ofte* dette skjedde. Svaralternativene var daglig, ukentlig, av og til eller aldri/nesten aldri. Daglig og ukentlig er i følgende figur slått sammen.

Figur 6.2: Andelen som oppgir hvor ofte de snakker med følgende personer om samfunnsaktuelle spørsmål. Prosent.

Vennenettverk har en sentral plass for de hverdagspolitiske samtale. Godt over halvparten av ungdommene oppgir at en nær venn er en jevnlig samtalepartner for slike temaer, og 43 prosent oppgir gjengen som viktig i så måte. Ved siden av vennemiljøet ser hjemmesfæren ut til å være en viktig arena for politiske samtaler. 41 prosent oppgir foreldre som jevnlig samtalepartnere, mens en fjerdedel snakker jevnlig med sine søsken.

Er skolen en sentral arena for demokratiskolering? Tallene tyder ikke på det. Majoriteten på 63 prosent oppgir at de aldri/nesten aldri diskuterer disse temaer med lærere. Dette indikerer to ting: enten at samfunnspolitiske diskusjoner i liten grad foregår i selve klasserommet, eller at et fåtall av elevene deltar i disse. Samtidig sier 34 prosent at medelever i klassen er jevnlig samtalepartnere. Dette er med på å forsterke inntrykket av at vennemiljøet faktisk er den mest sentrale arenaen for slike samtaler.

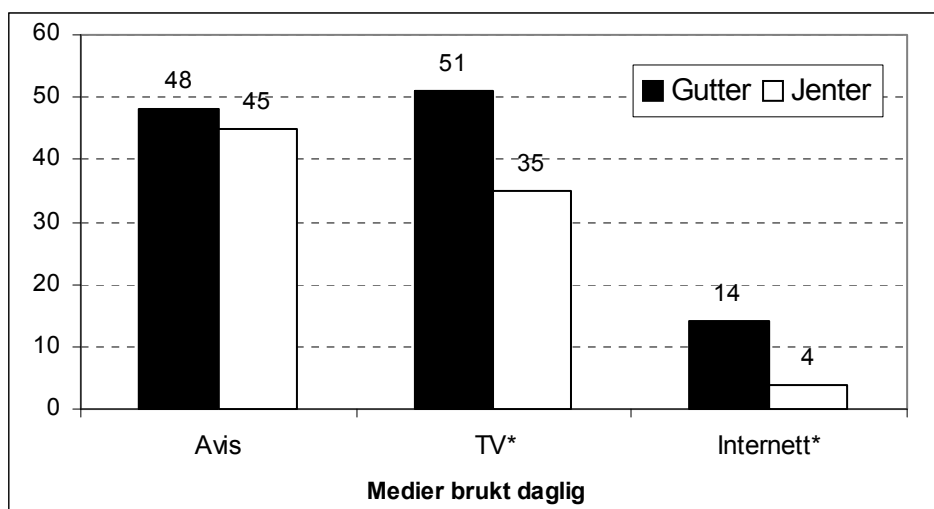
Videre viser det seg at klubb og/eller organisasjonslivet for de aller fleste ikke utgjør en sentral arena for samfunnspolitiske diskusjoner. Selv om 66 prosent oppgir å være med i en eller flere organisasjoner/foreninger/klubber i Fredrikstad, oppgir hele 83 prosent at de aldri/nesten aldri snakker med voksne ledere om slike samfunnsaktuelle temaer. En årsak til dette er at brorparten av disse organisasjonene er typiske fritidsorganisasjoner, og således ikke kan karakteriseres som organisasjoner som er knyttet opp mot politikk (Stave 1997). Ser man bort fra disse fritidsorganisasjoner står man igjen med organisasjoner som i all sin ulikhet har det til felles at de er tuftet på en klar

ideologisk forankring, og der aktiviteten ofte er knyttet opp mot samfunnspolitiske handlinger. I alt 17 prosent av ungdommene oppgir å være medlem i en eller flere av disse²². Tar vi utgangspunkt i disse viser det seg at 24 prosent av medlemmene snakker av og til eller oftere med de voksne lederne i den verdibaserte organisasjonen om samfunnspolitiske saker, mens 33 prosent oppgir at de snakke jevnlig med andre medlemmer i disse organisasjonene. Dette er en litt større andel enn for samtlige organisasjoner.

Et spesielt interessant funn er at 35 prosent av og til eller oftere oppgir å chatte med andre på Internett om samfunnsaktuelle temaer. Dette er en ny kommunikasjonsform ofte mellom ukjente, og samfunnsaktuelle temaer ser således ut til å være et av sannsynligvis flere felles referansepunkter i disse møtene. Undersøkelsen gir imidlertid ikke grunnlag til å si noe om hvilke temaer som tas opp på de ulike arenaene.

Det er grunn til å tro at de som ofte diskuterer samfunnsspørsmål, det være med venner eller andre, også vil få økt interesse for temaet og dermed søke kunnskap og kompetanse på det. Da kunnskap henger sammen med informasjonstilfang ble ungdommene spurt om hvor ofte de fulgte med i samfunnsspørsmål gjennom mediene aviser, TV og Internett. Svaralternativene var daglig, ukentlig, av og til og aldri/nesten aldri. I vedleggstabell 22 vil det være en oversikt over hvor mange som bruker de ulike medier fra daglig til aldri/nesten aldri. Her skal vi konsentrere oss om den daglige bruken av de ulike medier.

Figur 6.3: Andelen som daglig bruker ulike medier til å følge med på samfunnsspørsmål etter kjønn. Prosent*

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

²² De organisasjonene som er med i denne oversikten er avholdsorganisasjoner, partipolitiske organisasjoner, kristne lag/foreninger 4H/Ungdomslag, Røde Kors/Norsk Folkehjelp, speideren, innvandrersorganisasjon og miljø- og naturvernorganisasjon.

Det mest brukte media til å holde seg oppdatert på samfunnsspørsmål er aviser. Totalt sett er det 45 som daglig leser aviser. Som figuren viser er kjønnsforskjellene små.

Kjønnsforskjellene er større for bruk av TV. Totalt sett er det 43 prosent som daglig bruker TV til å holde seg oppdatert på samfunnsspørsmål. Litt over halvparten av guttene bruker TV til dette formål, mens andelen blant jentene er 16 prosentpoeng lavere. Internett er det mediet som i minst grad blir brukt til daglig oppdatering på samfunnsspørsmål. Det er 67 prosent som oppgir å ha tilgang på Internett hjemmefra, mens 9 prosent oppgir å daglig bruke det til å holde seg oppdatert. Kjønnsforskjellene slår her sterkest ut. Mens en andel på 14 prosent av guttene daglig bruker Internett til dette formål, er andelen jenter nede i 4 prosent.

6.2 Opplevelse av innflytelse...

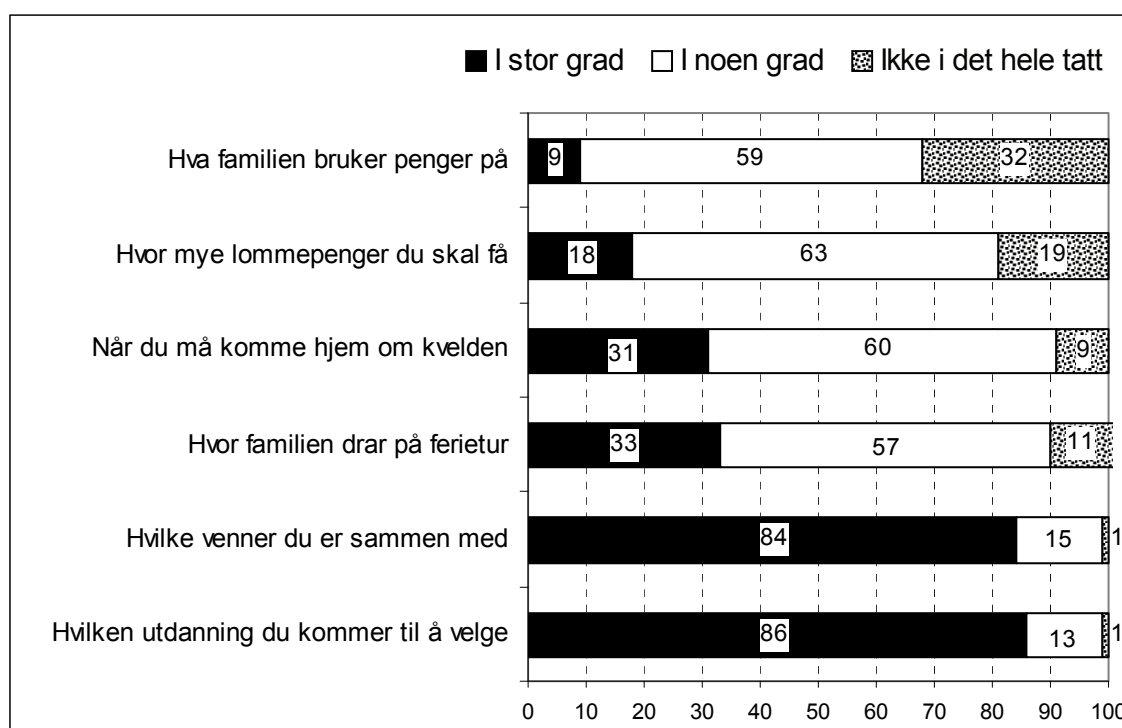
Gjennom 90-tallet har det vært et økt fokus på barn og ungdom som en rettighets- og forhandlingsgenerasjon. I FNs barnekonvensjon er det endog nedfelt i artikkel 12 at barn har rett til å uttale seg i saker som angår dem. Et slikt vedtak har betydning for hvordan samfunnet forholder seg til denne aldersgruppen. Historisk har ungdomstida blitt sett på som en opprørsk og forbigående tilstand der målet har vært en vellykket sosialisering av internaliserte verdier definert av voksensamfunnet. Et slikt syn kaller Øia (1995) for *pubertetsperspektivet*. Synet på ungdomstida har endret seg, og i dag råder *kohortperspektivet* som ser på ungdom som kompetente og relativt selvstendige aktører (se også Amit-Talai & Wulff i Hovland 1998, Kjørholt 1998). Slik blir også ungdom selvstendige individer med egne meninger som skal tas hensyn til. Statlige myndigheter har tatt høyde for dette, og i Regjeringen tilskuddsordning til storbyene var ungdoms medbestemmelse og brukermedvirkning en sentral målsetting (Isachsen m.fl. 1999). En viktig forutsetning for politisk deltagelse er opplevelsen av at ens handlinger utgjør en forskjell – at man har faktisk innflytelse (Peterson m.fl. 1989). Hvordan opplever ungdom i Fredrikstad egen innflytelse på ulike områder og arenaer?

6.2.1 ... i hjemmet

Familien er den viktigste arenaen i barns oppvekstmiljø. Det er gjennom de nære relasjoner barnet forbereder seg på å møte verden der ute. Familieinstitusjonen har imidlertid skiftet karakter i løpet av etterkrigstiden. Mens familien tidligere var knyttet sammen av et produksjonsfellesskap er det i dagens samfunn følelsene som er utgangspunktet for et mulig fellesskap (Sørhaug i Lømo 1999). I følge Skorderud (1991) minner dagens familie mer om en interesseorganisasjon enn en slektsamling. Familien er tappet for en

rekke oppgaver og det som i dag gjenstår er å tilfredsstille følelsesmessige behov hos den enkelte. Dette får store konsekvenser for utformingen av roller i familien, og meningen med samværet vil bli en annen enn når produksjonsfellesskapet ligger til grunn. I denne 'følelsesdimensjonen' er det grunn til å anta at de unges posisjon også i familiesfæren har endret karakter. Ett trekk synes å være de unges rolle som forhandlere i hverdagen. Ungdom i Fredrikstad ble derfor spurt om i hvilken grad de opplevde å være med på å bestemme i ulike situasjoner i hjemmet. Det ble valgt ut seks situasjoner som synes å være relevante og gjenkjennbare for de fleste i den aktuelle aldersgruppen.

Figur 6.4: Andelen som i stor-, noen- eller ingen grad er med på å bestemmer i følgende situasjoner i hjemmet. Prosent.

Valg av utdanning er det området flest oppgir at de i stor grad har innflytelse på. En interessant observasjon i så måte er at nettopp ungdoms mulighet til utdanning er det temaområdet de fleste unge diskuterer i hverdagen. At dette tema er såpass aktuelt for ungdom kan henge sammen med at dette er et område de selv opplever å bestemme over. 84 prosent av ungdommene opplever også i stor grad å selv bestemme hvilke venner de skal være sammen med, mens 15 prosent opplever at foreldrene i noen grad er inne og regulerer hvem som skal være deres venner. Det er en større andel av jentene enn guttene som opplever å ha innflytelse på dette området. Naturlig nok opplever også en større andel av 9. klassingene enn grunnkurselever at foreldrene blander seg inn i forholdet til venner. Vennenettverk og utdanningsvalg

kan tjene som eksempler på områder der *foreldrene* går inn å forhandler med de unge. Dette er ungdommens eget domene.

Familiens ferieplaner og de unges innetider på kvelden er i motsetning eksempler på områder der ungdommenes forhandlingskompetanse spiller en vesentlig rolle. Rundt 30 prosent av ungdommene oppgir at dette er områder de i stor grad har innflytelse over, mens en majoritet på rundt 60 prosent ser på dette som områder der innflytelsen er tilstede, om enn i begrenset grad.

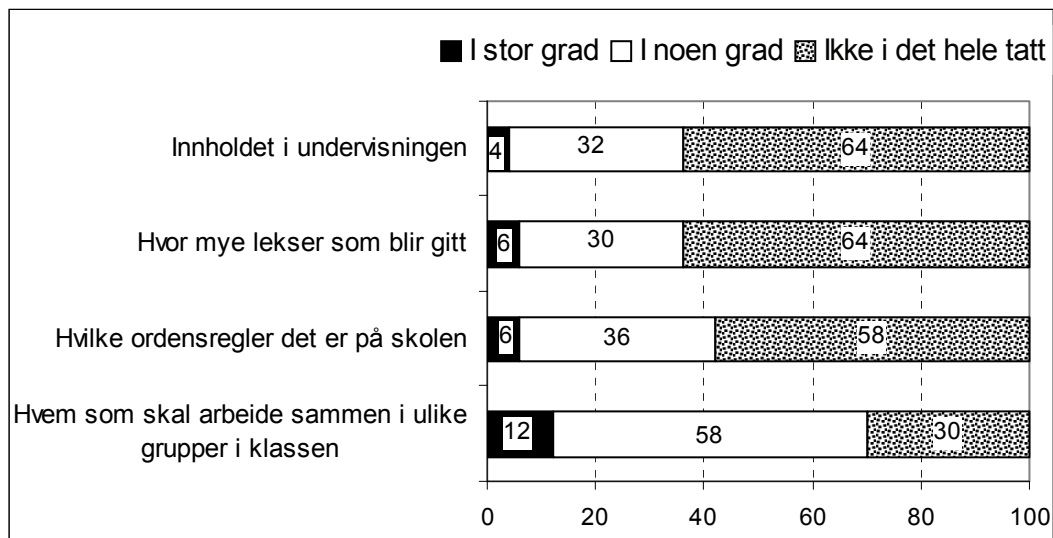
Familieøkonomien, enten det dreier seg om familiens generelle bruk av penger eller ungdoms lomme penger, er de områder ungdom i minst grad har innflytelse på. Samtidig opplever 81 prosent av ungdommene at de i stor eller noen grad har innflytelse på det beløpet de mottar i lomme penger. For de av ungdommene som selv tjener penger på fritida kan dette spørsmålet være irrelevant.

Oversikten gir oss ikke et totalbilde på ungdoms innflytelse i familien. Likevel kan det fortelle noe om foreldre-barn-relasjonen og forhandlingsposisjon. Ser vi bort fra valg av utdanning og venner som i stor grad er ungdoms domener, kan det synes som om ungdommene faktisk opplever å ha relativt stor innflytelse på sentrale områder i hjemmesfærens hverdagsliv. Hvordan er så bilde på ungdoms innflytelse i skolehverdagen? Opplever de å ha innflytelse eller mulighet til innflytelse på denne arenaen?

6.2.2 ... på skolen

Våren 1999 arrangerte Barneombudet *Stemmeskiftet*. Gjennom fire lokale og en nasjonal høring møttes ungdommer, forskere og utdanningsmyndigheter for å formidle erfaring og kunnskap for å revitalisere og fornye ungdomsskolen. Under høringene ble elevs muligheter for medbestemmelse og ansvar for egen læring framhevet som sentrale forbedringspotensialer i skolen. Men hvordan opplever så den enkelte elev i Fredrikstad sine muligheter for innflytelse i skolehverdagen? Nærmere 60 prosent mener at elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen (se vedleggsfigur 23). Dette synet deles av både 9. klassingene og grunnkurselevne. Hvordan ser dette bildet ut innenfor ulike *områder* i skolehverdagen – alt fra den faglige delen av undervisningen til de mer konkrete aktiviteter i klasserommet? I hvor stor grad opplever hver enkeltelev at de er med å bestemme i skolesituasjonen?

Figur 6.5: Grad av opplevd innflytelse på ulike områder i skolehverdagen. Prosent.

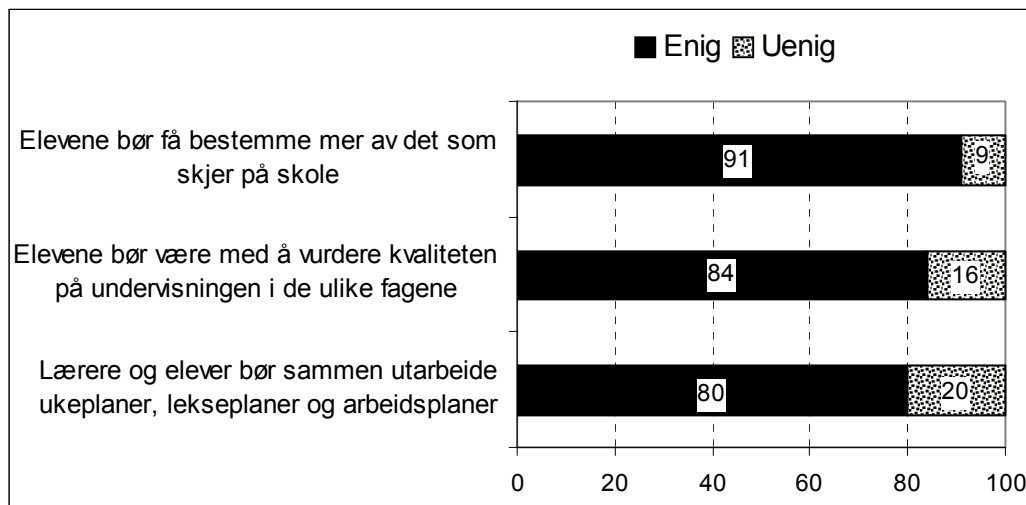
Figuren viser at elevene i liten grad opplever at de har stor grad av innflytelse i skolehverdagen. Størst innflytelse har elevene i forhold til gruppesammensetning i klasserommet. Likevel er det bare 12 prosent som opplever at de på dette området har stor innflytelse, mens majoriteten på 58 prosent til en viss grad er med å bestemme dette. Ordensreglene på skolen får direkte innvirkning på elevenes hverdag. Likevel opplever nesten hver sjette elev at de ikke har noen innflytelse på utformingen av disse.

Det er videre oppsiktsvekkende at majoriteten av elevene opplever at de ikke har noen medbestemmelse over lekseomfanget. Dette kan tyde på at lærerene i liten grad går inn i en dialog med elevene i forhold til så sentrale tema for elevenes fritid. Det synes heller ikke som dialog i forhold til undervisningens innhold er en omfattende praksis på skolene i Fredrikstad.

Enkeltelevens opplevelse av innflytelse på ulike områder kan tjene som et statusbilde på hvor stor innflytelse elevene opplever å ha på ungdomsskolen og den videregående skolen i Fredrikstad. En skulle tro av forskjellen mellom de to klassetrinnene var store. Det er de ikke. På de fleste områder var forskjellene forsvinnende små.

Figuren over gir et bilde på hvordan elevene oppfatter skolesituasjonen, ikke i hvilken grad de ønsker forandring. Er elevene fornøyde med tingenes tilstand eller ønsker de økt innflytelse? For å få svar på dette ble elevene stilt overfor en rekke påstander der de skulle svare om de var *helt enig*, *litt enig*, *litt uenig* og *helt uenig* i påstandene. I presentasjonen er kategoriene slått sammen der de to første har fått betegnelsen 'enig' og de to siste 'uenig'.

Figur 6.6: Andel som er enig i følgende påstander om medbestemmelse i skolen. Prosent.

I begge klassetrinn er det unison enighet om at elevene bør få økt innflytelse over det som skjer på skolen. Spørsmålet blir da på hvilke områder dette bør skje. 84 prosent mener at kvalitetsvurdering av undervisningen er en rettighet elevene bør ha. Også her er like mange grunnkurselever som 9. klassinger enig i dette. Også når det gjelder innflytelse over hvordan hjemmearbeidet legges opp mener en majoritet på 80 prosent at lærer og elever sammen bør utarbeide ukeplaner, lekseplaner og arbeidsplaner. Tallene tyder på liten harmoni mellom den skolehverdagen elevene har og slik de skulle ønske den var i forhold til medbestemmelse og innflytelse.

6.2.3 ...i den organiserte fritiden

En av bærebjelkene i det norske demokratiet har vært danningen av sosiale bevegelser og organiseringen rundt disse (Selle 1999, Stave 1997, Lorentzen 1996). Organisasjonene har blitt sett på som demokratiskoler for barn og unge, og gjennom deltagelse har denne gruppens rett til medbestemmelse både i formaldemokratiet og aktiviteten som utøves vært gjenstand for omfattende endringer (Rørmark 1998). I hvilken grad opplever ungdom selv innflytelse på denne fritidsarenaen?

Det ble stilt spørsmål til de som er med i en organisert fritidsaktivitet (for eksempel idrettslag, fritidsklubb eller annet lag/forening) om hva som var de viktigste grunnene for at de var med. Det var flere årsaker til dette²³. Her skal vi se på medbestemmelsesaspektet.

²³ For å se svarfordelingen på ulike motiver for deltagelse i organiserte aktiviteter, se vedleggstabell 13.

Tabell 6.1: Andelen gutter og jenter som er med i organisert fritidsaktivitet fordi det er fritt og ungdom bestemmer. Prosent

	Gutt	Jente	Total
Stemmer svært bra	58	53	55
Stemmer litt	34	41	37
Stemmer ikke	9	6	8
Totalt	100	100	100
N	459	458	917

Ikke signifikante kjønnsforskjeller ($p < ,051$)

Det er 66 prosent som oppgir å være organisert i en eller flere lag, foreninger, klubber. For en majoritet av disse (55 prosent) er ungdoms selvbestemmelse en svært viktig motivasjon for deltagelse. Bare for åtte prosent har det ingen betydninger. Det som imidlertid ikke fortelles er i hvilken grad ungdommene er fornøyde med sine muligheter til å faktisk bestemme på denne arenaen. Sannsynligvis vil det være store variasjoner med hensyn til type organisering. Det er grunn til å anta at på et medlemsmøte i Natur og Ungdom vil de unge oppleve større frihet over egen aktivitet og tidsbruk enn i idrettslaget der opplegget for deltagelsen på forhånd er bestemt.

Vi skal se nærmere på hvordan de unge opplever medbestemmelsen på fritidsklubbene. Det ble spurt om i hvilken grad de var fornøyde med mulighetene til å påvirke hvordan de i alt 12 kommunale fritidsklubber og St. Croix-huset ble drevet.

Tabell 6.2: Grad av tilfredshet med muligheten til å påvirke hvordan fritidsklubben drives etter kjønn. Prosent *

	Gutter	Jenter	Total
Fornøyd	32	42	37
Verken fornøyd/misfornøyd	40	42	41
Misfornøyd	27	16	22
Totalt	100	100	100
N	402	360	762

* signifikante kjønnsforskjeller på et 5 prosent nivå.

Det var i alt 762 personer som hadde en mening om mulighetene til å påvirke klubbens drift. Av disse svarte 37 prosent at de er fornøyd med sine påvirkningsmuligheter. Den største gruppen – 41 prosent – har en nøytral holdning til spørsmålet, men 22 prosent oppgir at de er misfornøyd med muligheten til å være med på å bestemme. Jenter er i større grad enn gutter fornøyde med hvordan muligheten til å påvirke klubben er.

Det er ingen tvil om at friheten til selv å kunne være med å bestemme over hverdagen, er en sentral dimensjon i de unges liv. Mye tyder på at unges forhandlingskompetanse er viktig både i hjemmesfæren og på fritidsarenaen. På skolearenaen opplever en majoritet av elevene liten grad av innflytelse, samtidig som ønsket om medbestemmelse er påtrengende tilstede. I lys av de frivillige organisasjoners nedgang er vel tiden inne til i større grad å diskutere skolens rolle ikke bare som kunnskapsformidlere, men også som praktisk utøver av en demokratisk læringsform.

6.3 Den samfunnspolitiske deltagelsen

Tidligere i kapitlet har ungdoms *interesse* og *opplevelse av innflytelse* vært diskutert. I denne delen skal vi se nærmere på selve *deltagelsesaspektet*. Hvilke typer politiske aktiviteter er ungdom med på, og hvilke typer aktiviteter kunne de tenke seg å være med på? Dette skal belyses i det første avsnittet. Med dette som utgangspunkt skal vi se hvordan ungdommene plasserer seg på en politisk aktivitetsskala og hvordan dette får konsekvenser for det politiske holdningsmønsteret. Kan vi si noe om hvorfor ungdom er politisk aktive eller passive?

6.3.1 Tre politiske aktivitetstyper

Det finnes ulike måter å uttrykke sin mening i det offentlige rom. Her skal det skilles mellom 3 ulike aktivitetsområder. De *tradisjonelle* aktivitetene kan karakteriseres som de mer *myke* politiske handlinger (Bjørklund og Saglie 2000). Kjennetegnet på disse er at de utøves innenfor klart definerte institusjonelle rammer. Eksempler er deltagelse i politiske organisasjoner, å ta kontakt med representanter for det politiske liv, være aktiv med i elevrådsarbeidet på skolen osv. Den andre formen er i større grad rettet inn på enkeltstående saksfelt, og blir her kalt *aksjonsorienterte* aktiviteter. Eksempel på slike aktiviteter er demonstrasjonstog, underskriftsaksjoner osv. En tredje variant er de mer utenomparlamentariske politiske aktiviteter der aktørene bevisst bryter loven. Betegnelsen på slik aktivitetsform er *sivil ulydighet*. Okkupasjon av bygninger, aksjoner som det ikke er gitt tillatelse fra politiet og sabotasje kan tjene som eksempler.

Tidligere i kapitlet er det vist at ungdom i liten grad bruker tradisjonelle organisasjoner som arena for samfunnspolitiske samtaler. Er det da slik at alternative kanaler har overtatt den rollen disse organisasjonene som politiske arenaer har hatt? Flere teoretikere hevder dette. Individene orienterer sin politiske uttrykksformer på nye former og kanaler som er nærmere folks hverdagsliv (Beck 1999, Giddens 1999). I sin teori om *kognitiv mobili-*

sering hevder Inglehart (1990) at det har skjedd en dreining fra *konvensjonell* til *ukonvensjonell* politisk deltagelse. Deltagelsen har dreid seg i retning fra en tradisjonell *elitestyrt* til en *elitestyrende* deltagelse som er initiert og motivert fra grasrota. Slike endringer vil påvirke, ikke bare de institusjonelle rammene og det innholdsmessige saksområdet, men også motivasjonen for kollektiv deltagelse. Flere norske undersøkelser støtter denne antagelse. Selv om deltagelsen i de partipolitiske organisasjoner har gått ned, har interessen for politikk gått opp (Nørbech 1999). Hovedendringen kommer til uttrykk ved at man i større grad plasserer sitt engasjement i mer direkte politisk aktivitet enn i de tradisjonelle demokratiske kanalene (Bjørklund og Saglie 2000).

I denne studien har vi ikke muligheten for å se på endring over tid. Likevel har det vært en målsetting å avdekke *omfanget* av ulik politisk deltagelse. Videre har det også vært en målsetting å avdekke *holdningen* til slike aktiviteter. Finnes det et potensiale for politisk mobilisering blant ungdomspopulasjonen som ikke kommer til uttrykk? Følgende spørsmål ble derfor stilt:

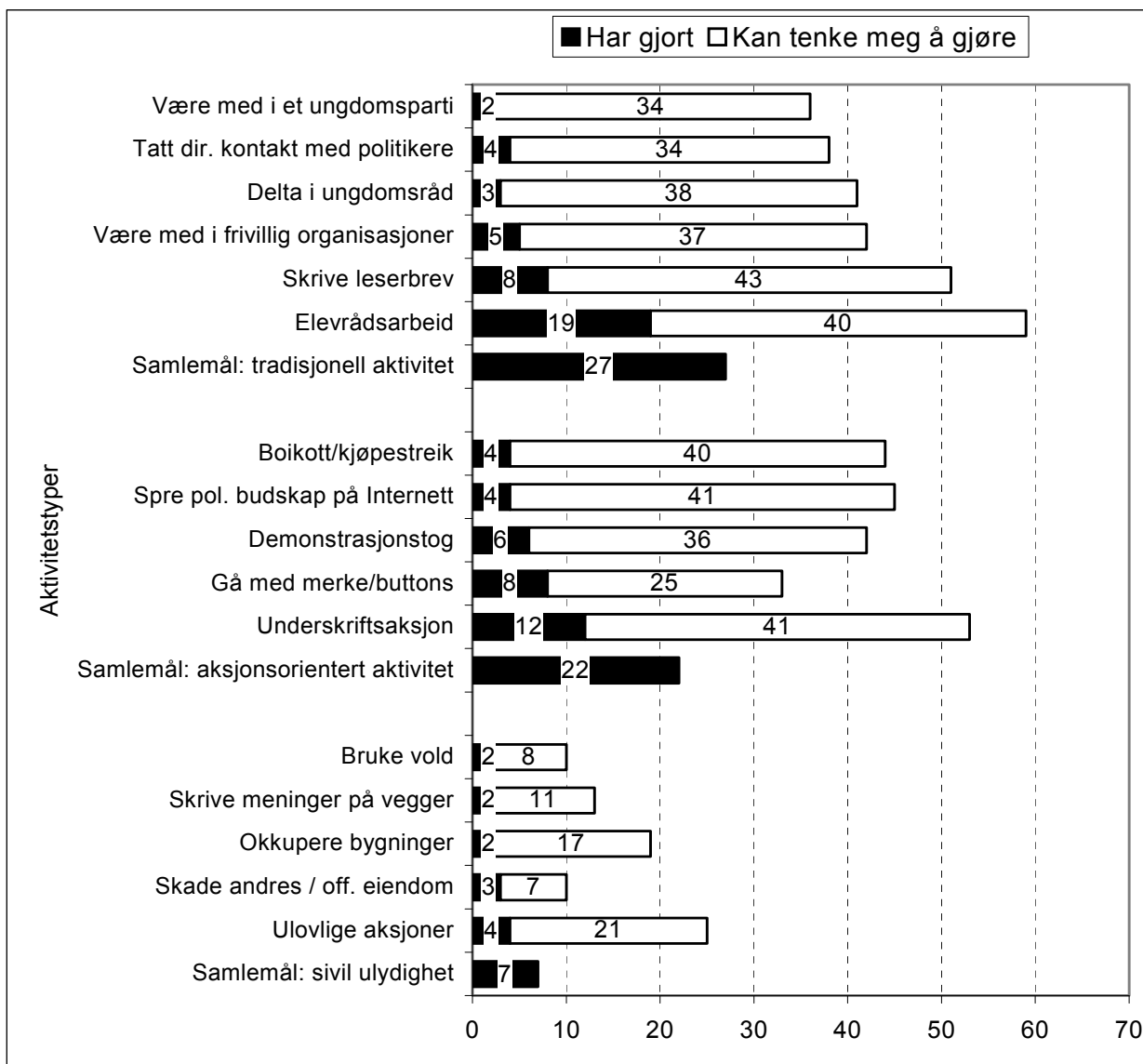
Nedenfor er det listet opp noen måter å si sin mening om samfunnet på.
Har du gjort eller kunne du tenke deg å gjøre noe av dette?

Respondentene ble stilt overfor en rekke politiske aktiviteter. For hver av disse ble de bedt om å svare på om de har vært med på aktiviteten. Dersom de ikke hadde deltatt, ble de bedt om å svare på om de kunne tenke seg å delta eller ikke.

Figuren (se neste side) er konstruert slik at den øverste blokken representerer de tradisjonelle aktivitetene, den neste blokken viser til den aksjonsorienterte aktivitet og den siste blokken aktiviteter som representerer sivil ulydighet. Det er verdt å bemerke at det ikke ble satt noen tidsbegrensning for når aktivitetene ble utført. Dette kan føre til visse feiltolkninger. Om en var sammen med mor/far på demonstrasjon som 5-åring, sier ikke dette så mye om den unges engasjement i dag.

Figur 6.7: Andelen som har gjort eller kunne tenke seg å gjøre følgende politiske aktiviteter. Prosent.

Det er nesten halvparten av ungdommene (49 prosent) som har deltatt i en eller flere av aktivitetene som er nevnt ovenfor. Den tradisjonelle deltagelsesformen er den mest benyttede. Samlet sett oppgir 27 prosent at de på ett eller annet tidspunkt har utført en eller flere av disse aktiviteter. Den aktiviteten som flest har deltatt i er elevrådsarbeid. Aktiviteten som færrest har deltatt i er deltagelse i de ungdomspolitiske partiene. Videre opplyser tre prosent at de har deltatt i ungdomsråd. Ungdommens kommunestyre i Fredrikstad var ikke etablert når ungdomsundersøkelsen ble gjennomført. Ungdommens Fylkesting, en årlig møteplass for meningsutveksling mellom ungdom i fylket, har imidlertid eksistert i flere år. Det er tenkelig at flere gjennom skoleverket og organisasjonslivet har deltatt på denne aktiviteten. Bare fem prosent oppgir å være med i en frivillig organisasjon som et uttrykk

for politisk handling. Samtidig vet vi at om lag 17 prosent er med i en verdibasert frivillig organisasjon. At en såpass liten andel oppgir at de er med, kan henge sammen med at de ikke definerer organisasjonsdeltagelsen som en måte å uttrykke sin mening i det offentlige rom.

Videre oppgir 22 prosent av respondentene at de har deltatt i en eller flere av de aksjonsorienterte aktivitetene. Underskriftsaksjoner er den enkelthandlingen som flest har benyttet seg av. Å gå med merke/buttons er det 8 prosent som har gjort, og noen færre har gått i ett eller flere demonstrasjonstog. 4 prosent har spredd politisk budskap på Internett og samme antall har deltatt i boikott/kjøpestreik.

Aktivitetene som faller innunder sivil ulydighet er den som naturlig nok har minst oppslutning. Ser vi disse aktivitetene under ett oppgir 7 prosent at de har utført en eller flere av disse. Den som hyppigst er benyttet er ulovlige aksjoner.

Finnes det noen kjennetegn for hvem som benytter seg av de ulike aktivitetstyper? Like mange gutter som jenter har utført en eller flere av de tradisjonelle og aksjonsbaserte aktivitetene. Kjønnforskjellen slår først ut under aktiviteten sivil ulydighet, og mye tyder på at det er guttene som blir tiltrukket av denne type meningsytringer. Av guttene har 13 prosent vært med på slike aktiviteter mens bare 2 prosent av jentene har utført en eller flere av disse ulovlige handlinger.

Utvalget i undersøkelsen har en lav gjennomsnittsalder. De har derfor ikke hatt så mye tid til å opponere mot samfunnet. Det er en like stor andel 9. klassingen som grunnkurselever som har utført sivil ulydighet og deltatt på den tradisjonelle arenaen. For de aksjonsorienterte aktivitetene derimot er det en noe større andel av grunnkurselever som har deltatt.

Figuren viser at det jevnt over er mange flere som *kunne tenke seg* å gjøre en eller flere av de politiske handlingene enn hvor mange som faktisk *har utført* dem. Dette kan fortelle noe om den potensielle politiske deltagelsen i ungdomspopulasjonen. Gitt den endringen i den generelle befolkningen som viser en dreining fra tradisjonell til aksjonsorientert deltagelse (jfr. Bjørklund og Saglie 2000) skulle en tro at det var den aksjonsorienterte deltagelsen som scoret høyest på den potensielle politiske aktiviteten. Tallene fra Fredrikstad gir ikke entydig støtte til en slik antagelse. Som vist oppga bare 2 prosent at de deltar/har deltatt i et politisk ungdomsparti. Imidlertid kunne hele 34 prosent tenke seg å være med. Selv om 19 prosent har vært med i elevrådsarbeid, kunne hele 40 prosent tenke seg å være med.

De aksjonsorienterte deltagelsesformene er også potensielt populære. Eksempelvis har 12 prosent deltatt i en underskriftsaksjon av ett eller annet

slag mens hele 41 prosent kunne tenke seg å bruke denne kanalen for å ytre sin mening. Seks prosent oppgir å ha deltatt i en demonstrasjon, mens hele 36 prosent kunne tenke seg å gjøre dette.

Men hvor sterk er *viljen* til sivil ulydighet? Eksempelvis ser vi at selv om det bare er fire prosent som har vært med på en/flere ulovlige aksjoner, er det hele 21 prosent som kunne tenke seg å støtte en slik aksjonsform. Å okkupere bygninger kunne 17 prosent tenke seg å gjøre. Dette viser at det ligger et stort potensiale for å utføre sivil ulydighet.

Innledningsvis i avsnittet spurte vi om alternative kanaler har overtatt rollen etter de tradisjonelle organisasjonene som politisk arena. Da vi ikke har statistikk på endring over tid kan vi ikke si noe eksakt om dette. Det analysene over viser er at de tradisjonelle deltakelsesarenaer fortsatt er de mest utbredte og potensielt populære. Annen forskning viser imidlertid at organisasjonslivet er i endring der de mer aksjonsorienterte aktivitetene og bevegelsene er i vekst (se også Bjørklund & Saglie 2000, Wollebæk m. fl. 2000).

6.3.2 De politiske aktivitetsgrupper

Tallene ovenfor sier noe om både ungdoms faktiske politiske deltagelse og om et potensielt politisk engasjement. Vi kan anta at der er en sammenheng mellom de som har utført slike aktiviteter og de som kunne tenke seg å gjøre det. Det er derfor grunn til å tro at «bak» disse tallene ligger det noen grupperinger med hensyn til politisk aktivitetsnivå i ungdomsmiljøet. I den videre analysen skal vi tenke oss fire slike grupperinger.

Med bakgrunn i figur 6.7 ser vi for oss to skillelinjer. Den første går mellom de som har deltatt og de som ikke har deltatt. En annen skillelinje handler om den potensielle deltagelsen. Blant de som ikke har deltatt kan vi med andre ord tenke oss at det finnes ulik grad av *vilje* til å delta. I det ene ytterpunktet har vi de som ikke kunne tenke seg å delta på noe, på det andre de som kunne tenke seg å delta. Av de som kunne tenke seg å delta vil noen ungdommer ønske å delta på noen få av aktivitetene mens andre kunne tenke seg å delta på mange.

Vi ser altså for oss fire grupper av ungdommer som mer eller mindre er klart avgrenset i materialet. La oss kalle disse gruppene for de *politisk aktive*, *de med et potensielt høyt politisk aktivitetsnivå*, *de med et potensielt lavt politisk aktivitetsnivå* og *de politisk passive*.

De politisk aktive er de som har *utført* tre eller flere av de politiske aktivitetene som er nevnt ovenfor. Eksempelvis har han/hun skrevet under på aksjonen mot gasskraftverk, deltatt i en demonstrasjon mot rasisme, og i hverdagen er primus motor i elevrådsarbeidet på skolen.

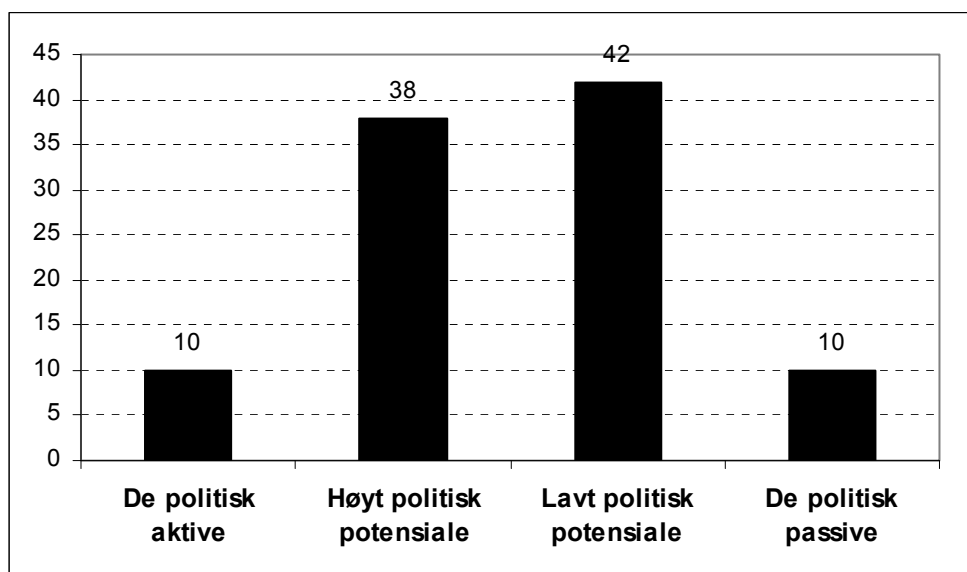
Gruppen med et *potensielt høyt politisk aktivitetsnivå* er de ungdommene som *kunne tenke seg* å delta på fem eller flere av aktivitetene. Dersom de allerede *har deltatt* på aktivitetene har deltagelsen begrenset seg til en – høyst to av aktivitetene.

Den tredje gruppen er de unge med et *potensielt lavt politisk aktivitetsnivå*. Dette er de som ønsker å delta på maksimum fire av aktivitetene. Dersom de har deltatt, har de i likhet med gruppen over deltatt på en eller to av disse.

Den siste gruppen er *de politisk passive*. De er ikke nødvendigvis mindre *aktive* enn de to gruppene med et potensielt aktivitetsnivå. Det som skiller dem fra disse er imidlertid at de ikke har deltatt på noen aktiviteter, og har heller ikke noe ønske om å gjøre det.

Figuren nedenfor viser hvordan ungdommene i Fredrikstad fordeler seg på disse kategoriene.

Figur 6.8: Andelen som er politisk aktive, som har et potensielt høyt og lavt politisk aktivitetsnivå og politisk passive. Prosent. N=1054

Ti prosent av ungdommene kan karakteriseres som politisk aktive. Gruppen har et relativt høyt samfunnsengasjement da 80 prosent av dem har utført en eller flere av de tradisjonelle aktivitetene, 90 prosent har erfaring med de aksjonsorienterte aktiviteter og 45 prosent har drevet med sivil ulydighet. Andelen ungdommer som karakteriseres som politisk passive er også på ti prosent. Fraværet av deltagelse kan begrunnes i manglende politisk interesse eller ses på som et bevisst politisk valg. Dette skal belyses senere. Det er en noe høyere andel gutter enn jenter i disse to gruppene (12 prosent gutter).

Gruppen med et høyt politisk potensiale er stor. Andelen jenter som er med i denne er på 40 prosent, mens andelen gutter er på 37 prosent. Det er grunn til å tro at disse unge er opptatt av samfunnet rundt seg, men de gjør lite aktivt i forhold til det. Deres ønske om økt engasjement gjør dem imidlertid til en *potensiell* politisk kraft.

Den største gruppen er imidlertid de med et lavt politisk potensiale. 44 prosent av dem er jenter og 40 prosent gutter. Det er grunn til å tro at også disse unge er interessert i samfunnspolitiske spørsmål, men er mer selektive i forhold til hva de ønsker å delta på. Videre antas det at de ikke i samme grad som gruppen over synes det er så viktig å delta. Derfor har de blitt betegnet med et potensielt lavt aktivitetsnivå. Kjønnforskjellen i de ulike gruppene er små. Likevel er der en tendens til at guttene utgjør majoriteten i yttergruppene, mens jentene søker til de to mellomgruppene.

Dette er konstruerte grupper, og i virkeligheten vil det være flytende grenser for hvor en *hører til*. Likevel gir en slik kategorisering oss muligheten til å avdekke systematiske forskjeller, ikke bare med hensyn til handlingsmønster, men også til politiske holdninger.

6.3.3 Det politiske holdningsmønsteret

Hvordan skiller de ulike aktivitetsgrupper seg i forhold til politisk holdningsmønster? Har deltagelse eller fravær av dette noe å si for holdninger til politikk – og i så fall – på hvilken måte?

Tabell 6.3: Andel som er helt/nokså enig i påstander om politikk og politikere etter politisk aktivitetsgrupper. Prosent.

Påstander om politikk og politikere:	Politisk aktive	Høy potensiell aktivitet	Lav potensiell aktivitet	Politisk passive	Totalt
1. * Jeg er ikke interessert i politikk	41	50	68	72	59
2. Mennesker med makt og innflytelse sviker oss unge	61	58	52	54	55
3. * Samfunnsproblemene er så store at det ikke hjelper samme hva politikerne gjør	23	23	21	30	23
4. * Man bør blande seg inn i politikk, støtte det som er rett og protestere mot det som er galt	74	76	62	44	67
5. * Politikken er ofte så innviklet at folk som meg ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om	42	49	53	43	49

* Forskjellen er signifikante på et 5 prosent nivå.

De unge ble presentert for et knippe påstander om det politiske systemet i Norge. Hver enkelt av påstandene måler dimensjoner som eksempelvis egen

politisk interesse, tillit og apati til det politiske systemet, politisk pliktfølelse og -kompetanse (se også Aardal 1999 og Bynner 1997). Svaralternativene på hver påstand var *helt enig*, *nokså enig*, *usikker*, *nokså uenig* eller *helt uenig*.

Nesten seks av ti ungdommer er ikke interessert i politikk. Dette tallet synes urovekkende høyt. Samtidig vil vi minne om det vi tidligere i kapittelet var inne på: begrepet politikk gir assosiasjoner til den begrensede partipolitikken, og ikke til samfunnsspørsmål i sin helhet. Vi må derfor være forsiktig med å tolke resultatet av det første utsagnet at majoriteten av ungdom i Fredrikstad ikke er samfunnsengasjert. Videre viser fordelingen på det første utsagnet en klar sammenheng mellom politisk aktivitetsnivå og politisk interesse. Er det politiske aktivitetsnivået lavt, er også sannsynligheten større for at den politiske interessen er lav. Det er imidlertid noen paradokser som er verdt å dvele ved: Hele 41 prosent av de politisk aktive oppgir å ikke være interessert i politikk. Dette er såpass oppsiktsvekkende at vi må åpne for at det har sneket seg inn noen målefeil, for eksempel at ungdommene har forstått spørsmålet feil. Likevel vil tallet være såpass stort at det tolkes som interessant. Når vi ser på gruppen som er nokså- og helt uenig i utsagnet, viser det seg nemlig at 14 prosent av de passive oppgir å faktisk være interessert i politikk. Hvorfor er det slik at en såpass stor andel av de politisk aktive *ikke* er interessert i politikk mens en relativt stor andel av de som verken deltar eller kunne tenke seg å gjøre det faktisk er interessert i politikk? For å besvare spørsmålet går vi veien innom ungdommenes tillit, apati, plikt og kompetanse til det politiske systemet.

Det andre utsagnet i tabellen sier noe om ungdoms tillit eller mistillit til det politiske systemet. En majoritet av ungdommene (55 prosent) mener at mennesker med makt og innflytelse svikter de unge. Mange unge opplever med andre ord at ingen innenfor det politiske systemet med reell innflytelse taler deres sak. Umiddelbart skulle en tro at dette er hovedårsaken til ungdoms svake deltagelse. Dette synes ikke å være tilfelle. Noe overraskende viser det seg nemlig å være de politisk aktive som har minst tillit til det politiske systemet. Hvorfor deltar de når tilliten til systemet synes å være så lav?

Det tredje utsagnet sier noe om den politiske apatien de unge føler. Nesten hver fjerde opplever at de problemene samfunnet står overfor er for store til at politikerne kan håndtere dem. Også her er forskjellene mellom de politisk aktive og -passive liten. Rett nok er det en noe høyere andel blant de passive enn de aktive som er enig i utsagnet. Forskjellen er imidlertid på bare 7 prosentpoeng.

Når tilliten til det politiske systemet er lav og apatien høy kan man som enkeltindivid forholde seg på to måter: Enten ved å delta som en protesthandling (voice) eller ved å trekke seg unna og ikke delta (exit) (Se også

Petersson m.fl. 1989). Er dette gjeldende også for ungdom i Fredrikstad? Mye tyder på det. Ser vi på utsagn nummer fire viser det seg å være totalt 67 prosent som mener det er en plikt å blande seg inn i politikken. Her er forskjellene mellom de aktive og passive stor. Mens nesten sju av ti aktive er enig i dette utsagnet, er det bare fire av ti passive som mener det samme. Selv om tilliten til det politiske systemet er svak, opplever de politisk aktive en plikt til å delta, mens de passive trekker seg unna. Det viser seg også at 94 prosent av de aktive ville stemt dersom det var Stortingsvalg i morgen, mens andelen passive er på 72 prosent (se vedleggstabell 24). Mens de politisk aktive håndterer sin mistillit med å forholde seg aktivt til det parlamentariske systemet, vender de politisk passive seg bort.

Det kan tenkes at de politisk passive er passive fordi de opplever egen politiske kompetanse og kunnskap som en hemsko for deltagelsen. Generelt opplever nesten halvparten av ungdommene i Fredrikstad at politikk er så innviklet at de ikke kan sette seg inn i hva det dreier seg om. Påstand nummer fem viser imidlertid at det er de med et potensielt høyt og lavt aktivitetsnivå som i størst grad oppgir en manglende tro på egne kunnskaper. Forskjellen mellom de politisk aktive og passive er forsvinnende liten.

Hva forteller disse funnene oss? Kanskje det viktigste er at de politisk aktive og -passive skiller seg lite fra hverandre med hensyn til holdninger til politikk generelt. De passive har ikke – slik som forventet – en nevneverdig større mistillit eller apati til det politiske systemet enn de aktive. Forskjellen er først og fremst *måten* de forholder seg til det politiske systemet på. De aktive deltar mens de passive trekker seg bort, og begge handlinger kan tolkes som et bevisst valg. Dette støttes også ved at de politisk passive ikke i større grad enn de politisk aktive oppgir manglende politisk kompetanse som hemsko for sitt engasjement. Samtidig skal vi ikke underslå det faktum at en større andel av de politisk aktive enn de – passive oppgir å være mer personlig interessert i politikk.

6.4 Verdiprofil og samfunnsdeltagelse

I dette kapittelet har vi sett nærmere på ungdoms interesse, innflytelse og deltagelse på ulike samfunnsområder. Vi avsluttet med å presentere fire ulike politiske aktivitetsgrupper, og det er disse vi skal se i sammenheng med verdiprofilene. Aktivitetsgruppene sier noe om omfanget av den politiske deltagelsen – ikke noe om hvilken *type* deltagelse det dreier seg om. Avslutningsvis i avsnittet skal vi derfor se nærmere på hvilke type aktiviteter de politisk aktive ungdommene har deltatt i og hvordan disse fordeler seg på de ulike verdiprofilene.

Tabell 6.4: Andel som er positive til ulike verdiprofiler etter politisk aktivitetsmønster. Prosent.

Verdiprofiler	Politisk aktiv	Høy potensiell aktivitet	Lav potensiell aktivitet	Politisk passiv	Totalt	Prosent - diff.
Gatevanker*	39	24	24	25	25	-14
Radikal*	39	39	30	13	32	-26
Trendy	42	42	43	36	42	-5
Ekstremist*	12	4	3	7	5	-5
N	107	404	440	102	1053	

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Tabellen viser en sammenheng mellom grad av samfunnsdeltagelse og de ulike verdiprofilene. Den trendy profilen fordeler seg relativt jevnt etter samfunnsdeltagelse, noe som indikerer at det er en liten sammenheng mellom denne verdiprofilen og det samfunnspolitiske aktivitetsnivået. Derimot framstår både verdiprofilene gatevanker, radikal og ekstremist som klart deltagerorienterte profiler. Ser vi på gatevanker-profilen viser det seg at desto høyere grad av samfunnspolitisk aktivitetsnivå, desto større er sannsynligheten for å sympatisere med denne profilen. Det er også blant de politisk aktive ekstremist-profilen har sin største tilhengerskare. Det samme mønsteret er gjeldende for den radikale profilen. Her ser vi imidlertid at andelen som er positiv til profilen blant de politisk passive er svært lav.

Det er med andre ord blant de politisk aktive ungdommene verdiprofilene skiller seg spesielt ut. Dette kan tyde på at der er noen skillelinjer innenfor denne gruppen. Derfor skal vi se nærmere på de politisk aktive ungdommene både med hensyn til kjønnsforskjeller og forskjeller i politisk aktivitetsmønster.

Går vi nærmere inn i tallene er det noen interessante kjønnsforskjeller som kan være verdt å nevne. De politisk aktive guttene skiller seg fra guttene i de andre aktivitetsgruppene ved å være mer orientert mot verdiprofilene gatevanker og ekstremist. Dette gjelder imidlertid ikke den radikale profilen, hvor det er de politisk aktive jentene som helt klart skiller seg ut. Det er ellers små forskjeller mellom jentene i de ulike aktivitetsgruppene når det gjelder verdiprofilene gatevanker, trendy og ekstremist. De politisk aktive jenter er med andre ord mer orientert mot den radikale profilen enn de andre jentene, mens de politisk aktive guttene er mer orientert mot gatevanker- og ekstremist-profilen enn de andre guttene.

Tidligere i kapittelet skilte vi mellom tre ulike politisk aktivitetstyper: de tradisjonelle aktivitetene, de aksjonsorienterte aktivitetene og sivil uly-

dighet. Er det noen forskjeller i verdimønster etter hva slags typer av aktiviteter de politiske aktive ungdommene har vært med på? Det er mye som tyder på det .

Tabell 6.5: Andelen politisk aktive som er positiv til de ulike verdiprofilene etter deltagelse i forskjellige politisk aktiviteter. Prosent

Verdiprofil	Politisk aktive	Tradisjonell aktivitet	Aksjonsorientert aktivitet	Sivil ulydighet
Gatevanker	39	33	38	61
Radikal	39	42	42	23
Trendy	42	43	39	51
Ekstremist	12	14	10	19
N	107	77	91	43

Dersom vi sammenligner de politisk aktive ungdommene som har erfaring med aksjonsorientert- og/eller tradisjonell politisk aktivitet, ser vi at det er liten forskjell i verdiorientering. Dette skyldes at blant de politisk aktive ungdommene har omtrent alle deltatt i en eller flere av de aksjonsorienterte- og tradisjonelle politiske aktivitetene. Dette er grunnen til at disse ikke skiller seg ut med hensyn til oppslutning om profilene. Ser vi derimot på den delen av de politisk aktive ungdommene som har deltatt i sivil ulydighet, er det mye som tyder på at disse skiller seg ut fra de andre politisk aktive ungdommene. Det er nemlig disse som sympatiserer i størst grad med verdiprofilene gatevanker og ekstremist og i mindre grad med den radikale verdiprofilen. Noe av grunnen til at de politiske aktive ungdommene totalt sett skiller seg verdimesig fra mindre aktive ungdommene kan derfor i all hovedsak knyttes til den delen som har deltatt i sivil ulydighet. Disse ungdommene som har deltatt i de mer ekstreme politiske uttrykksformene som sivil ulydighet representerer, kan derfor se ut til å være en gruppe ungdommer med klare ytterligående politiske standpunkter.

Hva forteller disse tallene oss? Det klareste trekket er at de politisk aktive ungdommene som velger sivil ulydighet som politisk ytringsform også er de ungdommene, i all hovedsak gutter, som i størst grad sympatiserer med relativt marginale motkulturelle ungdomsgrupper i samfunnet. I lys av dette er det grunn til å spørre om det finnes et politisk *utenforskap* knyttet til et sterkt engasjement som kommer til uttrykk gjennom utenomparlamentariske og ulovlige metoder av en liten minoritet. Mye tyder på at når en gruppe mennesker ikke kjenner at de er en del av samfunnet, ikke kjenner at de har muligheter å påvirke gjennom de tradisjonelle veiene, så velges alternative former (Ungdomsstyrelsen 1998). Er det slik også i Fredrikstad? Det kan være en forklaring. Vi skal også være klar over at poli-

tisk aktivitet kan ha funksjon som symbolsk markør i konstruksjonen av egen identitet. I kapittel to ble betydningen av å definere klare skiller mellom «vi» og «de»-grupper diskutert. Disse skillene vil kunne tydeliggjøres ved hjelp av markører som klær, musikksmak, rusbruk, fritidsaktiviteter osv. Politisk aktivitetstyper kan også ses på som en slik markør. Et tenkt eksempel: Flere ungdomsgrupper ønsker å få stoppet pelsnæringen i Norge, og de benytter ulike metoder. De politisk aktive som sympatiserer med den radikale profilen vil sannsynligvis skrive leserinnlegg og organisere underskriftskampanjer mot pelsnæringen. De politiske aktive som sympatiserer med gatevankerne og ekstremistene vil i større grad velge ulovlige metoder som for eksempel å slippe revene fri fra burene. Den politiske uttrykksform forteller noe om hvem en er eller ønsker å være.

Med bakgrunn i de fire verdiprofilene kan vi se relativt klare skillelinjer i ungdommenes handlingsmønster i Fredrikstad. Majoriteten av utvalget i denne undersøkelsen er flinke på skolen, har et variert og middels uteorientert fritidsmønster, de har et moderat rusforbruk og konvensjonell samfunnsdeltagelse. Disse orienterer seg i hovedsak mot verdier og egenskaper knyttet til verdiprofilen radikal og trendy. Den andre gruppen som er mindre i omfang, er ungdommer som skårer lavt på skolekarakterer, har et høyt uteorientert fritidsmønster, er høykonsumenter av alkohol og hasj og i større grad utfører sivil ulydighet. Denne gruppen orienterer seg mot verdiprofilene gatevanker og ekstremist. Dette bildet er tegnet med grov penn – og vil bli nyansert når vi leser hver enkelt del av rapporten. Likevel er det grunn til å være oppmerksom på dette skillet. I arbeidet med gode oppvekstvilkår for ungdom vil det være viktig å ha i mente at ungdomskulturen er mer differensiert enn det bildet som blir tegnet av den *typiske ungdommen*.

6.5 Noen hovedpunkter

- Ungdom snakker jevnlig om en mengde samfunnsaktuelle temaer. De tema som hyppigst blir diskutert er jobb- og utdanningsmuligheter for ungdom, samt kriminaliteten i samfunnet. De tre temaområder ungdom i minst grad diskuterer er eldreomsorg, miljøvern og politiske partier. Jenter snakker i større grad enn gutter om slankepress og kroppsideal, mens dataens betydning for framtiden er et typisk 'gutte-tema'.
- Slike samfunnsaktuelle temaer blir hyppigst diskutert med venner. Verken skolen eller det frivillige organisasjonsliv framstår som sentrale arenaer for samfunnsdiskusjon blant ungdom.
- Ungdom oppgir å ha relativ stor innflytelse over saker som angår familien. Det tyder på at ungdom og foreldre er i en forhandlingsposisjon med

hverandre. På skolen synes det som om muligheten til innflytelse er begrenset. Ønske om økt innflytelse i skolehverdagen er imidlertid sterkt tilstede. I fritidsklubben oppgir 37 prosent å være fornøyde med mulighetene til å påvirke hvordan klubben drives, mens 22 prosent er misfornøyde med dette.

- 27 prosent av ungdommene har deltatt i en eller flere av de tradisjonelle politiske aktivitetene. Det mest utbredte er elevrådsarbeid. 22 prosent har deltatt i en eller flere politiske aksjoner. Den mest utbredte er underskriftsaksjon. 7 prosent har utført sivil ulydighet, og ulovlige aksjoner er den mest utbredte. Den potensielle politiske samfunnsdeltagelsen er stor. Betydelig andel ungdommer kunne tenke seg å delta i en eller flere av de ulike aktivitetstypene.
- 10 prosent av ungdommene er politisk aktive, like mange oppgir å være politisk passive. De største gruppene er imidlertid de med et høyt og lavt politisk potensiale. Henholdsvis 38 prosent og 42 prosent tilhører disse gruppene.
- 59 prosent oppgir å ikke være opptatt av politikk, mens 67 prosent mener det er en plikt å blande seg inn i politikken. 55 prosent mener at mennesker med makt og innflytelse sviker de unge og 23 prosent opplever en apati i forhold til det politiske systemet. Nesten halvparten mener at politikk er så innviklet at de ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om.
- Det er små forskjeller mellom de politisk aktive og de politisk passive med tanke på tillit, apati og kompetanse til det politiske systemet. Forskjellen er hvordan de forholder seg til det politiske systemet. Mens de politisk aktive håndterer sin mistillit ved å gå inn for å påvirke, vender de politisk passive seg bort.
- Ungdoms samfunnspolitiske deltagelse har stor innvirkning på hvilken verdiprofil ungdommene sympatiserer med. Det er en høyere andel av de politisk aktive enn -passive som er positive til verdiprofilene radikal, gatevanker og ekstremist. Den trendy verdiprofilen fordeler seg relativt jevnt på de politiske aktivitetsgrupper.
- Det er blant de politisk aktive ungdommene verdiprofilene skiller seg spesielt ut. De politisk aktive jenter er mer orientert mot den radikale profilen enn de mindre aktive jentene, mens de politisk aktive guttene er mer orientert mot gatevanker- og ekstremist-profilen enn de mindre aktive guttene. Blant de politisk aktive ungdommene har omtrent alle deltatt i en eller flere av de aksjonsorienterte- og/eller tradisjonelle politiske aktivitetstypene. Dette er grunnen til at disse aktivitetstypene ikke skiller seg ut med hensyn til oppslutning om profilene. De politisk aktive ungdommene som har deltatt i sivil ulydighet, er imidlertid de som sympatiserer i størst grad med verdiprofilene gatevanker og ekstremist.

Summary

This report is based on data from a questionnaire administrated in April 2000 to pupils at 9th grade attending secondary school and first year of upper secondary school. The sample consisted of 1127 young people, mainly 14 to 17 years old.

The report draws a picture of different aspects of daily life for youths in Fredrikstad. It focuses on different aspects at the school, leisure activities, use of alcohol, tobacco and drugs and social and political commitment.

The findings give no alarming picture of the situation in Fredrikstad. In general, young people in Fredrikstad resemble youths elsewhere in Norway.

The majority of pupils is doing quite well at school. Generally girls, pupils at 9th grade and youth from higher social class is getting the best school results. This is also the groups that use most time doing their homework. The report concluded that 84 percent mean that the school is an enjoyable place to stay.

A significant part of the youths' leisure-time is used for social interaction with peers. As they grow older increased time is spent outside the parents' home and in progressively larger distance from the neighbourhood. 66 percent of the youth take part in some form of organised activity. Athletics clubs and leisure-time clubs are the most common types of organisations.

The abuse of alcohol by young people in Fredrikstad is neither considerably higher nor considerably lower than in other municipalities we would normally compare it with. 44 percent drink frequently (at least once in a month). 12 percent have tried cannabis in the last year. There is a correlation between use of alcohol and illegal drugs.

The study revealed that the most frequent issues discussed by young people were crime, education and the situations for young people in the labour market.

The majority of the pupils don't experience that they have any influence on important issues significant for their own school-situation. The pupils demand the right to have a say in matters concerning them.

27 percent of the youth have participated in traditional political activities. 22 percent have participated in more protest-organised political activities and 7 percent have participated in illegal political actions.

Litteraturliste

- Album, Dag (1994): *Innholdsløs meningsfull prat*. Sosiologisk Tidsskrift, Vol. 2
- Bakken, Anders (1998): *Ungdomstid i storbyen*. NOVA-rapport 7/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Beck, Ulrich; Giddens, Anthony & Lash, Scott (1994): *Reflexive modernization*. Cambridge: Polity Press
- Beck, Ulrich (1999): *World risk society*. Cambridge: Polity Press
- Bjørklund, Tor & Saglie, Jo (2000): *Lokalvalg i 1999 : rekordlav og rekordhøy deltakelse*. Institutt for Samfunnsforskning, rapport 2000:12, Oslo
- Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bynner, John; Chisholm, Lynne & Furlong, Andy (1997): *Youth, citizenship and social change in a European context*. Aldershot: Ashgate
- Frønes, Ivar (1995): *Handling og sosial struktur*. Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo
- Giddens, Anthony (1999): *Runaway world. How globalisation is reshaping our lives*. London: Profile Books
- Grue, Lars (1995). *Bedre enn sitt rykte. En undersøkelse av ungdoms fritidsbruk*. Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet/Ungdoms- og idrettsavdelingen (STUI)
- Helland, Håvard & Øia, Tormod (2000): *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Henriksen, Øystein & Sande, Allan (1995): *Rus – fellesskap og regulering*. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Heyerdal, Jens Petter (1979): *Den stygge andungen : rapport fra prosjekt "Kommunal fritid" En undersøkelse omkring barne- og ungdomsarbeid i offentlig regi*. Oslo : Statens ungdoms- og idrettskontor, Kirke- og undervisningsdepartementet,
- Hougen, Hanne Cecilie (2000): *Ung i Notodden. Fritidsmønstre, rusmiddelbruk, problematferd og framtidsplaner*. NOVA-rapport 5/00. Oslo:Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Hovland, Arild (1999): *Moderne urfolk – lokal og etnisk tilhørighet blant samisk ungdom*. NOVA-rapport 11/99. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Inglehart, Ronald (1990): *Culture shift in advanced industrial society* . Princeton, N.J: Princeton University Press

- Isachsen, Terje, Øia, Tormod, Vestel, Viggo & Hegg, Kaia (1999): *Ungdomstiltak i større bysamfunn – En evaluering*. NOVA-rapport 9/99. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Ivo de Figueiredo (2000): *Fredrikstads bys historie bind VI mot et nytt årtusen 1964 – 1993*. Fredrikstad: Fredrikstad kommune
- Kjørholt, Anne Trine (1998): Fra samlingsstund til ”barnas kommunestyre”. *Barn* (3/4):65–77
- Krange, Ingeborg (1996): *Hvor edel er jeg egentlig?* Hovedoppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo
- Lorentzen, Håkon (1996): *Hva er sivile sammenslutninger godt for?* Oslo: Apo forlag
- Lømo, Aase(1999): *Jo mer vi er sammen... Samværsmonster i familier med småbarn og i familier med tenåringsbarn 1980-1990*. NOVA-rapport 8/99, Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Moshuus, Geir (1996): *Små beløp – stor innsats*. UNGforsk-rapport 4/96. Oslo: Norsk forskningsråds program for ungdomsforskning
- Norges Offentlige Utredning, 1995:24: *Alkoholpolitikken i endring? Hvordan norske myndigheter kan møte de nye utfordringer nasjonalt og internasjonalt*
- Nørbech, Tom (1999): *Forfall i politisk engasjement?* Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Bergen
- Pedersen, Willy (1998): *Bittersøtt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Pedersen, Willy & Skrondal, A. (1996): Alcohol and sexual victimization: a longitudinal study of Norwegian girls, i *Addiction*, 91 (4): 565-581
- Petersson, Olof; Westholm, Anders & Blomberg, Gøran (1989): *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons
- Rørmark, Bjarte (1998): *Fra leder til veileder*. Oslo: Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)
- Seippel, Ørnulf (2000): *Modernitet, politikk og miljø*. Rapport 6:2000, Institutt for samfunnsforskning
- Selle, Per (1999): *Sivilsamfunnet tatt på alvor*. I Øyvind Østerud (red) *Mot en ny maktutredning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- SIFA (1999): *Rusmidler i Norge*. Statistikk’99. Oslo: Rusmiddeldirektoratet/SIFA
- Skog, Ole Jørgen (1985): Den kollektive drikkekulturen. I Arner, O. Hauge, R. og Skog, O.J (red): *Alkohol i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skorderud, Finn (1991): Sultekunstnere. I *Fokus på familien*, 19 (2)63-72
- Skretting, Astrid (1996): *Ungdom og rusmidler: Data fra de årlige spørreskjemaundersøkelsene til Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet/SIFA

- Skretting, Astrid (2000): *Ungdom og rusmidler: Data fra SIFAs årlige spørreskjemaundersøkelse 1968-99*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet/SIFA
- Sletten, Mira (2000): *Ung i Frogn. Rusmiddelbruk, fritidsmønstre, selvbylde og nettverk*. NOVA-rapport 12/00. Oslo: Norsk institutt for forskning om
- Statens tobakksskaderåd (1999): *Tall om tobakk 1973-98*. Oslo: Statens tobakksskaderåd
- Stave, Gunnar (1997): Nye utfordringer for dei frivillige organisasjonane. I *Fra mangfold til enfold?* LNUs rapportserie nr 2 1997/NMRs småskriftserie nr 9. Oslo: Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjonar (LNU), Norsk Musikkråd (NMR) og Norsk amatørteaterråd
- Stefansen, Kari (1998): *Ung i Målselv. Fritidsmønstre, rusmiddelbruk og framtidspaner*. NOVA-rapport 25/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Strandbu, Åse (1997). *Gutter og jenter i Asker og Bærum. Ungdomsundersøkelsen 1996*. NOVA-rapport 5/97. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Ungdomsstyrelsen (1998): *Ny tid. Nya tankar? Ungdomars värderingar och framtidstro*. Ungdomsstyrelsens utredningar 10. Stockholm: Ungdomsstyrelsen
- Vestel, Viggo, Bakken, Anders, Moshuus, Geir og Øia, Tormod (1997): *Ungdomskulturer og narkotikabruk* NOVA-temahefte 1/97. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Wollebæk, Dag, Selle, Per / Lorentzen, Håkon (2000): *Frivillig innsats : sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen : Fagbokforlaget
- Ødegård, Guro (1996): *Erobring og forbrødring. Alkohol, distinksjon og mening i det moderne uteliv*. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo
- Øia, Tormod (1994): *Norske ungdomskulturer*. Vallset: Oplandske Bokforlag
- Øia, Tormod (1995): *Apolitisk ungdom*. Oslo: Cappelen akademiske forlag
- Øia, Tormod (1998): *Oppvekst i Skien – et forebyggende perspektiv*. NOVA-rapport 13/98. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Aagre, Willy & Bugge, Thorleif (1993): *Fritidspedagogikk*. Oslo: Tano Forlag
- Aardal, Bernt, Valen, Henry, Narud, Hanne Marthe, Berglund, Frode (1999): *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-Forlaget

Vedlegg I: Vedleggstabeller til hvert kapittel

Kapittel 2: Verdiorienteringer blant ungdom

Vedleggstabell 1: Verdiprofiler. Faktoranalyse*

Ungdomsgrupper	Faktor1	Faktor2	Faktor3	Faktor4	h2
Taggere	0,78				0,651
Skatere	0,70				0,605
Ungdom som går på house/rave-party	0,63				0,494
Byvankere	0,61				0,476
Homofile ungdommer		0,76			0,621
Ungdom som støtter Bellona eller Natur og ungdom		0,74			0,566
Innvandrerungdom		0,62			0,494
Ungdom som er opptatt av å kle seg freakete/originalt		0,56			0,448
Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser			0,76		0,615
Ungdom som er opptatt av å kle seg i merkeklær			0,70		0,625
Idrettsungdom			0,59		0,555
Satanister				0,76	0,705
Nynazister				0,70	0,689
Våpeninteressert ungdom				0,50	0,413
Egenverdi	2,23	2,15	1,63	1,93	
Forklart varians (prosent)	15,9	15,4	11,7	13,8	

* *Principal komponent analyse. Fire komponentløsning med varimax rotasjon.*

h2 = Variablenes kommunalitet

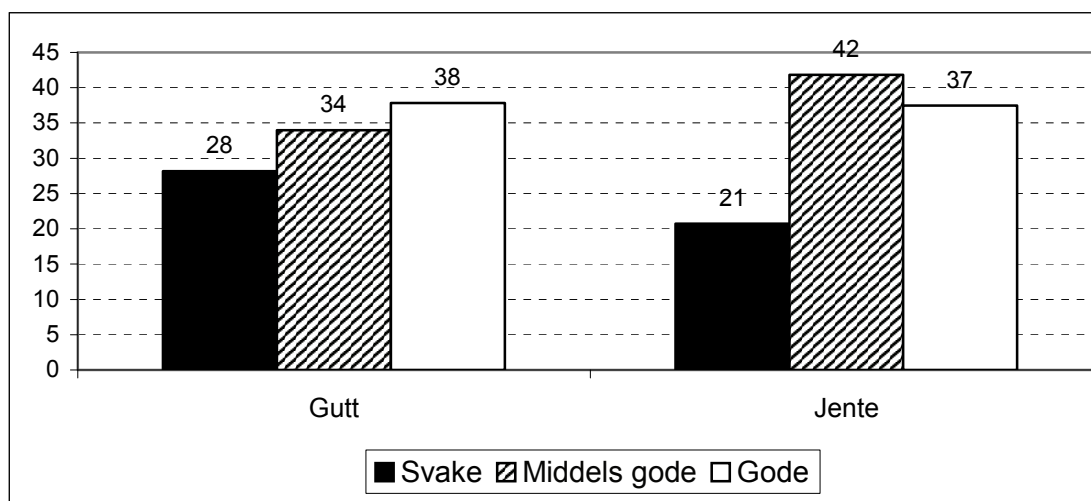
Vedleggstabell 2: Verdiprofiler etter sosial bakgrunn. Prosent

Verdiprofiler	Mellomlag og høyere	Lavere funksjonærer	Arbeidere/ primærnæring	Totalt
Gateorientert	23	25	28	25
Radikal	36	32	28	32
Trendy*	47	45	36	42
Ekstremist*	3	3	7	5
N	370	262	418	1050

* *Forskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.*

Kapittel 3: Skolehverdagen

Vedleggsfigur 3: Skoleprestasjoner etter kjønn. Prosent*

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Vedleggstabell 4: Opplevelse av skolens nytteverdi etter skoleprestasjoner. Prosent*

Synes du at du har noen nytte/glede av det du lærer på skolen?	Svake	Middels gode	Gode
Nei, nesten ikke	6	1	2
Nei, men jeg regner med å få det i framtida	8	12	9
Nei, men jeg trenger eksamenspapirer	5	5	6
Usikker	9	6	3
Ja, av og til	47	50	48
Ja, jeg har stor nytte og glede av det jeg lærte/lærer på skolen	25	26	33
Totalt	100	100	101
N	244	384	385

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Vedleggstabell 5: Planlagt avsluttet utdanning etter kjønn. Prosent*

Planlagt avsluttet utdanning	Gutt	Jente	Total
Har ikke bestemt meg	40	41	41
Videregående, allmennfag, øk/adm.	1	1	1
Videregående, yrkesfag	18	11	14
Universitet / høyskole, lavere nivå	12	17	15
Universitet / høyskole, høyere nivå	27	28	28
Annet	3	2	2
Totalt	101	100	101
N	538	555	1093

* Forskjellene er signifikante på et 5 prosent nivå.

Kategorien "Annet" inneholder "Vil slutte etter grunnkurs", "Vil slutte etter grunnskolen" og "Annet – uspesifisert".

Vedleggstabell 6: Foreldrestøtte etter sosial bakgrunn. Prosent.

Foreldrestøtte	Mellomlag og høyere	Lavere funksjonærer	Arbeidere/ primærnæring	Total	N
Foreldrene mine synes det er bortkastet å ta lang utdannelse	1	1	7	4	1020
Foreldrene mine oppmuntret meg til å fortsette på skolen	93	85	92	91	1012
Foreldrene mine ønsker at jeg skal begynne på universitet eller høyskole	92	73	69	78	970

Kapittel 4: Fritidsmønster

Vedleggstabell 7: Andel som har drevet med ulike aktiviteter en gang eller oftere siste uke (siste 7 dager) etter kjønn. Prosent.

Aktivitet	Gutt	Jente	Alle
Sett på TV	97	98	98
Hørt på musikk*	95	98	97
Sammen med venner hjemme eller hos dem	90	89	89
Gjort lekser*	80	90	85
Størsteparten av kvelden ute med venner	84	85	85
Dratt til nærmeste by eller inn til sentrum*	80	88	84
Hjemme alene eller med foreldre/søsken*	74	83	79
Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)	72	86	79
Sett på video*	78	69	73
Besøkt familie	70	71	70
Brukt datamaskin til annet enn spill	80	61	70
Vært på internett*	74	61	67
Alene hjemme mesteparten av kvelden*	62	56	57
Gått på kafé eller snackbar*	50	57	54
Spilt dataspill*	76	27	51
Kjørt eller sittet på med bil, motorsykel, moped for moro skyld	53	49	51
Drevet med trening i et idrettslag	51	49	50
Trimmet på egenhånd	48	48	48
Gjort noe sammen med mor eller far*	44	51	47
Spilt andre spill (kortspill, spørrespill etc.)	36	35	36
Besøkt nabo	31	32	31
Vært i fritidsklubb*	34	27	31
Stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk, på bensinstasjon o.l.	33	28	31
Hatt jobb etter skolen	27	31	29
Tegnet, malt eller skrevet dikt hjemme på egenhånd*	18	41	29
Passet søsken	20	26	23
Vært på møte i lag eller forening	24	21	22
Treningsstudio, helsestudio*	23	17	20
Skrudd på bil, moped eller motorsykel*	28	7	17
Vært på øving, spilt instrument med andre	14	17	16
Dans, jazzballett, aerobic, folkedans*	8	24	16
Spilt rollespill*	14	9	11
Drevet med hester, ridning*	3	15	9
Kampsport- eller selvforsvarstrening*	10	6	8

* Signifikante kjønnsforskjeller på et 5 prosentnivå.

Vedleggstabell 8: Uteorientert fritid etter kjønn og klasstrinn. Prosent.

Uteorientert fritid	Kjønn		Klasstrinn*		Alle
	Gutter	Jenter	9. klasse	Grunnkurs	
Lav grad	35	32	42	23	33
Middels grad	49	50	44	56	50
Høy grad	16	18	14	21	17
Totalt	100	100	100	100	100
N	552	567	585	529	1119

* Klasstrinnsforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Vedleggstabell 9: Organisasjonsmedlemskap etter kjønn og klasstrinn. Prosentandel som er medlem.

Typen av organisasjoner	Gutt	Jente	9. klasse	Grunnkurs	Alle
Idrettslag	44	38	45	36	41
Fritidsklubb*	14	11	14	11	13
Kristen forening	6	7	8	6	7
Musikkorps, kor, orkester*	4	11	7	7	7
Norsk supporterklubb*	8	1	6	4	5
Rockeklubb, bandøvelser*	6	2	3	5	4
Speideren*	5	2	4	3	4
Forening for dyrehold (hunder, kaniner, ridning)*	1	6	5	3	4
Avholdsforening	3	3	3	3	3
Jakt- og fiskeforening*	5	0	2	3	3
Politisk organisasjon	3	3	2	4	3
Rollespillklubb	3	2	4	1	3
Motorklubb*	4	1	2	3	2
4H/Ungdomslag*	1	4	3	2	2
Hobbyklubb	2	1	1	2	2
Røde Kors, Norsk Folkehjelp o.l.	1	2	2	2	2
Natur- og miljøorganisasjoner	1	2	1	2	1
Turistforening	1	1	1	1	1
Innvandrerorganisasjoner	1	1	1	1	1
Annen organisasjon	4	5	7	3	5

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Vedleggstabell 10: Andelen organiserte etter bosted. Prosent^{*}

	Kråkerøy	Borge	Onsøy	Sentrum	Rolvsøy	Alle
Ikke organisert	29	29	34	35	36	33
Er med i minst 1	71	71	66	65	64	67
Totalt	100	100	100	100	100	100
N	109	225	248	374	95	1051

^{*} Bydelsforskjellene er ikke signifikante på et 5 prosentnivå.

Vedleggstabell 11: Andelen som mener at følgende motiver for å slutte i en organisasjon/forening/klubb stemmer svært bra etter kjønn. Prosent.

Motiv for å slutte i org, forening eller klubb	Gutt	Jente	Alle
Fikk andre interesser	51	54	52
Tok for mye tid	42	36	39
Dårlige ledere	24	22	23
For store krav til å hevde seg	21	20	21
Venner sluttet	17	14	15
Fikk bestemmer for lite	15	13	14
Jeg flyttet [*]	9	11	10
Ble for dyrt	9	9	9
Ble for gammel	7	7	7

Vedleggstabell 12: Andelen av de som går eller har gått på de ulike klubbene som er fornøyd med ulike ting på klubben de oftest går på. Prosent.

Fritidsklubb	Aktivitets tilbud	Ant. dager åpent	Åpnings tider	Helge tilbud	Utstyr	Kontakt m/ansatte	Medinn flytelse
Benito	48	56	69	49	58	79	61
St.Croix	49	58	66	46	57	76	56
Rolvsøy	32	44	62	38	54	69	41
Østsiden	61	53	72	38	58	80	59
Dropp Inn	48	48	71	35	60	77	61
Crazy	48	54	73	29	54	81	70
Palace	49	44	64	39	53	75	59
Jackpot	31	52	60	49	53	77	63
Pyton	53	59	70	50	57	82	74
Ambjørnrød	50	57	64	49	56	78	59
Lisleby	38	49	63	37	56	71	55
Trosten	45	53	64	44	55	73	57
Fiasko	53	59	65	58	70	89	71

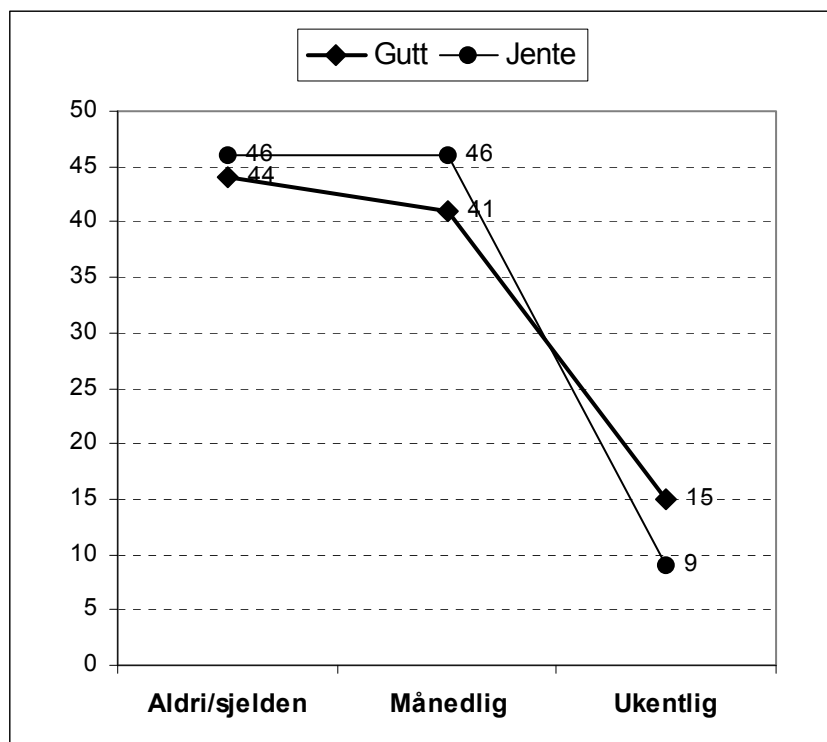
Vedleggstabell 13: Andelen som mener at følgende motiv er svært viktig for å delta i en organisert fritidsaktivitet etter kjønn. Prosent

Motiv for å delta i org, foreninger og klubber	Gutter	Jenter	Alle
Hyggelig, moro*	72	79	76
Lærer spennende og interessante ting	63	70	66
Liker aktiviteten	60	63	61
Liker å konkurrere*	63	46	55
Ungdom bestemmer	58	53	55
Får nye venner*	35	48	41
Enig i det org. står for	40	40	40
Venner er med	40	37	38
Voksenkontakt	29	35	32
Får reise mye*	24	30	27
Foreldre vil det*	20	14	17

* Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Kapittel 5: Bruk av rusmidler og tobakk

Vedleggsfigur 14: Drikkemønster etter kjønn. Prosent*

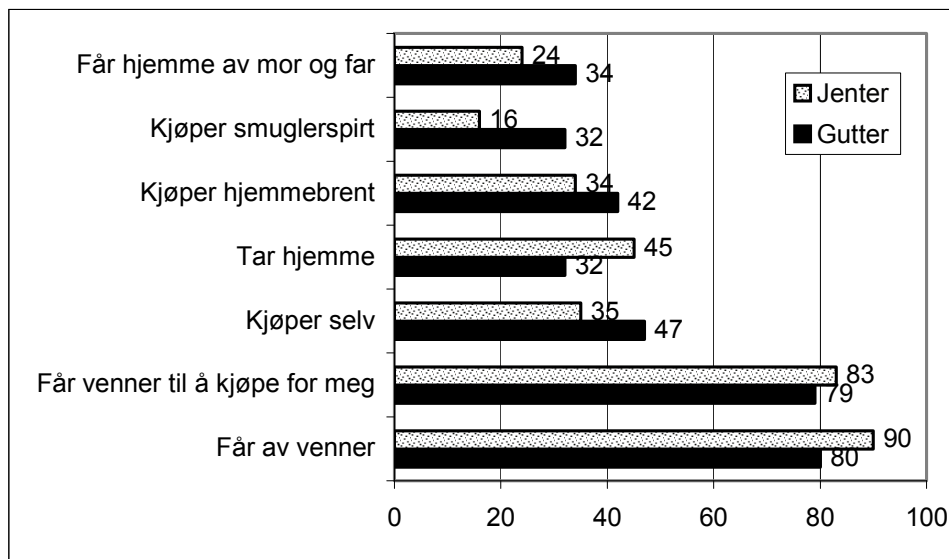

*Kjønnforskjellene er signifikante på et 5 prosentnivå.

Vedleggstabell 15: Drikkemønster etter klassetrinn og kjønn. Prosent.

Drikkemønster	Gutter		Jenter		Alle
	9. klasse	Grunnkurs	9. klasse	Grunnkurs	
Drikker aldri/sjelden	63	24	62	28	45
Drikker månedlig	28	54	34	58	43
Drikker ukentlig	9	22	3	14	12
Total	100	100	99	100	100
N	278	256	291	263	1088

Vedleggsfigur 16: De som ofte eller av og til får alkohol fra følgende steder fordelt på kjønn. Prosent

Vedleggstabell 17: Røykevaner blant 14 og 15-åringene etter kjønn og årstall. Prosent

Røyker du tobakk	1992		2000	
	Gutt	Jente	Gutt	Jente
Aldri	34	37	37	30
Månedlig eller sjeldnere	47	39	43	42
Ukentlig	6	11	8	13
Daglig	13	13	12	15
Totalt	100	100	100	100

Vedleggstabell 18: Andel som har bruk hasj etter tobakksbruk. Prosent.

		Røyker tobakk			
		Aldri	Månedlig/sjeldnere	Ukentlig	Daglig
Brukt hasj²⁴	Ja	0,7	6,7	11,5	36,8
	Nei	99,3	93,3	88,5	63,2

Vedleggstabell 19: Andel som har brukt hasj etter alkoholbruk. Prosent.

		Alkoholbruk		
		Aldri/sjelden	Månedlig	Ukentlig
Brukt hasj^{25?}	Ja	1,0	18,8	42,2
	Nei	99	84,2	57,8

Vedleggstabell 20: Andel som har bruk ecstasy etter hasjbruk. Prosent.

		Brukt hasj	
		Aldri	En eller flere ganger
Brukt ecstasy^{26?}	Ja	0,3	28,7
	Nei	99,7	71,3

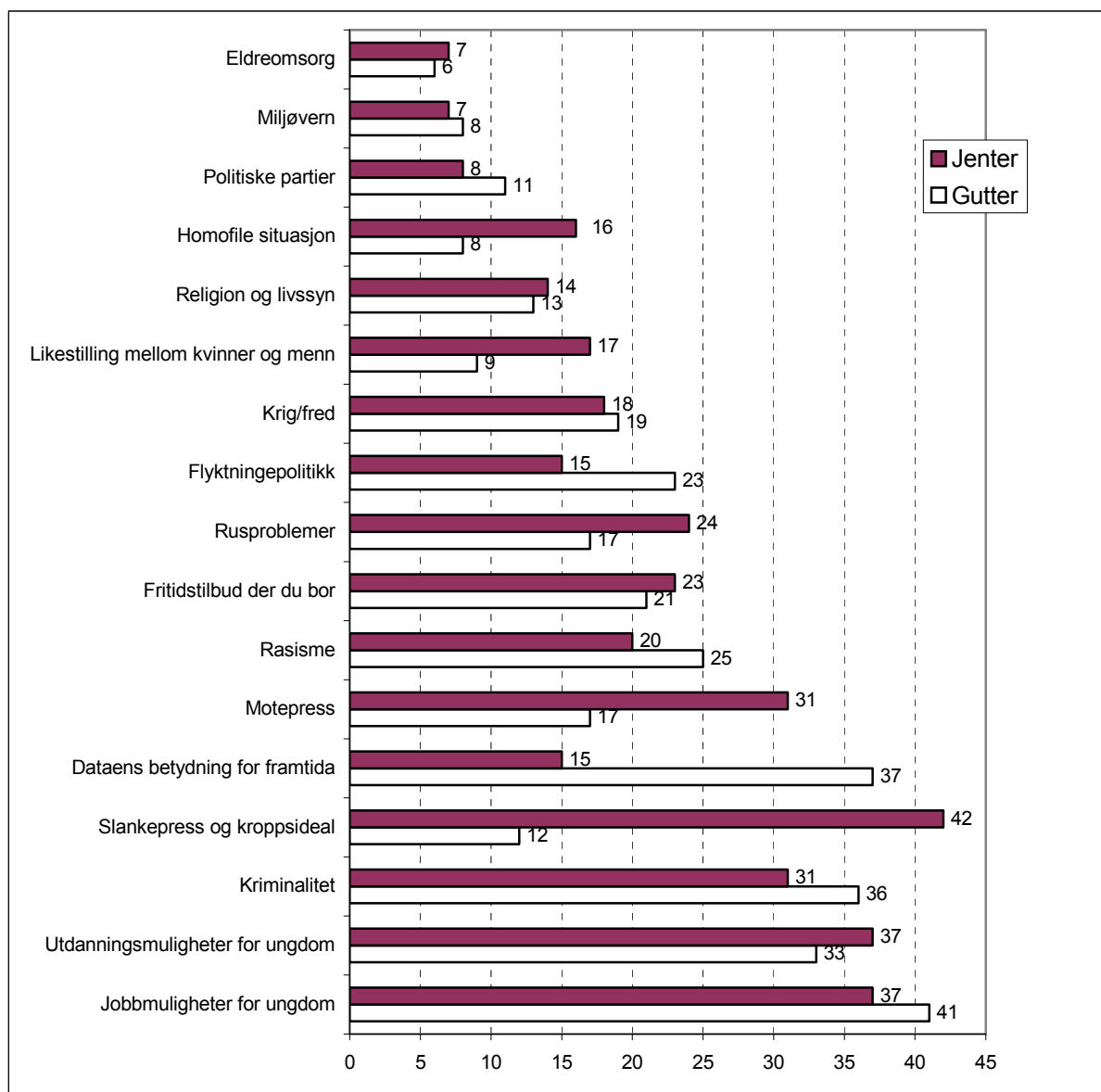
²⁴ N=1054

²⁵ N=1075

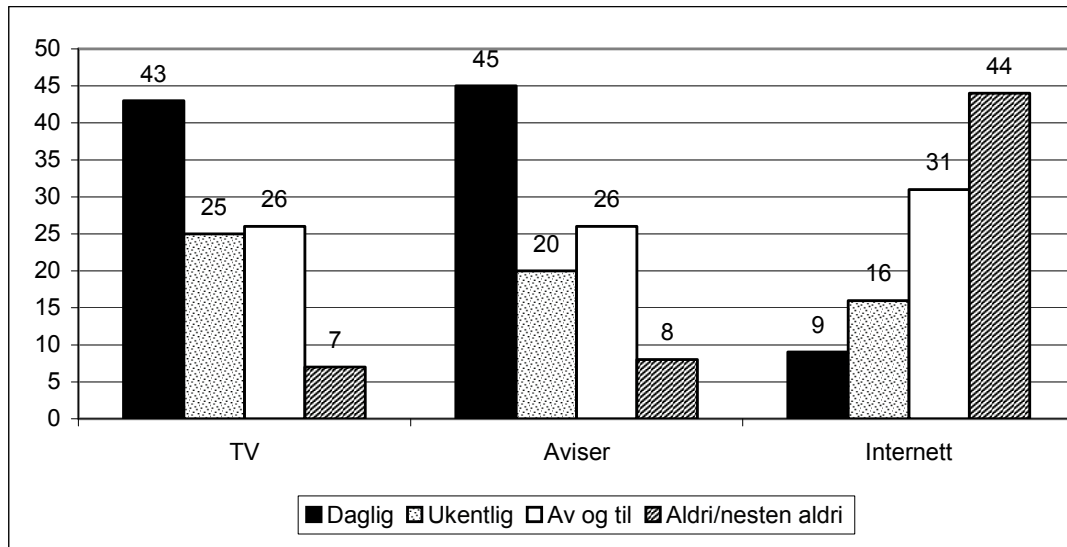
²⁶ N=1081

Kapittel 6: Ungdom interesse og deltagelse i samfunns politikken

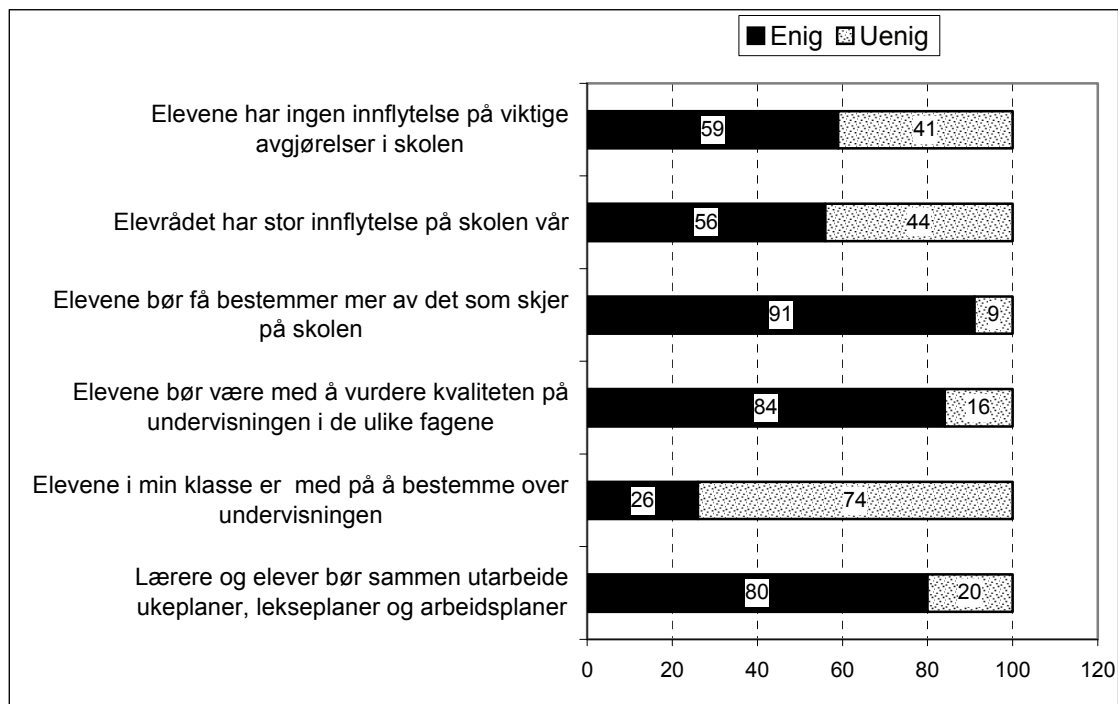
Vedleggsfigur 21: Andel gutter og jenter som ukentlig eller oftere snakker om følgende tema. Prosent.

Vedleggsfigur 22: Andelen som daglig, ukentlig, av og til eller aldri/nesten aldri bruker ulike medier til å følge med på samfunnsspørsmål. Prosent

Vedleggsfigur 23: Andel som er enig og uenig om følgende påstander om skolen. Prosent.

Vedleggsfigur 24: Andelen som ville stemt ved Stortingsvalget etter politisk aktivitetsgruppe. Prosent.

	Politisk aktive	Høy potensiell aktivitet	Lav potensiell aktivitet	Politisk passive	Total
Ville stemt	94	93	86	72	88
Ville ikke stemt	6	7	14	28	12
N	104	393	431	100	1028

Vedlegg II: Ukommentert tabellhefte

Hvem er med i undersøkelsen?

Tabell 1-1 Fødeland. Prosent.

Er du født i Norge?	Alle
Ja	94
Nei	6
Totalt	100
N	1140

Tabell 1-2 Adopsjon fra utlandet. Prosent.

Er du adoptert?	Alle
Ja	1
Nei	99
Totalt	100
N	1118

Tabell 1-3 Foreldrenes fødeland. Prosent.

	Fars fødeland %	(n)	Mors fødeland %	(n)
Norge	90	(1014)	91	(1021)
Norden	3	(30)	2	(19)
Europa/USA	3	(34)	3	(33)
Afrika	1	(10)	1	(6)
Asia	2	(21)	3	(28)
Latin-Amerika	0	(2)	0	(5)
Annet	1	(11)	1	(11)
Totalt	100	(1122)	100	(1123)

(n) Absolutt antall i de ulike kategoriene.

Tabell 1-4 Familiesammensetning. Prosent.

Hvem bor du sammen med nå?	
Mor og far	69
En av foreldrene	23
Flytter mellom foreldrene	5
Annet	4
Totalt	100
N	1136

Tabell 1-5 Er far/mor i arbeid nå? Prosent

	Far	Mor
Arbeider heltid	86	59
Arbeider deltid	5	23
Uten arbeid	9	18
Total	100	100
N	1076	1092

Tabell 1-6 Antall bøker i hjemmet. Prosent

Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos dere?	Alle
100 eller færre	30
100 til 500	43
Mer enn 500	27
Totalt	100
N	1128

Religionstilhørighet

Tabell 2-1 Religionstilhørighet etter kjønn. Prosent.

Hvilken religion eller trosretning tilhører du?	Gutt	Jente	Alle
Kristendommen	67	71	69
Islam	3	3	3
Jeg tilhører ingen religion	26	24	25
Annet	4	2	3
Totalt	100	100	100
N	550	553	1103

Tabell 2-2 Holdninger til kristendommen etter kjønn. Prosent.

Hvordan stiller du deg til kristendommen?	Gutt	Jente	Alle
Jeg regner meg som personlig kristen	12	13	12
Jeg tror på Gud, men kristendommen betyr ikke så mye for meg	28	29	29
Usikker	18	19	19
Kristendommen har mange gode sider, men jeg tror ikke på Gud	24	27	25
Jeg tror ikke på Gud. Kristendommen har nesten bare dårlige sider	18	12	15
Totalt	100	100	100
N	535	541	1076

Fritid og aktiviteter

Tabell 3-1 Andelen som har drevet med ulike aktiviteter siste 30 dager etter kjønn. Prosent.

	Gutt	N	Jente	N
Vært på kino	58	552	66	564
Lest en bok (ikke skolebok)	29	546	53	562
Vært på diskotek	50	557	52	415
Vært tilskuer på et idrettsarrangement	39	558	43	563
Vært på tur i skog og mark	35	554	46	565
Gått på bibliotek (ikke skolebiblioteket)	25	548	30	567
Spilt teater	3	553	7	565

Tabell 3-2 Andelen som har drevet med ulike aktiviteter siste 12 mnd. etter kjønn. Prosent.

	Gutt	N	Jente	N
Vært på houseparty	55	554	54	559
Sett på teaterforestilling	37	554	53	563
Gått på museum	35	553	46	565
Vært på revy, musikkspill etc.	30	552	37	561
Gått på kunstutstilling	24	550	32	561
Gått på rock- eller popkonsert	21	551	26	562
Gått på gospel- eller kirkekonsert	16	549	30	562
Gått på klassisk konsert	3	551	6	556

Tabell 3-3 Hvor ofte ungdommene leser bøker i fritida etter kjønn. Prosent.

Hvor ofte leser du bøker på fritida?	Gutt	Jente	Alle
En eller flere bøker i uka	5	15	10
En til to bøker pr måned	9	16	13
Flere bøker hvert år, men ikke så ofte som en hver måned	19	32	25
Jeg leser ca en bok i året	28	22	25
Jeg leser aldri, eller nesten aldri bøker	40	15	27
Totalt	100	100	100
N	548	556	1104

Tabell 3-4 Oppholdssteder. Prosent.

Når du er sammen med annen ungdom, hvor er det vanlig at dere oppholder dere?	daglig	ukentlig	månedlig	aldri	Total	N
Hjemme hos hverandre	29	55	12	4	100	1128
På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. nært	7	21	27	45	100	1093
I fritidsklubben	3	20	20	57	100	1110
Kjører mye rundt i bil, motorsykel eller moped	11	13	17	59	100	1108
I lag eller foreninger som ligger i nærheten av der jeg bor	5	20	15	60	100	1095
I foreninger fjernt	4	13	16	67	100	1111
På gatehjørne, hamburgerbar. Fjernt	3	7	17	73	100	1107
Ute i skog og mark	2	6	19	74	100	1110
Andre steder	19	28	14	38	100	384

Tabell 3-5 Andelen som vanligvis oppholder seg på ulike steder ukentlig eller oftere etter kjønn. Prosent.

Når du er sammen med annen ungdom, hvor er det vanlig at dere oppholder dere?	Gutt	Jente	Alle
Hjemme hos hverandre	86	83	84
På gatehjørne, hamburgerbar, senter e.l. nært	31	25	28
I lag eller foreninger som ligger i nærheten av der jeg bor	29	23	26
Kjører mye rundt i bil, motorsykel eller moped	28	21	25
I fritidsklubben	26	20	23
I foreninger fjernt	16	18	17
På gatehjørne, hamburgerbar. Fjernt	10	10	10
Ute i skog og mark	8	7	8

Tabell 3-6 Andelen som har gått i en eller flere juniorklubber etter kjønn. Prosent.

Har du gått i en/flere juniorklubber tidligere?	Gutt	Jente	Alle
Ja	56	58	57
Nei	44	42	43
Totalt	100	100	100
Alle	529	541	1070

Tabell 3-7 Idrettsaktivitet etter kjønn. Prosent.

	Gutt	Jente	Alle
Aktiv	70	71	70
Ikke idrettsaktiv	30	29	30
Totalt	100	100	100
N	502	500	1002

Tabell 3-8 Deltagelse i idrettskonkurranser etter kjønn. Prosent.

Deltar du i idrettskonkurranser?	Gutt	Jente	Alle
Ja	46	44	45
Deltok før	33	30	31
Deltar ikke	22	26	24
Totalt	100	100	100
N	555	569	1124

Tabell 3-9 Konkurransenivå etter kjønn. Prosent.

	Gutt	Jente	Alle
Deltar/deltok ikke	22	29	25
Lokalt (klubb etc.)	39	38	39
Krets nivå	24	20	22
Nasjonalt nivå	10	10	10
Internasjonalt nivå	5	3	4
Totalt	510	500	1010
N	100	100	100

Tabell 3-10 Type idrett etter kjønn. Prosent.

I hvilken idrett er du mest aktiv? (åpent spørsmål)	Gutt	(n)	Jente	(n)	Alle
Fotball	54	(212)	8	(32)	31
Håndball	2	(6)	31	(128)	17
Dans	1	(4)	17	(70)	9
Riding	0	(0)	12	(50)	6
Kampsport/selvforvar	8	(32)	4	(16)	6
Styrketrening/treningsstudio	7	(26)	3	11	5
Innebandy/landhockey	6	(22)	3	(14)	5
Basketball	4	(16)	3	(14)	4
Aerobic	0	(1)	6	(25)	3
Ishockey	4	(15)	0	(0)	2
Volleyball	1	(2)	3	(12)	2
Turn	1	(2)	3	(11)	2
Orientering	1	(4)	1	(9)	1
Skating (rulleskøyter/-brett)	3	(11)	0	(0)	1
Svømming	0	(1)	2	(9)	1
Sykling	1	(5)	1	(4)	1
Seiling	1	(4)	1	(2)	1
Jogging	1	(2)	1	(3)	1
Friidrett	1	(3)	1	(2)	1
Bowling	1	(5)	0	(0)	1
Golf	1	(3)	0	(0)	0
Tennis	1	(3)	0	(0)	0
Skyting	1	(3)	0	(0)	0
Trial	1	(2)	0	(0)	0
Snowboard	1	(2)	0	(0)	0
Boksing	0	(0)	1	(2)	0
Turer/friluftsliv	0	(0)	1	(2)	0
Bryting	1	(2)	0	(0)	0
Skøyter	0	(0)	0	(1)	0
Bordtenning	0	(1)	0	(0)	0
Totalt	100	(175)	100	(145)	100

Det å være ung og aktuelle ungdomstilbud

Tabell 4-1 Oppslutning om ulike ungdomspolitiske tiltak. Prosent.

Tenk deg at du sitter i kommunestyret og skal bevilge penger til ungdomstiltak. Hva ville du legge vekt på dersom du måtte velge mellom ulike tiltak?	Svært viktig	Ganske viktig	Litt viktig	Ikke viktig	N
Økt støtte til frivillige lag og foreninger	17	37	36	10	1087
Senter for friluftsliv (hester, kanoer og annet utstyr)	18	28	34	20	1084
Møtesteder der voksne og unge kan treffes	14	26	37	22	1083
Økt innsats mot hasj, narkotika og annen rusmiddelbruk	60	21	10	10	1099
Økt innsats for flere og bedre utdanningstilbud i kommunen	57	29	11	4	1094
Økt innsats mot kriminalitet og vold	69	20	6	5	1094
Økt innsats for likestilling mellom gutter og jenter	43	27	17	13	1092
Økt innsats mot rasisme	58	20	12	11	1092
Ungdomshus	41	36	18	5	1103
Helsestasjon for ungdom	47	32	15	5	1094
En pott med penger som ungdom selv kan disponere	27	20	26	27	1085
Steder unge kan drive selv	33	31	25	11	1082
Fritidsklubber	33	41	21	5	1104
Tiltak for å få mindre arbeidsledighet blant ungdom	42	32	19	7	1082
Penger til ungdom som på egen hånd ønsker å drive med musikk, teater eller lignende aktiviteter	24	32	32	12	1093
Flere idrettsanlegg, idrettshaller	27	33	30	11	1095
Bedre muligheter til å drive konkurranseidrett	21	31	35	13	1083

Tabell 4-2 Oppslutning om ulike ungdomspolitiske tiltak etter kjønn. Andelen som har krysset av for at de ulike tiltakene er **svært viktige**. Prosent.

Tenk deg at du sitter i kommunestyret og skal bevilge penger til ungdomstiltak. Hva ville du legge vekt på dersom du måtte velge mellom ulike tiltak?	Kjønn	
	Gutt	Jente
Økt innsats mot kriminalitet og vold	62	76
Økt innsats mot rusmiddelbruk	52	67
Tiltak for å få mindre arbeidsledighet blant ungdom	60	56
Økt innsats mot rasisme	50	65
Økt innsats for flere og bedre utdanningstilbud	56	58
Helsestasjon for ungdom	35	59
Økt innsats for likestilling mellom gutter og jenter	30	55
Ungdomshus	36	46
Steder unge kan drive selv	31	35
Fritidsklubber	31	34
En pott med penger som ungdom selv kan disponere	33	22
Flere idrettsanlegg, idrettshaller	33	20
Penger til å drive med musikk, teater o.l.	21	27
Bedre muligheter til å drive konkurranseidrett	25	18
Idrettstilbud, haller og andre anlegg for mosjonister	24	15
Senter for friluftsliv (hester, kanoer og annet utstyr)	13	24
Økt støtte til frivillige lag og foreninger	19	16
Møtesteder der voksne og unge kan treffes	12	17

Tabell 4-3 Bruk av ulike måter å kommunisere på. Prosent.

Hvor ofte har du i løpet av de siste 14 dagene...?	0 ganger	1 gang	2-5 ganger	6-10 ganger	11-50 ganger	Mer enn 50 ganger	Total	N
Ringt fra vanlig telefon	2	3	19	27	39	8	100	1113
Sendt tekstmelding	22	5	11	16	27	18	100	1116
Ringt fra mobiltelefon	23	16	31	18	10	2	100	1104
Chattet på internett	49	12	18	11	7	3	100	1109
Sendt e-post	54	10	17	11	6	2	100	1109
Sendt brev/postkort	73	16	8	2	0	0	100	1112

Tabell 4-4 Prosentandelen som har brukt ulike måter å kommunisere på 6 ganger eller oftere siste 14 dager. Prosent.

Hvor ofte har du i løpet av de siste 14 dagene....?	Gutt	Jente	Alle
Ringt fra vanlig telefon	75	75	75
Sendt tekstmelding	54	71	62
Ringt fra mobiltelefon	32	29	30
Chattet på internett	24	17	20
Sendt e-post	21	19	20
Sendt brev/postkort	3	3	3

Tabell 4-5 Oppslutning om ulike påstander om ungdomstida. Prosent.

Sett kryss bak hver påstanden i den ruta som passer best for deg.	Sterkt enig	Enig	Usikker	Uenig	Sterkt uenig	Totalt	N
Foreldre og skole blander seg for mye opp i hva vi unge foretar oss	15	36	28	17	3	100	1118
Det er unormalt at ungdom sitter ofte hjemme om kvelden	9	20	22	34	14	100	1109
Ungdomstida er den beste tida i et menneskes liv	32	35	24	8	2	100	1108
Det blir stilt altfor mange krav til de unge i dag	25	41	21	11	2	100	1114
Når jeg tenker på framtida, blir jeg redd for hvordan utviklingen vil bli	18	29	27	18	7	100	1116
Kameratene har mer å si om planer for framtida enn de hjemme	4	7	22	42	26	100	1115
Det er vanskelig å avgjøre hva jeg skal slå inn på når jeg blir voksen	16	35	27	14	8	100	1115

Tabell 4-6 Prosentandelen som er enig eller sterkt enig i ulike utsagn om ungdomstida etter kjønn. Prosent.

Påstander om ungdomstida	Gutt	Jente	Alle
Foreldre og skole blander seg for mye opp i hva vi unge foretar oss	57	47	52
Det er unormalt at ungdom sitter ofte hjemme om kvelden	35	24	29
Ungdomstida er den beste tida i et menneskes liv	68	66	67
Det blir stilt altfor mange krav til de unge i dag	67	67	67
Når jeg tenker på framtida, blir jeg redd for hvordan utviklingen vil bli	40	55	47
Det har mer å si hva kameratene synes enn hva de hjemme mener, når jeg skal planlegge framtida	14	8	11
Det er vanskelig å avgjøre hva jeg skal slå inn på når jeg blir voksen	44	58	51

Problematferd, vold og mobbing

Tabell 5-1 Problematferd. Prosent.

Har du vær med på/gjort noe av dette siste 12 mnd.?	0 gang	1 gang	2 til 5	6 til 10	> 10	N
Vært i slåsskamp (uten våpen)	68	16	11	2	3	1101
Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner	86	6	4	1	1	1099
Brukt hasj eller marihuana	88	5	3	1	3	1101
Vært i slåsskamp og brukt våpen	94	2	2	0	1	1092
Sniffet	95	2	1	1	2	1094
Brutt deg inn for å stjele noe	95	3	2	0	0	1099
Brukt ecstasy	96	1	2	0	1	1096
Brukt amfetamin	96	1	2	0	1	1098
Truet til deg penger eller ting	96	2	2	0	0	1097

Tabell 5-2 Problematferd **en eller flere ganger** siste mnd. etter kjønn. Prosent.

Har du vær med på/gjort noe av dette en eller flere ganger siste 12 mnd.?	Gutt	Jente	Alle
Vært i slåsskamp (uten våpen)	50	15	32
Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner	20	5	13
Brukt hasj eller marihuana	14	11	13
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	10	3	6
Brutt deg inn for å stjele noe	8	1	5
Sniffet	5	5	5
Truet til deg penger eller ting	6	2	4
Brukt amfetamin	4	4	4
Brukt ecstasy	4	4	4

Tabell 5-3 Har vært vitne til voldelige handlinger etter kjønn. Prosent.

Har du opplevd eller vært vitne til at andre har blitt utsatt for voldelige handlinger?	Gutt	Jente	Alle
Ja, flere ganger	47	28	38
Ja, en gang	26	34	30
Nei, aldri	27	38	33
Totalt	100	100	100
N	546	563	1109

Tabell 5-4 Utsatt for trusler om vold etter kjønn. Prosent.

Har du i løpet av de siste 12 mnd. blitt utsatt for trusler om vold?	Gutt	Jente	Alle
Aldri	68	86	78
1 gang	19	10	14
2-5 ganger	9	3	6
Mer enn 5 ganger	4	1	2
Totalt	100	100	100
N	537	556	1093

Tabell 5-5 Utsatt for vold uten synlige merker etter kjønn. Prosent.

Har du i løpet av de siste 12 mnd. blitt slått eller dasket uten å få synlige merker?	Gutt	Jente	Alle
Aldri	63	75	69
1 gang	18	13	16
2-5 ganger	10	7	9
Mer enn 5 ganger	8	5	7
Totalt	100	100	100
N	541	553	1094

Tabell 5-6 Utsatt for vold uten behov for legebehandling etter kjønn. Prosent.

Har du i løpet av de siste 12 mnd. fått sår eller kvestelse uten at du trengte legebehandling?	Gutt	Jente	Alle
Aldri	80	90	85
1 gang	10	6	8
2-5 ganger	5	3	4
Mer enn 5 ganger	5	1	3
Totalt	100	100	100
N	536	552	1088

Tabell 5-7 Utsatt for vold med behov for legebehandling etter kjønn. Prosent.

Har du i løpet av de siste 12 mnd. blitt skadet så sterkt at det krevde legebehandling?	Gutt	Jente	Alle
Aldri	95	97	96
1 gang	3	2	3
2-5 ganger	1	1	1
Mer enn 5 ganger	1	0	1
Totalt	100	100	100
N	531	550	1081

Tabell 5-8 Om ungdommene bærer våpen etter kjønn. Prosent.

Hender det at du har våpen på deg når du er ute?	Gutt	Jente	Alle
Aldri	70	93	82
Nesten aldri	11	4	7
Av og til	12	2	7
Nesten alltid	4	1	2
Alltid	4	1	3
Totalt	100	100	100
N	555	562	1117

Tabell 5-9 Om vennene bærer våpen etter kjønn. Prosent.

Tenk på venner du er mye sammen med. Er det noen av dem som bærer kniv eller våpen for å forsvare eller beskytte seg?	Gutt	Jente	Alle
Ja	21	10	15
Nei	60	76	69
Vet ikke	19	14	16
Totalt	100	100	100
N	551	559	1110

Tabell 5-11 Deltagelse i mobbing etter kjønn. Prosent.

Hender det at du er med på plaging, erting eller utfrysning av andre elever på skoleveien eller i friminuttet?	Gutt	Jente	Alle
Mer enn en gang per uke	7	1	4
Ukentlig/hver 14. dag	12	4	8
Aldri/nesten aldri	81	96	88
Totalt	100	100	100
N	552	562	1114

Tabell 5-12 Offer for mobbing etter kjønn. Prosent.

Blir du selv noen ganger plaget, ertet eller frosset ut av andre elever på skoleveien eller i friminuttet?	Gutt	Jente	Alle
Mer enn en gang per uke	7	4	5
Ukentlig/hver 14.dag	7	5	6
Aldri/nesten aldri	86	91	89
Totalt	100	100	100
N	550	561	1111

Skoletilpasning

Tabell 6-1 Oppslutning om ulike utsagn om foreldrenes holdninger til skole og utdanning. Prosent.

Foreldrene mine...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig	Totalt	N
er svært interessert i skolearbeidet mitt	35	48	13	4	100	1106
hjelper meg ofte med skolearbeidet	15	36	33	16	100	1100
synes det er bortkastet å ta lang utdanning	2	2	11	85	100	1103
roses meg ofte for skolearbeidet mitt	39	44	13	4	100	1095
snakker sjelden med meg om skolen	4	16	40	40	100	1105
oppmuntrer meg til å fortsette på skolen	57	33	7	3	100	1094
ønsker at jeg skal fullføre treårig videregående skole	79	15	3	2	100	1093
ønsker at jeg skal begynne på universitet eller høgskole	48	29	13	9	100	1045

Tabell 6-2 Prosentandelen som mener de ulike utsagnene stemmer **svært** eller **ganske godt** på deres foreldre etter kjønn. Prosent.

Foreldrene mine...	Gutt	Jente	Alle
er svært interessert i skolearbeidet mitt	82	84	83
hjelper meg ofte med skolearbeidet	47	55	51
synes det er bortkastet å ta lang utdanning	6	3	4
roses meg ofte for skolearbeidet mitt	82	84	83
snakker sjelden med meg om skolen	24	15	20
oppmuntrer meg til å fortsette på skolen	88	92	90
ønsker at jeg skal fullføre treårig videregående skole	93	96	95
ønsker at jeg skal begynne på universitet eller høgskole	75	81	78

Tabell 6-3 Hvordan ungdommene oppfatter seg selv i skolen. Prosent

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig	Totalt	N
Bøllete	4	11	30	55	100	1089
Dum	3	6	33	58	100	1084
Bryter regler	5	12	34	49	100	1086
En som ingen legger merke til	5	10	29	56	100	1084
Skravlete	22	39	24	16	100	1089
Fornøyd	28	56	12	4	100	1086
Flink	20	56	19	4	100	1088
Aktiv	26	45	22	7	100	1095
Sjenert	11	20	31	38	100	1091
Pliktopplyllende	21	50	23	6	100	1078
Engstelig	4	12	37	47	100	1086
Bråkete	8	20	35	38	100	1087

Tabell 6-4 Andelen som mener de ulike betegnelsene nedenfor passer **svært** eller **ganske godt** på dem selv i klassesituasjonen etter kjønn. Prosent

	Gutt	Jente	Alle
Bøllete	22	8	15
Dum	9	11	10
Bryter regler	23	10	17
En som ingen legger merke til	13	15	14
Skravlete	55	66	60
Fornøyd	85	83	84
Flink	80	73	76
Aktiv	74	68	71
Sjenert	23	39	31
Pliktopplyllende	68	73	70
Engstelig	12	22	17
Bråkete	33	22	27

Selvbilde og foreldrekontakt

Tabell 7-1 Svarfordeling på utsagn om eget selvbilde. Prosent.

Nedenfor er det noen utsagn om hvordan du synes du selv er. Kryss av for det som passer det best.	Utsagnet stemmer...				N
	svært godt	ganske godt	ganske dårlig	svært dårlig	
Jeg er skuffet over meg selv	10	24	40	26	1096
Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt	9	19	34	38	1096
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	33	45	16	6	1097
Jeg liker meg selv slik jeg er	31	45	18	7	1093
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	27	44	19	9	1096

*Tabell 7-2 Andelen som er **svært** eller **ganske enig** i de ulike utsagnene om selvbilde etter kjønn. Prosent.*

	Gutt	Jente	Alle
Jeg er skuffet over meg selv	24	44	34
Jeg liker ikke den måten jeg lever livet mitt på	24	31	28
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	88	68	78
Jeg liker meg selv slik jeg er	87	65	76
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er	83	60	71

Tabell 7-3 Svarfordeling på utsagn om ensomhet/evne til sosial kontakt. Prosent.

Her er noen beskrivelser av følelser folk kan ha. Kryss av for hvordan du føler deg.	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	N
Ingen kjenner meg særlig godt	7	26	36	31	1098
Føler meg på bølgelengde med folk rundt meg	53	29	12	5	1067
Jeg føler meg ensom	5	20	36	40	1091
Jeg synes folk er rundt meg, men ikke sammen med meg	7	19	34	40	1082
Jeg kan finne noen å være sammen med hvis jeg ønsker det	75	19	4	2	1084
Når jeg er med andre ungdommer, tenker jeg ofte at jeg ikke hører riktig til	8	24	34	34	1094

Tabell 7-4 Andelen som ofte har ulike følelser knyttet til ensomhet etter kjønn. Prosent.

	Gutt	Jente	Alle
Ingen kjenner meg særlig godt	5	8	7
Jeg føler meg på bølgelengde med folk rundt meg	53	53	53
Jeg føler meg ensom	3	6	5
Jeg synes folk er rundt meg, men ikke sammen med meg	6	8	7
Jeg kan finne noen å være sammen med hvis jeg ønsker det	74	76	75
Når jeg er sammen med andre ungdommer, tenker jeg ofte at jeg ikke hører riktig til	6	10	8

Tabell 7-5 Svarfordeling på utsagn om foreldrene. Prosent.

(hvis foreldrene dine er veldig forskjellige, tenk på den du tilbringer mest tid sammen med)	Utsagnet stemmer...				N
	svært godt	ganske godt	ganske dårlig	svært dårlig	
Foreldrene kjenner de fleste av vennene	48	41	8	3	1127
Viktig for foreldrene å vite hvor/hva jeg gjør	60	32	6	3	1127
Foreldre kjenner foreldrene til vennene mine	30	41	21	7	1119
Foreldre snakker ofte om hvor flink jeg er	30	46	19	5	1116
Mine foreldre er skuffet over meg	2	9	28	62	1116

Tabell 7-6 Andelen som mener de ulike utsagnene stemmer **helt** eller **ganske godt** for deres foreldre etter kjønn. Prosent.

	Gutt	Jente	Alle
Foreldrene kjenner de fleste av vennene	90	89	89
Viktig for foreldrene å vite hvor/hva jeg gjør	88	95	91
Foreldre kjenner foreldrene til vennene mine	70	73	72
Foreldre snakker ofte om hvor flink jeg er	73	78	75
Mine foreldre er skuffet over meg	12	10	11

Tabell 7-7 Svarfordeling på spørsmål om hvem ungdommene går til hvis de har problemer/ er lei seg. Prosent.

Hvem snakker du med hvis du har problemer/er lei deg?	Ja, sikkert	Ja, kanskje	Nei	Totalt	N
Venner	53	35	12	100	1077
Kjæreste	44	31	25	100	1059
Mor	33	43	24	100	1075
Far	18	40	42	100	1056
Søsken	17	32	51	100	1061
Ingen	10	31	59	100	1024
Helsesøster/helsestasjon	8	26	66	100	1056
Slektninger	8	29	63	100	1054
Lærer/sosiallærer/rådgiver	5	28	67	100	1053
Politiet	3	13	84	100	1055
Voksne som bor i nærheten	3	12	85	100	1049
Ungdomsleder/klubbleder	3	9	88	100	1050
Utekontakten	2	10	88	100	1046
Barnevernet	2	10	88	100	1052

Politiske holdninger

Tabell 8-1 Oppslutning om ulike utsagn vedrørende politikk og politikere. Prosent.

	Helt enig	Nokså enig	Usikker	Nokså uenig	Helt uenig	N
Mennesker med makt og innflytelse svikter oss unge	18	38	35	7	2	1074
Samfunnsproblemene er så store at det ikke hjelper samme hva politikerne gjør	6	17	35	30	12	1035
Flere unge ville være interessert i politikk om stemmerettsalderen var 16 år	20	27	29	13	12	1051
Det spiller ingen rolle hvilket politisk parti som har makten i Norge	7	10	24	28	31	1051
Ungdom flest bryr seg lite om politikk	35	35	18	8	4	1054
Alt i alt gjør politikerne en god jobb	5	37	36	16	7	1068
Det er mulig for ungdom flest å påvirke politikken	6	22	34	27	11	1055
Ingen av de politiske partiene vil gjøre noe som jeg har nytte av	6	18	39	28	8	1050
Man bør blande seg inn i politikk, støtte det rette og protestere mot det gale	32	34	23	6	5	1053
Politikken er ofte så innviklet at folk som meg ikke kan sette seg inn i hva det dreier seg om	19	30	26	18	7	1038
Jeg er ikke interessert i politikk	37	22	14	18	10	1053
Politikere er med i politikken for sin egen del, ikke for at samfunnet skal dra nytte av det	12	20	34	25	10	1049
Partiene er bare interessert i folks stemmer, ikke i deres meninger	19	30	28	17	6	1045

Tabell 8-2 Partipreferanser etter kjønn. Prosent.

Dersom det var Stortingsvalg i morgen, hvilket parti ville du stemt på?	Gutt	Jente	Alle
Arbeiderpartiet	25	21	23
Fremskrittspartiet	16	7	12
Høyre	10	6	8
Kristelig folkeparti	6	6	6
Senterpartiet	1	2	1
Sosialistisk venstreparti	5	8	7
Rød Valgallianse	3	1	2
Venstre	1	1	1
Annet parti	1	1	1
Jeg ville stemt, usikker på hvilket parti	19	36	28
Jeg ville ikke stemt på noe parti	13	12	13
Totalt	100	100	100
N	533	544	1077

Vedlegg III: Spørreskjema

